

Dialogus de vitis sanctorum fratrum minorum

Thomas (de Papia), Leonhard Lemmens

FRAGMENTA

FRANCISCANA

Dialogus de vitis sanctorum fratrum minorum.

B. Bernardini Aquilani Chronica fratrum minorum observantiae.

Fragmenta minora.

Collegit et edidit Fr. Leonardus Lemmens
O. F. M.

DIALOGUS de vitis sanctorum fratrum minorum.

Scriptum circa 1245 nunc primum edidit

Fr. Leonardus Lemmens

O. F. M.

ROMAE
Typis Sallustianis
MCMII

TIBI

REVERENDISSIME ET ILLUSTRISSIME DOMINE

FRATER ALOYSI CANALI

ARCHIEPISCOPE PTOLEMAIDIS

MODERATOR QUONDAM TOTIUS ORDINIS FRATRUM MINORUM

QUOD QUINQUAGINTA VITAE SERAPHICAE ANNOS

HODIE COMPLEVERIS

COLLEGIUM GENERALE AD S. ANTONIUM DE URBE

QUOD FAUSTE INAUGURASTI

GRATUM GRATULATUR

LECTORI

Hac collectione adunavimus opera quaedam inedita et incompleta historiae franciscanae, quae nondum inter Analecta Franciscana *inserenda esse censuimus.*

Primum locum dedimus libro, qui primus inter libros historiae franciscanae vocari potest. Multas et pretiosas offert traditiones in forma sua primaria, et modo ingenuo illustrat mores et fidem gentis Italicae saeculi XIII.

Nostris temporibus, quae tantum dicant studium operibus S. P. Francisci, librum hunc gratissimum fore speramus, licet non omnia adimpleat, quae de illo jam exspectarunt.

Romae, die 12 decembris 1902.

FR. LEONARDUS LEMMENS
ORD. FR. MIN.

TABULA MATERIAE

pag.

Lectori VII

Introductio IX

§ 1. De auctore dialogi XI

§ 2. De materia et fontibus XV

§ 3. De utilitate illius XVIII

Prologus 1

De S. Antonio Patavino 1

De vita et miraculis beati Benevenuti Eugubini 26

De vita et miraculis fratris Ambrosii Massanensis 51

De fratre Gratiano, qui requiescit Auximi 73

De fratre Matthaeo Narniensi 76

De fratre Rogerio, qui requiescit Tuderti 79

De fratre Paulo de Marchia 82

De fratre Hermanno Fulginate 84

De fratre Martino 86

De fratre Dominico, qui requiescit apud Sanctum Marinum 87

De fratre Bernardo, qui requiescit in Massa 88

De fratre Petro de Monte Ulmonis 88

De fratre Leonardo, qui requiescit Piperni 90

De fratre Tentalbene 91

De fratre Jacobo de Assisio 91

De fratre Petro de Trano 92

De fratre Othone, qui requiescit Polae 94

De fr. Adam Rufo 96

De fr. Guilielmo de Cordella 98

De visionibus fratrum 99

Index Personarum et Locorum 121

INTRODUCTIO

Summus pontifex Leo XIII, cujus merita singularia in augenda bibliotheca Vaticana historiae studiosi gratis animis celebrant, hac aestate in illam deportandos curavit codices *Musei Borgia,* qui hucusque in aedibus S. Congregationis de Propaganda Fide asservabantur. Qua occasione in lucem rediit codex a multo tempore enixe desideratus.

Cl. P. Ehrle, bibliothecae Vaticanae praefectus optime meritus, nobis codicem 347 illius musei examinandum commendavit, quem mox « *Dialogum fratris Crescentii* » toties nominatum et tamdiu quaesitum esse recognovimus, imo illud idemque exemplar, quod anno 1381 in bibliotheca *sacri conventus Assisiensis* extiterat quodque inventarium bibliothecae illo anno confectum hisce verbis descripsit: « Dyalogus sanctorum fratrum minorum cum postibus, cujus principium est: venerabilia gesta patrum dignosque memoria; finis vero: non indigne feram me quemcumque reperisse consortem. In quo libro omnes quaterni sunt XIII. » [1]

[1] Inventarium illud habetur in codice 691 dictae bibliothecae; dialogus descriptus est fol. 45r; cf. EHRLE, *Archiv für Litteratur - und Kirchengeschichte des Mittelalters,* t. I, pg. 470, *Die historischen Handschriften des Klosters San Francesco in Assisi.* — Libri illius bibliothecae facile dignoscuntur ex regula, quam inventarium illud in initio observandam sibi proposuit: « Nota, quod folia omnium librorum, qui sunt in isto inventario, sive per sexternos sive per quinternos aut quaternos seu

Est codex pergamenus (175 × 130, fol. 152) circa 1300 in Italia scriptus caractere illo, quo in libris ad usum publicum destinatis usi sunt, a scriba linguae latinae parum perito; quare multi et irreparabiles calami lapsus in ipso habentur, praesertim, quod saepius accidit, in partibus, quae de theologicis agunt. Auctor enim suo operi sub propriis titulis seu rubricis quasdam dogmaticas et asceticas interseruit expositiones, quarum nullo modo pluries sensum invenire et intelligere potuimus; unde exempla ab aliis editoribus pluries data secuti solos et omnes titulos de historia agentes plane et integre edidimus, de theologicis ea sola sumentes, quae ad intelligenda et connectenda cetera aliquo modo deserviunt. Illi vero, qui nos hac de re reprehendere voluerit et totum opus habere desiderat, mox satisfieri poterit; dum enim in hanc editionem incubuimus, clarus *Sabatier* certiores nos reddidit, se alterum dialogi codicem jam invenisse; speramus fore, ut suo tempore illo codice usi editionem *completam* inter ANALECTA FRANCISCANA evulgare possimus.

Liber est anonymus, nec illi scriba titulum praeposuit; manus altera in margine scripsit: « *Dialogus sanctorum fratrum minorum,* » quibus verba « *de vita* » ex chronicis desumpta addidimus. [1]

Quibus praemissis pauca de auctore, de materia, fontibus ac utilitate dialogi disseremus.

quemvis alium numerum majorem vel minorem, omnes, quotquot sunt, nomina quaternorum tenent, ut apparet in quolibet libro in primo quaterno in margine inferiori, quia omnes sunt ante et retro de nigro et rubro per talem figuram.... intus cum suo numero signati. Item litterae alphàbeti, quae desuper postea ponuntur, omnes debent esse aliquantulum grossae et totaliter nigrae, sicut inferius in fine cujuslibet libri signantur. »

[1] De *ratione* editionis nostrae haec praemittimus: Nomina propria — praeter illa, quae communiter occurrunt — scribuntur, ut jacent, cetera secundum hodiernum scribendi modum. Quaedam verba, quae omissa vel deesse videbantur, textui in uncis quadratis posita inseruimus; lapsus calami, qui nullum dubium admittunt (v. g. « pectortori » pro « pectori ») correximus nulla nota addita; alias in textu lectiones correctae et in notis lectiones codicis habentur.

§ 1. — De Auctore.

Quamquam ea, quae dialogus enarrat, fere omnia in chronicis et martyrologiis ordinis fratrum minorum repetuntur, ipsius libri ejusque auctoris nulla fere vestigia secura habemus; in compilationes subsequentes ejus materia transiit, ipse liber vero ex bibliothecis et catalogis scriptorum evanuit; ille, qui dialogum praeprimis adhibuisse videtur, *Bartholomaeus Pisanus,* nec illum citavit nec quidquam de illo tradidit; illi vero, qui dialogum citarunt, *Waddingus, Jacobillus, Arturus,* ipsum prae manibus haud habuerunt.

1. Una medii aevi notitia hucusque nobis innotuit, qua de dialogo sermo habetur, illa vero notitia nec eodem modo in codicibus tradita nec eodem modo ab auctoribus intellecta est. Refert circa 1305 *Catalogus XV Ministrorum generalium:* « Frater Crescentius multa B. Francisci miracula requiri et colligi fecit nec non et de vitis fratrum opusculum quoddam in modum dialogi *editum;* » ita legimus in codice *Berolinensi* et *Florentino,* [1] et hanc lectionem sequitur *Glassberger* in suis *Chronicis* dicens: « Frater Crescentius *fecit colligi* opusculum quoddam in modum dialogi editum; » [2] codex vero *Taurinensis* in dicto catalogo ultimo loco pro *editum* habet *fecit,* quo ipsum fratrem Crescentium dialogi auctorem constituit, illudque repetunt *Chronica XXIV Ministrorum generalium,* [3] quibus cum fere omnibus assensum praestitit *Waddingus.* [4]

Hanc quidem quaestionem solvit dialogus ipse, cujus auctor in suo prologo testatur se scripsisse « *obedientia ministri generalis fratris Crescentii praeceptrice;* » alia vero de auctoris

[1] Cf. *Analecta Franciscana,* t. III, pg. 697, nota 5.
[2] Cf. *Anal. Franc.,* t. II, pg. 68.
[3] Cf. *Anal. Franc.,* t. III, pg. 263.
[4] WADDINGUS, *Annales Minorum,* ad an. 1244 n. XIII: « Crescentius tractatum de vitis Sanctorum Ordinis per modum dialogi compilavit ».

persona in dialogo frustra quaeruntur. Frater Crescentius Aesinus, qui 1244-1247 ordinis moderator supremus extitit, majorem adhibuit diligentiam in traditionibus fratrum colligendis. Ipse mandatum dedit, ut « fratres signa et prodigia beatissimi patris Francisci, quae sciri vel reperiri possunt, » indicarent;[1] ipse praecepit fratri *Thomae Celanensi,* « qui primam legendam beati Francisci fecerat, ut iterum scriberet alium librum, eo quod multa inveniebantur de beato Francisco, quae scripta non erant. »[2] Illius diligentiae et hunc debemus dialogum.

2. Quae de ipso auctore ex dialogo eruere potuimus, ad pauca reducuntur. Ex eo quod de legenda S. P. Francisci « a fratre *alio* jam descripta » (pg. 3) loquitur, apparet, quod frater Thomas Celanensis librum nostrum haud scripsit. De sua persona haec duo prodit: agens de S. Antonii gestis et miraculis dicit: « Novi multa per visum » (pg. 4), alia vero occasione agit de miraculis a fratribus in vita patratis et ait: « Mirabilia quaedam oculis perspeximus manibus propriis contrectantes » (pg. 46). Librum in *Italia* esse conscriptum deducere licet ex intentione auctoris narrandi ea « maxime, quae in partibus Italiae perpetrata noscuntur » (pg. 73). Ex delectu fratrum et factorum eruere fortasse possumus, in quanam Italiae parte auctor scripserit; at nec hoc tuto concludere licet, quia dialogus nonnisi *incompletus* in codice nostro haberi videtur.

Illa prima, quam jam attulimus e Catalogo XV Min. generalium, notitia dicit: « Hic multa beati Francisci miracula requiri et colligi fecit nec non et de vitis fratrum opusculum quoddam in modum dialogi editum, *quorum quaedam habentur, alia per incuriam perierunt;* » haec verba ultima parum ambigua ab auctore Chronicorum XXIV Min. generalium aliquantulum mutata repetuntur dicente « *cujus* aliqua habentur, alia per incuriam perierunt. » Quae verba de relatis in codice nostro valere

[1] *Socii S. Francisci* in epistola ad fr. Crescentium transmissa.
[2] *Chronica fratris Salimbene Parmensis* (Parmae, 1857), pg. 68.

videntur. Auctor enim in prologo promittit, « in initio partitionis cujuslibet pauca quaedam *de vita et moribus* praelibando perstringere » (pg. 2); in tribus prioribus partitionibus illud bene adimpletum videtur, in quarta et quinta paucissima verba de vita praemittuntur; sexta vero, quae agit de beato *Rogerio,* statim et ex abrupto incipit a miraculis, et deinde miracula a diversis fratribus patrata absque ulla de vitae mentione adunantur. Beati Rogerii, « qui tam evidenti micuit sanctitate, ut eum dominus Gregorius Papa nonus approbaverit et astruxerit vere sanctum et ejus memoriam apud Tudertum concesserit celebrari, »[1] vitam omnino esse neglectam ab auctore dialogi vix credimus; cui accedit, quod plures fratres, qui sanctitate et signis praeclari jam in Domino obierant, omnino desiderantur, quare illa verba « quaedam habentur, *alia perierunt* » etiam de codice nostro valere illumque solum dialogi fragmentum praebere putamus.

Quibus si addiderimus, quod dialogus stilo elegante est scriptus, et quod auctor ipsius se in scientiis theologicis optime excultum simulque virum pium et prudentem ubique manifestat, omnia diximus, quae ipse liber ad quaestionem de auctore solvendam insinuat. Quare ad testimonia *externa* redimus.

3. Saeculo XVI auctorem dialogi indicat fr. *Marcus Ulyssiponensis.* « *Frate Giovanni* da Parma Ministro Generale — ait Marcus in suis chronicis[2] — compose un libro della vita di quei Frati Minori, che furon Santi, in modo di Dialogo, del quale la maggior parte se ne perdè. » Citat in margine ad hunc locum « *Croniche antiche* », quo nomine Chronica XXIV Ministrorum generalium nominare videtur, et ea quae ex illis « Croniche antiche » adjunxit, omnino in istis chronicis leguntur. Utrum fr. Marcus hoc loco B. Joannem Parmensem cum

[1] BERNARDUS DE BESSA, *Liber de laudibus beati Francisci,* in *Anal. Franc.*, t. III, pg. 668.

[2] Adhibuimus versionem italicam; cf. *Delle Croniche de' frati minori*, p. II, l. 1, c. XXIX.

suo antecessore confuderit an chronicorum illorum exemplar adhibuerit, quod B. Joannem Parmensem reapse dialogi auctorem exhibuit, vel unde hanc notitiam acceperit, ignoramus. Cl. P. *Irenaeus Affò* in vita B. Joannis Parmensis agit de scriptis huic a diversis attributis et dicit: « Mi surprende non poco il vedere come fra *Salimbene* tanto impegnato a favore del servo di Dio e intento a scrivere e notare tutto ciò che ridondava in di lui onore, in tempo che se questi avesse più opere scritto sarebbero state notissime, non accenni altro che Lettere, e taccia delle altre produzioni... Questo silenzio m'induce a dubitare di tutti quei libri, che vengono da varî scrittori al nostro Giovanni attribuiti » (lib. III, cap. VIII). Salimbene cum magno amore semper quidem loquitur de B. Joanne Parmensi [1] et laudat fuse ejus scientiam: « Scientiam habebat optimam, quia bonus grammaticus erat et magister in logica in saeculo fuit, et in ordine fratrum minorum magnus theologus fuit et magnus disputator. Parisiis scripturas legit; in conventu Bononiae lector fuit et in Neapolitano conventu multis annis... Dictando nobilissimus fuit de stilo polito et sententiosus valde; » at etiam declarat: « Multa alia bona vidi et audivi et cognovi de fr. Joanne de Parma, quae essent digna relatu, quae subticeo, » quare silentium fratris Salimbene argumento vix esse potest. Nec quidquam pro sententia dicta fratris Marci [2] nec quidquam contra illam in medium ducere

[1] Quae Salimbene de B. Joanne Parmensi scripsit, recte et complete habentur in processu beatificationis ven. Joannis; cf. *Positio super revisione Scriptorum, Summarium additionale ex Chronico Fr. Salimbene* (Romae 1781); loci supra citati leguntur § 29 et 66.

[2] SBARALEA, *Supplementum ad Scriptores trium ordinum S. Francisci* (Romae 1806), pg. 207 de libro nostro dicit: « Marcus id tribuit Joanni Parmensi Ministro Generali Crescentii successori, qui forsan Opusculum sui antecessoris supplevit vel continuavit: certe Joannis Parmensis auctoritas adducitur a S. Bernardino serm. de S. Francisco et ab Arturo in *Martyrol. Francisc.* ad diem 9 Januarii, § 3 ». S. Bernardinus in illo sermone dicit: « S. Joannes fuit sextus Generalis in ordine Sancti Francisci....; legi unum librum, in quo unus suus discipulus dicit, quod a Sancto Francisco citra nullus fecit tot miracula » (*Sermones extraordinarii,* Venetiis 1591, sermo XVI, pg. 88); alia in illo sermone haud invenire potuimus, haec vero nihil ad rem dicunt; in affe-

possumus; hoc tamen loco haud neglectum volumus, quod in catalogo bibliothecae pontificiae Avenionensis 1375 confecto « *dyalogus fratris Johannis* » memoratur.[1]

§ 2. — De materia et fontibus Dialogi.

« Praesenti opusculo compigenda suscepi mira virtutum opera, quae per sanctos quosdam ordinis nostri fratres in diversis mundi partibus exhibere dignata est omnipotentia Conditoris » (pg. 1); « nec sane singula, sed ea potissimum, quae vel de mandato summi pontificis coram disquisitoribus deposita et examinatione testium diligenti approbata, sive etiam fratrum nostri ordinis adhuc superstitum veridica mihi relatione comperta » (pg. 2). Quo modo auctor claris verbis finem et fontes suos exponit: agit de *miraculis* a fratribus patratis innixus *testium depositionibus* et *fratrum relatione,* de quibus in specie jam quaedam dicemus.

1. *De S. Antonio Patavino.* Primo loco agit dialogus de gestis et virtutibus S. Antonii. Ea, quae de ipsius gestis refert, leguntur etiam in illa legenda, quae incipit *Assidua fratrum postulatione;*[2] idem in utroque habetur ordo rerum et eadem omnino persaepe verba, quare relationem inter utrumque haberi certo constat;

rendo autem testimonio Arturi Sbaralea erravit; ARTURUS l. c. (pg. 15.) agens de B. Matthaeo Narniensi dicit: « *ex Crescentio in Dialog.* ». — Plures in hisce rebus confuderunt fr. Crescentium et B. Joannem; « *Commercium paupertatis* » alii B. Joanni attribuerunt; cod. XXXV, 2) bibliothecae *Magliabecchi* Florentinae vero fr. Crescentio.

[1] Cf. EHRLE, *Historia bibliothecae Romanorum Pontificum*, p. I (Romae 1890) pg. 496. Quis sit ille frater Johannes, et quid ille dialogus, ignoramus (forte est « *Sacrum commercium beati Francisci cum domina paupertate* », quem librum auctores saeculi XIV B. Joanni Parmensi attribuerunt). Codex dictus Avenionensis primo loco habuit fratris *Petri Aureoli* quaestionem de paupertate, quam diversorum auctorum, praesertim *Abbatis Joachim,* scripta plura sequebantur. In catalogo bibliothecae 1411 confecto adhuc memoratur; ulteriorem illius sortem investigare haud potuimus.

[2] Ediderunt *Monumenta Portugalliae historica,* t. I (Olisipone 1856), pg. 116 sqq. et Fr. HILARIUS PARISIENSIS, *S. Antoine de Padoue, sa légende primitive* (Montreuil 1890), pg. 1-83; hanc alteram editionem adhibuimus. Cf. de legenda illa LEMPP, *Antonius von Padua,* in *Zeitschrift für Kirchengeschichte,* t. XI (Gotha 1890).

difficulter tamen dijudicabitur, qualis sit ista relatio, num videlicet dialogus adhibuerit legendam, num auctor legendae dialogum, num ex uno eodemque fonte liber uterque prodierit. Auctor dialogi declarat se de S. P. Francisco haud agere, quia legenda ipsius jam scripta sit; quare legendam S. Antonii haud habuisse videtur. De fontibus suis edicit: « Novi de his multa per visum, sed pleraque me recolo fide dignis testibus referentibus audivisse » (pg. 4); ad idem vero provocat auctor dictae legendae dicens: « Nonnulla scribo, quae oculis ipse non vidi, domino tamen *Sugerio* Ulisiponensi episcopo et aliis viris catholicis referentibus haec ipsa cognovi. » Legenda plura addit de illis, quae in *Lusitania* acciderunt, [1] et tertia illius pars fuse agit de *sepultura* et *canonizatione* sancti Antonii, de quibus dialogus nihil enarrat, sed post relatam mortem brevi usus exordio transit ad *miracula* a S. Antonio patrata, quae eodem fere modo referuntur, quem habent *Acta Sanctorum,* [2] qui satis differt a modo et ordine illius legendae.

2. *De B. Benevenuto Eugubino.* Secundo loco dialogus refert gesta et miracula beati Benevenuti Eugubini « fratrum fide dignorum relatione necnon et testium juratorum depositione veridica » (pg. 27) innixus. Die 25 martii 1236 enim Gregorius IX tribus Apuliae episcopis mandatum dederat, ut de fratre Benevenuto Çorneti defuncto inquirerent et « super miraculis, quae per eum Dominus operatur, testimonia » reciperent, qui « Cornetum personaliter accedentes mandatum sedis apostolicae accuratius manciparunt » et testes juratos de virtutibus et mi-

[1] Cf. praesertim lectionem I et IV.

[2] Junii t. III, pg. 210-214, ubi pluries alius habetur ordo, et duo adduntur miracula (in n. 55 et 56). Relatio miraculorum quae est in *Actis SS.,* desumpta est ex « manuscripto conventus Anconitani », qui forte est ille idem codex « conventus Anconitani », ex quo sumpta est legenda *Assidua,* quae habetur ad diem 13 junii inter *Miscellanea* CONSTANTINI CAJETANI (in codice 93 bibliothecae *Alexandrinae* de Urbe). Convenit ubique formae communi usque ad relationem mortis S. Antonii, post quam (fol. 824*r*) habet eadem omnino, quae dialogus relationi miraculorum praemittit (pg. 10 « Multa quidem et magna —Apostolicae Sedis reverentia destinarent »); relatio miraculorum ipsa in dicto codice 93 non habetur.

raculis deponere fecerunt. De exitu processus addit Waddingus: « Temporis turbulentia et rerum magnarum agendarum pondus fecerunt, ut differretur ulterior de hac re tractatus. Interim concessum a Pontifice, teste Mariano, ut in tribus vicinis Episcopatibus ejus celebraretur festum et de eo divinum recitaretur officium. »[1]

3. *De B. Ambrosio Massanensi* agens dialogi auctor eumdem fontem habuit, processum dico, quem a Gregorio IX die 8 junii 1240 ordinatum a die 22 septembris illius anni usque ad diem 15 februarii anni sequentis in civitate Urbevetana instituerunt.[2] Processus iste ob defectum formae praescriptae in curia non est approbatus, quare die 2 decembris 1250 Innocentius IV « super manifestatione virtutum ac miraculorum pleniorem indagationem adhibendam esse » rescripsit dicens: « Quantalibet nempe ipsorum testium dicta privata credulitatis fide nitantur, tamen ob solemnitatis in quibusdam omissae defectum illam auctoritatem plenarie non praeferunt publicae notionis, quae ad obstruendum iniquorum ora erat in assertione tanti negotii flagitantis lucem perspicuam inviolabilis certitudinis requirenda. »[3] Exitum hujus processus secundi ignoramus.[4]

Num aliae testium depositiones, ad quas auctor pluries

---

[1] Ad an. 1232 n. XIX.

[2] Cf. FUMI, *Processo della Canonizzazione del B. Ambrogio da Massa* (*Miscellanea Francescana,* t. I, pg. 77-81, 129-136); auctor usus est documentis, quae asservantur in archivo civitatis Urbevetanae.

[3] Cf. SBARALEA, *Bullarium Franciscanum,* t. I (Romae 1759), pg. 561 (« *Grata nobis admodum* »).

[4] Die 24 martii 1252 idem pontifex dedit licentiam, qua ad examinanda « miracula beati Ambrosii... propter guerras et alia impedimenta legitima » alii judices adjungi potuerunt; cf. SBARALEA, l. c. pg. 599 (« *Litteras nostras* »); alia de hoc processu documenta pontificia haud extare videntur. Cf. adhuc litteras Alexandri IV die 11 junii 1257 episcopo Urbevetano datas, quibus mandat, ut « corpus bonae memoriae fratris Ambrosii in loco fratrum decentiori ob divinam reverentiam et sua ejusdem merita recondatur », SBARALEA, l. c. t. II, pg. 223 (« *Intelleximus* »). — FUMI l. c. pg. 77 dicit in contractu anno 1243 facto nominari ecclesiam Urbevetanam « sanctorum Francisci et Ambrosii », duo etiam decreta municipii Urbevetani de festo B. Ambrosii celebrando ibi memorat.

recurrit, ex mandato potestatis ecclesiasticae factae sint, in dialogo haud indicatur. In relatione miraculorum *B. Rogerii Tudertini* quater testes juratos in medium ducit; cum cultus ipsi exhibitus a Gregorio IX approbatus sit, supponere licet, publicam examinationem vitae ipsius et miraculorum factam esse.[1] Alias relationes ex *testimoniis* fratrum accepisse testatur, quae praesertim ipsi materiam administrarunt pro ultimo capitulo « *de visionibus fratrum,* » in cujus exordio declarat: « Quia tamen plerumque magna solet in talibus ludificatio daemonum exerceri, praetermissis multis et variis quaedam haec, quae certissima fratrum mihi narratione comperta, referam » (pg. 99). Refert facta quaedam ejusdem modi, sicuti *Caesarius Heisterbacensis, Gerardus de Fracheto, Thomas Cantipratanus* ac alii saeculi XIII scriptores plura collegerunt.

§ 3. — De utilitate Dialogi.

Utilitas dialogi nunc primum editi non consistit in eo, quod multa *nova* de initiis ordinis et primis fratribus patefiunt, fere omnia in singulis chronicis et aliis libris sunt repetita et dudum nota; at heic praebentur in forma sua prima et authentica, ita ut jam res postea additas resecare et plures errores praesertim *chronologicos* corrigere possimus. De S. P. Francisco haud agit, quare ad tot quaestiones hoc nostro tempore propositas nihil affert; de sociis primariis sancti Francisci tacet omnino; de difficultatibus et mutationibus, quas ordo primo tempore subiit, nihil prodit; de ipso fratre Crescentio, cujus gubernium jam a saeculis diversa accepit judicia, ne minimum quidem refert, quare multa exspectata evanescunt et multorum spes frustratur.

Dialogus agit de quibusdam fratribus primorum temporum, de illorum vita et miraculis, et quoad haec est *fons primarius*,

[1] De B. Rogerio cf. *Acta SS.*, t. I Martii, pg. 417 et 418.

saepe etiam *unicus*, ex quo immediate vel mediate omnes auctores postea hisce de rebus scribentes hauserunt. Pauca nonnisi potuerunt addere ad partem majorem dialogi; imo si aliquid addiderunt, inter se pluries discordant, et quae dialogus omisit, ab illis haud eodem modo traduntur. De fratre *Martino* ex. gr. agens dialogus haud indicat locum sepulturae; *Catalogus S. fratrum minorum* eum *in provincia Marchiae, Tossinianensis* vero et *Waddingus* requiescere *Fulginei* dicunt. Alia occasione dialogus enarrat visionem, quam habuit frater *Rollandinus de Florentia*, nec indicat locum (pg. 111); *Pisanus*, qui inter compilatores est fidelissimus, repetit visionem nihilque addit; secundum *Tossinianensem* visio accidit in ecclesia *Florentiae*, secundum *Waddingum* vero « *in monte Ilciense.* »

Jam pauca dicemus de auctoribus principalioribus, apud quos facta in dialogo relata inveniuntur. [1]

1. *Catalogus S. fratrum minorum* circa 1335 compositus fratres cum fama sanctitatis defunctos secundum singulas provincias enumerat pauca addens de eorum vita et miraculis. Libellus iste, quem Deo favente in tertia hujus collectionis parte evulgabimus, in multos libros sequentes transiit; fundamentum principale ipsi praebuit dialogus, quod clare liber ipse testabitur.

2. *Chronica XXIV Ministrorum generalium* duo facta ex dialogo desumpserunt; pg. 264 enarrant verbis ipsius dialogi miraculum a fr. *Raynaldo* in illuminando caeco patratum et pg. 267 poenam a S. P. Francisco fratri inobedienti inflictam. [2]

3. Praeprimis usum dialogi fecit compilator ille optimus saeculi XIV, qui tot traditiones franciscanas singulari cum eruditione et fidelitate collegit, fr. *Bartholomaeus Pisanus*, cujus *Liber conformitatum* a diversis olim opprobrio et vituperio af-

[1] Duo S. P. Francisci miracula a dialogo relata leguntur etiam in *Tractatu de miraculis* fr. THOMAE DE CELANO; cf. dialogi pg. 99 et 108.

[2] Cf. dialogi pg. 109 et 115; factum secundum ex illis chronicis repetit S. ANTONINUS in *Chronicorum* p. III, tit. 24, cap. 9, § 5.

fectus in dies magis jure aestimatur. [1] Totum fere dialogum Bartholomaeus excerpsit aliquando eadem retinens verba, aliquando idem aliis verbis repetens. Vitam ex. gr. referens *B. Benevenuti Eugubini* scribit: « Hic fuit laicus *litteras ignorans;* hic namque *spretis,* quae sunt *mundi, beati Francisci vestigiis* inhaesit *toto nixu. Receptus ad ordinem humilitatis suae experimenta declarans de mandato beati Francisci ad serviendum leprosis* accessit, quibus ipsorum abominationibus postergatis sine querela uti Christo servivit. *Obedientiae culmen* sic ascendere est conatus, ut *ad omnia praelatorum mandata impiger* et *sine mora* ac sine querela pareret. *In suis infirmitatibus,* quibus a Domino fuit probatus, patientiam supra modum et habere et ostendere est conatus. Amator fuit *paupertatis sanctissimae* et *zelator, vix extrema victus et habitus requirens. Silentii cultor. Pietatis visceribus super afflictos affluens.* Orationi et *contemplationi* fuit *deditus* adeo, *ut usque in horam tertiam in publicum* nullatenus exiret, *ne* occupatione aliqua perfectas *delicias minui pateretur nec mutari. Honestatis* adeo fulsit virtute, ut nec verbo nec facto aut signo inhonesti quid est deprehensum aliquando de eo; » [2] quae eodem ordine habentur in dialogo, et verba, quae heic italicis typis exhibentur, ex ipso sunt desumpta (pg. 26). Ut aliud specimen praebeamus, eligimus ea, quae Pisanus de fratris *Ambrosii Massanensis* virtutibus narrat. « Hic oriundus de civitate Massa, etsi usque ad tempus virilis aetatis fuerit in mundo, praeservatus tamen a mundanis vitiis Domini *complexus coelibatum virilis aetatis portas ingressus laqueos* diaboli sibi paratos devitans omnibus datis pauperibus et nihil reservans *habitum fratrum minorum* in sua *suscepit* civitate. *Conversionis igitur gratiam divina clementia consecutus obedientiae virtutem anteponens victimis pro fratrum necessitatibus acquirendis in frigore et nuditate, in*

[1] Plures contra librum afferunt, quod in editionibus diversis habentur interpolationes; at plures sunt codices, in quibus nihil est interpolatum. Editio *critica* illius libri magnum emolumentum studio historiae franciscanae parabit.

[2] L. c. fr. VIII, p. II, De provincia Sancti Angeli, Locus Corneti (ed. I. fol. LXXIII^{c}).

fame et siti juxta mandatum sanctae obedientiae discurrens semetipsum obtulit Domino sacrificium medullatum, et *orationibus frequenter insistens stratum conscientiae fusis lacrimis irrigabat. Pane tantum saepe contentus et aqua concupiscentiae carnalis incendia temperabat. Compassionis insuper visceribus erga miseros affluens et infirmos ministeria necessaria* eis libenter *impendebat. Non solum autem fratribus, sed saecularibus sibi cognitis et ignotis humanitatis obsequia* impendebat *in infirmitatis articulo misericorditer visitans decubantes ac medicamina, quae vulneribus vel infirmitatibus* convenirent, *officiosa sedulitate procurans. Humilitatis studio fratribus frequenter coquinam paravit paropsides lavans* et *depressionis officia explens gaudenter. Si quando verbo vel facto* aliquem turbasset, *chorda* collo *appensa veniam humiliter postulabat.* Illata libenter sustinens inferentibus indulgebat. »[1] Idem denuo ordo et eadem magna ex parte verba, quae adhibuit dialogus (pg. 51). Fere omnia, quae Pisanus de fratribus sanctis ante 1245 defunctis in *fructu VIII* libri sui posuit, in dialogo habentur; pluries — uti jam diximus — dialogus haud addidit locum sepulturae, unde Pisanus simpliciter dicit « non inveni, ubi jaceant, » quo tam fidelitatem suam prodit, quam etiam magnam materiam, quam ipsi administravit dialogus.

Hic pauca dicere possumus de magno illo « *Specchio dell'Ordine Minore,* » quem librum circa 1480 lingua italica scripsit frater *Jacobus Oddi Perusinus.* Pluries refert facta, quae legimus in dialogo, verbis usus, quae inveniuntur in Chronicis XXIV Ministrorum generalium et praesertim apud Pisanum, quem etiam citavit, nec ex ipso dialogo quidquam desumpsisse videtur. Attribuit dialogum fratri Crescentio Aesino dicens: « Questo generale era homo molto spirituale. Ando quanto podde recogliendo la vita degli santi fratri de l'ordene. Et compuse una bella operetta spirituale in modo de dialogo. »[2]

---

[1] L. c. De Provincia Tusciae, Locus Urbis Veteris (ed. I. fol. LXIII^r).

[2] Adhibuimus exemplar conventus S. Mariae Angelorum prope Assisium; in ipso verba citata fol. 340^r. — Ex PISANO etiam quaedam dialogi narrationes in *Speculum vitae S. Francisci et Sociorum ejus* transierunt; cf. infra pg. 104, 114, 115.

4. Quarto loco agendum est de *Mariano Florentino,* qui circa 1500 magna illa chronica nunc deperdita composuit, qua toties adhibuit Waddingus. Ex ipso Waddingo deducere licet, Marianum Florentinum dialogum adhibuisse. Waddingus enim, imprimis ad annum 1241, magnam eorum partem, quae dialogus tradidit, affert citans in margine Crescentium, Pisanum, Marianum, Rodulphium ac *Speculum vitae.* Inter ea vero, quae narrat, plura inveniuntur, quae nec Pisanus nec Rodulphius nec *Speculum vitae* nec alius auctor hucusque inventus praebuit, quae tamen optime conveniunt dialogo, quare vel ex ipso dialogo vel ex Mariano desumpta esse videntur. At ex pluribus erroribus ipsius Waddingi constat eum dialogum ipsum non habuisse,[1] unde jure concludimus, quod illas circumstantias bene additas ex fonte suo primario — ex Mariano — desumpsit. Ad annum ex. gr. 1232 n. XXIII Waddingus agit de mirabilibus factis per fr. *Hermannum Fulginatem* et refert inter alia illud, quod accidit *fabro Petrono* in ecclesia sancti Feliciani, citans Marianum et Rodulphium; at Rodulphius miraculum illud omisit, Pisanus vero tantum ait: « Quidam magister lignorum et lapidum. » Ad annum 1241 n. XXIV refert signa, quibus inclaruit frater *Paulus de Marchia,* qui inter alia curavit « puellam septem annorum, nomine *Rosam* cujusdam Joannis filiam; » Pisanus memorat « puellam septem annorum, » sed nomen omittit, Rodulphius miraculum omnino neglexit, nec apud alios auctores invenitur, quare illa et plura alia in Mariani chronicis Waddingus invenisse videtur, Marianum vero ipso dialogo usum esse jure putamus.

5. Ultimo loco dicimus de fr. *Rodulphio Tossinianensi,* qui circa finem saeculi XVI composuit « *Historiarum Seraphicae*

---

[1] Cf. praesertim ea, quae dicit de fratre *Rollandino* (infra pg. 111, nota 2). — Inter libros, quos adhibuisse Waddingus dicit, inveniuntur « *Crescentii de Jese Dialogi de statu Franciscano* » (tabula codicum mss.); *secunda* editio addidit « *Ejusdem vita B. Joannis Firmani* » (t. I, pg. CXCV). In libro « *Scriptores Ordinis Minorum* » (Romae 1650) WADDINGUS inter opera fr. Crescentii haud nominat dialogum.

Religionis Libri Tres, »[1] qui suum habent valorem praesertim propter hoc, quod plures in illis inveniuntur notitiae, quae apud alios compilatores hucusque notos desiderantur. In primo libro ordine alphabetico enumerat fratres cum fama vitae sanctae defunctos additque nonnulla de eorum virtutibus et miraculis; inter quae plura inveniuntur, quae nec apud Pisanum nec in aliis libris temporis praecedentis leguntur, quae vero optime, saepe ad verbum dialogo nostro conveniunt.[2] Chronica Mariani haud cognovisse videtur; de ipsius scriptis enim agens solum nominat « sermones plures et vitas sanctarum mulierum secundi ordinis » (fol. 329r); quare et ille dialogum prae oculis habuisse videtur.

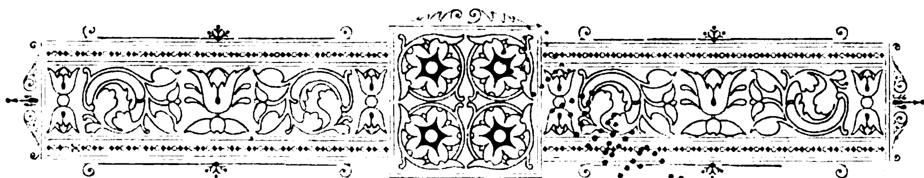
De *Marco Ulissiponensi* et de auctoribus, qui saeculis sequentibus scripserunt, de *Jacobillo, Arturo, Fortunato Hueber,* haud agimus, quia ipsi nonnisi ex fontibus secundariis derivatis ex ipso dialogo hauserunt.

[1] Venetiis 1586.

[2] Cf. ex. gr. ea, quae fol. 129v dicit de fratre *Theobaldo de Assisio:* « Cum in loco S. Laurentii moraretur juxta civitatem Ortensem trans Tyberim, injuncta sibi obedientia a fratre, qui praeerat, ut confestim ad praedictam civitatem pro quibusdam necessariis properaret, ad Tyberim veniens mandatum patris satagebat exequi festinanter; cumque naviculam nullam reperisset, memor obedientiae, sed immemor periculi elevata tunica super aquas pedibus propriis ambulavit et clamantibus et mirantibus hominibus tantae profunditatis fluvium trajecit, vix perfusus usque ad poplites » (cf. infra pg. 116); videsis pariter, quae refert de fr. *Ambrosio Massanensi* (fol. 73r) et de *B. Benevenuto Eugubino* (f. 85r).

Additur ad pg. xv, not. 1 (« *Dyalogus fratris Johannis* »):

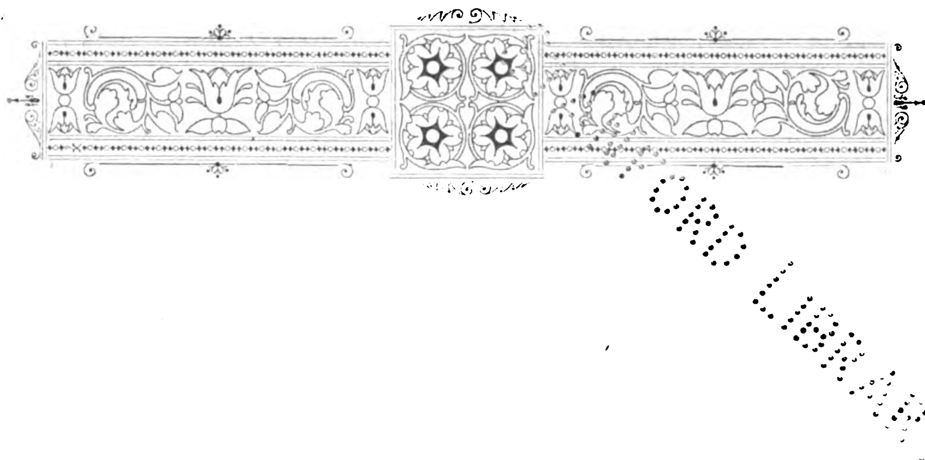
In nonnullis codicibus *Dialogus de statu saeculi* habetur sub nomine fratris *Joannis Pecham;* cf. *De humanae cognitionis ratione anecdota quaedam* (ad Claras Aquas 1883), pg. xvii, num. 14.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Venerabilium gesta patrum dignosque memoria titulos antiquorum studio [1] pietatis annalibus commendare fructum utilitatis plurimae posteritati fidelium consuevit afferre. Primum quidem, ut omnium artifex et virtutum altissimus operator in sanctis suis majestate mirabilis praedicetur; alterum autem, ut fides tenera parvulorum experimento sensibili provocata virtutum infirmioris aetatis pocula desuescat adhibitoque sibi vitae perfectioris speculo cibi solidioris edulo roboretur; postremum vero, ut haereticae pervicacia pravitatis, quae veritatis agnitae radios livoris nubilo nititur obumbrare, patrum decedentium vita laudabili signorumque prodigiis obtestata spretis erroribus resipiscat in catholicae fidei unitatem, aut certe ringentis invidiae mordaci dente compresso perfidae caecitatis angustiis interclusa tabescat. Eapropter et ego tametsi inutilis servus Christi (f. 1^{v}) ad divinae gloriam majestatis et laudem mira virtutum opera, quae [per] sanctos suos quosdam ordinis nostri fratres in diversis mundi partibus exhibere dignata est omnipotentia Conditoris, obedientia reverendi patris ministri generalis fratris scl. *Crescentii* praeceptrice veritate praevia praesenti opusculo com-

[1] Codex « studia ».

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Venerabilium gesta patrum dignosque memoria titulos antiquorum studio[1] pietatis annalibus commendare fructum utilitatis plurimae posteritati fidelium consuevit afferre. Primum quidem, ut omnium artifex et virtutum altissimus operator in sanctis suis majestate mirabilis praedicetur; alterum autem, ut fides tenera parvulorum experimento sensibili provocata virtutum infirmioris aetatis pocula desuescat adhibitoque sibi vitae perfectioris speculo cibi solidioris edulo roboretur; postremum vero, ut haereticae pervicacia pravitatis, quae veritatis agnitae radios livoris nubilo nititur obumbrare, patrum decedentium vita laudabili signorumque prodigiis obtestata spretis erroribus resipiscat in catholicae fidei unitatem, aut certe ringentis invidiae mordaci dente compresso perfidae caecitatis angustiis interclusa tabescat. Eapropter et ego tametsi inutilis servus Christi (f. 1^v) ad divinae gloriam majestatis et laudem mira virtutum opera, quae [per] sanctos suos quosdam ordinis nostri fratres in diversis mundi partibus exhibere dignata est omnipotentia Conditoris, obedientia reverendi patris ministri generalis fratris scl. *Crescentii* praeceptrice veritate praevia praesenti opusculo com-

[1] Codex « studia ».

pigenda suscepi, ut habeat pia fratrum devotio gestorum seriem stilo compendii coarctatam gaudentesque brevitate modernos sermo succinctus exacuat ad divinae laudis judicia propensiori studio devotius admiranda. Nec sane singula quaeque virtutum illorum insignia toto paene terrarum orbe diffusa duxi praesentibus exaranda, sed ea potissimum, quae vel de mandato summi pontificis coram disquisitoribus per sedem apostolicam delegatis fideli narratione deposita et examinatione testium diligenti pariter approbata sunt ac per manum publicam annotata, sive etiam fratrum nostri ordinis adhuc superstitum veridica mihi relatione (f. 2^{r}) comperta. Libet insuper in initio partitionis cujuslibet propositi operis pauca quaedam de vita illorum et moribus praefatiuncule summatim praelibando perstringere, quatenus declaratum perfectionis specimen aemulatores suos exemplo virtutis invitet et signorum fidei, quae nequaquam fidelibus, sed incredulis data noscuntur, probata vitae sinceritas suffragetur. Ad tollendum denique fastidioso lectori stomachum et uberiorem audiendi gratiam religiosis auribus afferendam duorum fratrum personas ad invicem conferentium more dialogi ad medium deducentes, unum narrantis vice proponimus et alterum audientis, quatenus, si quid stuporis aut dubii rerum gestarum veritas enarrata conduxerit auribus infirmorum, quaestione vicaria vere [1] sacrae scripturae legibus ostendatur accommodum, nec quidquam omnipotentiae creatrici facere difficile, sed divinae capax gratiae fides adsit credula disciplinae.

Narrator. Multifarie multisque modis (f. 2^{v}) olim Deus immensae potentiae majestatis et divitias gloriae suae manifestans patribus ac prophetis, novissime diebus nostris consopitae quodam modo fidei somnum satagens excitare post stupenda priscorum patrum magnalia mirabilium suorum memoriam afferens signa renovat et miranda potenter immutat. Dum enim nostri temporis quosdam homines simili nobis mortalitatis carne vestitos, quosdam vero sorte sibi felicitatis assumptos inauditis dudum saeculo miraculis efficit coruscare, quid

[1] In codice « ve »; sequitur lacuna.

aliud in praedestinatorum cordibus manus potentissima Redemptoris, nisi quod praerogatione mirabili signorum praesentium roboratur et aliter jam promissa fidelibus exspectatio futurorum? Nempe enim, licet fides rerum substantia sperandarum ex [1] sui parte meritis vacuata caecutiat, quasi persuasibilibus humanae sapientiae nititur argumentis, ac experimento sensibili provocata signis potius acquiescat, quam scriptae pridem semelque traditae veritati, in hoc tamen divinae providentiae clementia senescentis fidei vegetatur infirmitas in pusillis, quod (f. 3ʳ) juxta firmum evangelicae promissionis edictum in validioribus membris ecclesiae usque in finem saeculi contributa potestas ac virtutum gratia perseverat.

Auditor. Saepe, fateor, gloriosos novi ac veteris testamenti patres, quorum nobis per scripturam gesta transmisit antiquitas, alta mentis contemplatione considero et in ipsa virtutum eorum admiratione deficio, dum divinae quodam modo vestigium majestatis in illorum actibus et verborum potestate concerno. Sed velim mihi, carissime frater, ad aedificationem praesentium et augendam in posterum fidem teneram renatorum, aliquid vel breviter de virtutibus et miraculis fratrum nostri ordinis enarrari, ut auditis conversationis illorum insigniis, quantum mihi perfectionis desit, agnoscam et ad imitationem fidei ac virtutis ipsorum pro meae modulo possibilitatis aspirem. [2]

Narrator. De beatissimi quidem patris nostri FRANCISCI moribus aut virtutibus nolo me, frater, interrogando detineas ad alia festinantem, quippe cum non solum vitam ejus et opera, quae gessit in carne nobiscum (f. 3ᶜ) conversatus, verum etiam ea, quae cum Christo regnans operari non desinit, olim legisse poteris exerte satis ac studiosissime a fratre alio jam descripta; quamquam sane scriptorem ipsum multa latuerint de miraculis dicti patris, quae vel distantia regionum ad ipsius minime potuere notitiam devenire, vel certe prae multitudine nimia serie praetermissa subterfugerint stilum ejus, nobis autem interim

[1] In codice « ea ».
[2] Codex « aspicerem ».

sint experta. De his fratribus colloquendi sumimus [1] exordium, quorum gesta, licet inferiori auctoritatis culmine fama celebrior divulgaverit, miranda tamen admodum ac piis auribus reverenda sunt valde ipsa, quae narro.

Auditor. De famosi nuper in Italiae partibus valde viri sancti, scil. ANTONII fratris nostri gestis, pariter et miraculis audire desidero, si qua nosti.

Narrator. Novi nempe de his, quae postulas, frater, multa per visum, sed pleraque me recolo fide dignis testibus referentibus audivisse (f. 4[r]). De quibus certe pauca quaedam brevitatis causa perstringam, si benevolum, sicut asseris, ac devotum te praebeas auditorem.

Auditor. Ne, rogo, me protrahas ultra tui sermonis initia praestolantem, quia vehementer anhelat animus auditum coeptae collationis accinctus.

Narrator. Beatus iste, de quo quaeris, Antonius natione Hispanus [2] Ulisbonensis extitit municeps civitatis. Qui nobiliori genere in eadem quam praediximus civitate progenitus ab his ferme cunabulis quodam praesagio futurorum moribus exornabat aetatem. Traditus namque studiis liberalibus imbuendus, cum aetate jam nubili subcrescentibus in carne corruptionis motibus se praeter solitum sentiret illicite perurgeri, adolescentiae et voluptatis jura transcendens spretis litterarum studiis ad monasterium quoddam sancti Augustini dictae civitati proximum convolavit canonicique regularis habitum humili devotione suscepit. Ubi cum annis paene duobus commoratus (f. 4[v]) amicorum frequentiam et parentum piis mentibus importunam Christi tyrunculus tolerasset, natale solum, quod ad enervandos viriles animos fomitem subministrat, derelinquere statuit et uberioris amore quietis ad coenobium sanctae Crucis de Colimbria [3]

---

[1] Codex « Nobis autem interim sicut expertis de his fratribus colloquendis sumus exordium ».

[2] Codex « Yspanus ».

[3] Codex « Colibia ».

feliciter transmigravit. Verum quia teste Sancto [1] non Jerosolymis stetisse, sed ibidem bene vixisse laudabile comprobatur, ita se disciplinis regularibus adaptare curabat, ut non tam [2] loci, quam morum translationem se cunctis ostenderet celebrasse. Non mediocri autem studio scripturarum sacrarum semper ingenium exercebat, nec diebus aut noctibus juxta congruentiam temporis a colloquiis divinis aut oratione cessabat; ita demum lecta tenaci memoriae sollicitus commendabat, ut brevi temporis spatio doctrinae gratia mereretur affluere mira cunctis scientia scripturarum. Dumque, sicut diximus, agerentur ista, contigit virum quemdam regali stirpe progenitum, qui et *Petrus* Infans nomine dicebatur, fratrum quorumdam nostri ordinis reliquias a Marochio deportasse, quique meritis eorumdem mirabiliter (f. 5ʳ) [se] liberatum per omnes Hispaniae fines fama celebri praedicabat. Quod ut aures Antonii attigit, mox accingens zelo martyrii renes suos ad ordinem fratrum minorum totis viribus aspirabat; et conceptum sui pectoris crebris orationibus ac jejuniis Christo propositum commendabat. Cumque die quadam fratres minores e vicino coenobii commorantes eleemosynae petendae gratia more solito advenissent, data fiducia, quod ad terram Saracenorum ipsum mitterent, sancti Francisci habitum in ipso monasterio viro Dei vix obtenta licentia senioris imponunt. Fervens igitur amore martyrii dum transmissus a fratribus Marochium properaret, majora de ipso summus arbiter ordinans intentata febre virum acrius flagellabat et ob recuperandae sanitatis gratiam ad terram nativitatis suae redire compulit vel invitum. Cumque navigio mari credito disponeret in Hispaniam remeare, ventis flantibus contra votum divino nutu compulsus est in Siciliae partibus applicare (f. 5ᵛ).

---

[1] Leg. *A* « Scriptura teste » (pag. 6); est sanctus *Hieronymus*, qui ad Paulinum scribit: « Non Jerosolymis fuisse, sed Jerosolymis bene vixisse laudandum est » (cf. MIGNE, PP. Lat., XXII, pag. 580).

[2] Codex « ut tamen tam »; leg. *A* « non tam » (pag. 6).

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 6v):

Ea nempe tempestate, qua diximus virum sanctum in Siciliae partibus applicasse, generale capitulum ordinis contigit apud Assisium celebrari; quo cum ex more cum fratribus aliis Antonius pervenisset, mittente ministro generali in provinciam Romaniolae destinatur. Ubi cum multo tempore solitariam vitam degens in loco, qui eremus Montis Pauli dicitur, moraretur, carnem prorsus coegit servire spiritui, panem tantum in pondere comedens et aquam bibens pariter in mensura; ita quoque maxillam (f.7r) carnis orationis et vigiliae necnon et abstinentiae salutaris freno constrinxit, ut, cum saepe campana vocante a cella sua ad fratres ceteros redire cuperet, nonnisi fratrum manibus pro debilitate nimia supportatus id ullatenus agere potuisset. Humilitatis vero cultor assiduus in tantum studuit fastum arrogantiae declinare, ut, cum tantae foret industriae, quod librorum sibi vicem memoria ministraret et eloquii mystici gratia copiosus affluerct, peritiorem tamen eum fratres noverant in suppellectilibus coquinae lavandis, quam scripturae sacrae misteriis[1] exponendis; neque enim putaverant eum fratres de scripturis quidquam nosse divinis, uno tantum praesumptionis suffragio confidentes magni aliquid extimabant, quia vel raro litteraliter eum loqui audierant, cum necessitas exegisset. Tandem autem dispensante Domino viri Dei scientia fratribus innotuit, qui lucernam gratiae super candelabrum praecepit collocari; ad evangelizandam sui nominis gloriam cultorem eremi desti-(f. 7v) navit.

Susceptum igitur opus evangelistae fidelis servus et prudens tam efficaciter exhibere curavit, ut requie sui corporis penitus abnegata per civitates, vicos ac castra discurreret arguendo incredulos, obsecrando pios et pigros pariter increpando, ac sicut affluentissime, ita etiam ferventissime congruentia singulis doctrinae monita prorogaret. Nulla prorsus eum flectebat ac-

[1] Codex « ministeriis ».

ceptio personarum, nulla favoris humani vel aurae popularis opinio demulcebat, sed juxta sermonem propheticum quasi plaustrum triturans novum rostra gerens serrantia montes terrenae sublimitatis praedicationis comminuit atque colles, status scl. inferioris populos, more pulveris comminando detrivit.[1] Neque puto silentio transeundum, quod, cum apud Ariminum civitatem primo cursu[2] sui temporis praedicaret, haeresiarcham unum, *Bonellum* nomine, ad veritatis viam Christo praeeunte convertit. Nempe enim talia tamque profunda de scripturae sinibus abditis facundo (f. 8r) eloquio eructabat, ut ab ipso Christi vicario familiari quadam praerogativa gratiae specialis *Arca testamenti*[3] vocaretur.

Verum quia longum foret per singula virtutum ejus insignia cursitare, quotque provincias sive quantas verbi Dei semine terrarum partes impleverit, enarrare, ad ultima vitae ejus gesta, quaeque virtutum illius evidentiora declarant experimenta, stilo compendii manum vertam. Tempore namque capituli generalis, quo beati patris Francisci reliquiae sunt translatae Assisium, generalem a ministro ordinis libertatem praedicationis accipiens ad civitatem Paduae Christo duce pervenit. Cernens igitur tempore quadragesimali sermonis ostium aperiri ac ministerio verbi insistere arbitrans opportunum, continuato quadraginta dierum numero populo poenitentiam praedicavit in remissionem peccatorum; qui licet corpulentia naturali quadam pressus continua insuper aegrotatione langueret, ob infatigabilem tamen animarum zelum praedicando, docendo, confessiones poenitentium audiendo ab ortu solis ad occasum (f. 8r) usque perdurans semetipsum jejuniis macerabat. Ceterum quia virtutis aemulus humani generis inimicus bonis actibus nititur obviare, initio quadragesimae memoratae Dei servum tentans a proposito salutis inflectere, nocte quadam, cum se sopori dedisset, guttur ejus comprimens suffocare conatus est. At ille gloriosae

[1] Is. 41. 15: « Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia; triturabis montes et comminues, et colles quasi pulverem pones ».

[2] Codex « cursum ».

[3] Codex « Arca testamenti foederis ».

Virginis Matris Dei nomine suppliciter invocato fronti suae signum crucis impressit, cumque vadentem cernere cupiens oculos aperiret, ecce tota cella, in qua jacebat, luce coelitus illustrata fulgebat, quod nimirum lumen viri Dei cellae idcirco credimus auctoritate divina collapsum, ut ex praesentia caritatis[1] infusae Christi servus agnosceret superni muneris donaturum, et ipsius radios tenebrarum cultor ferre non sustinens confusus ac trepidus dispareret.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 10r):

Sicut supra dixisse me recolo, postquam sancti nomen Antonii Paduanis populis innotuit, quasi area imbrem sitiens in multitudine copiosa ad auditum verbi ejus undique concurrebant. Cumque prae numero adventantium ecclesiarum ambitus non sufficerent populis capessendis, ad spatiosa (f. 10v) pratorum loca praedicaturus accessit. Veniebant enim de civitatibus et castellis ac villis Paduam circumstantibus omnis aetatis et sexus seu conditionis innumera multitudo, omnes verbum vitae devotius sitientes et manu doctrinae ejus salutem suam fide certissima statuentes. Medio namque noctis tempore consurgentes mutuis cursibus contendebant se invicem praevenire accensisque luminaribus ad locum, ubi praedicaturus fuerat, ardentissime properabant. Discordantes enim ad pacem et unitatis vinculum revocabat, captivitate constrictos libertate donabat, usuras ac violentas alieni detentiones restitutione debita refundebat in tantum, ut agris et domibus pignori obligatis pretium ante pedes ejus ponerent et ablata quoque spoliatis, ut diximus, prece vel pretio resarcirent. Meretrices quoque publicas profanati pudoris prostitutione famosas salutaribus monitis a nefando flagitio cohibebat, raptores, incendiarios, atque fures seu quacumque maleficii nota pollutos ad poeni (f. 11r) tentiam efficaciter convertebat. Tantam denique utriusque sexus numerositatem ad confitenda peccata presbyteris transmittebat, ut nec fratres nostri

[1] Forsan legendum « claritatis ».

nec sacerdotes alii, quorum magna frequentia comitabantur eumdem, sufficerent audiendis. Plerique vero ad poenitentiam venientes divina se visione commonitos asserebant, ut Antonii consiliis confidenter intenderent; alii autem post decessum ejus ad fratres secretius accedentes ipsum dormientibus apparuisse testati sunt et fratres, ad quos transmittebat eosdem, ex nomine designasse.

Auditor. Velim scire, si noveris, an vir tantus obitus sui terminum ante praesciverit, aut quid illi Dominus de futuris circa ipsum ostendere sit dignatus.

Narrator. Confessorem tantum mortis suae diem non extimo latuisse; ne tamen fratres decessus sui praenuntio admodum redderet desolatos, imminentem sui corporis dissolutionem cautum arbitror occultasse. Quintodecimo namque die circiter, priusquam debitum carnis exsolveret, [cum] super collem quemdam constitutus (f. 11^r) amoenam Paduanae civitatis planitiem perspexisset, conversus ad fratrem viae suae comitem civitatis situm laude mirifica commendabat eamque decorandam de proximo immenso honore praedixit. Quem profecto decorem Paduae[1] sanctitatis ipsius merita, quibus e vicino fuerat illustranda, non ab re credimus designasse, per quae tam mirabili quam singulari laude cernimus adornatam.

Anno namque dominicae incarnationis MCCXXXI, indictione quarta, die tertia decima mensis junii, feria VI beatus Antonius in civitate Padua, in qua per eum nominis sui gloriam ampliavit Altissimus, apud Cellam in loco fratrum universae viam carnis ingressus ad spirituum beatorum mansionem feliciter transmigravit. Qui cum tempore quodam causa quietis ad locum Cellae, de quo praediximus, divertisset, aggravata est manus Domini super eum; et infirmitate corporis excrescente anxietatis typum plurime gestibus ostendebat. Cumque tempore modico quievisset, confessione facta necnon absolutione recepta hymnum Virginis gloriosae spiritu jubilans voce coepit altisona decantare dicens: « O gloriosa (f. 12^r) domina, excelsa super sidera; »

[1] Codex « Paduam ».

moxque luminibus in coelum usque directis respiciebat prolixius in excelsum. Quem cum assistentium frater quidam, quid cerneret, requisisset, ait: « Video Dominum Jesum Christum. » Attendentes igitur fratres felicem eius exitum propinquare, unctionis sacrae oleo servum Dei perungere statuerunt; ad quem cum ex more sacerdos unctionem sacram perferens accessisset, intuens eum sanctus Antonius ait illi: « Non valde est necesse, ut haec mihi frater impendas; habeo enim unctionem hanc intra me, verumtamen bonum mihi est et bene placet. »[1] Junctis igitur manibus psalmos poenitentiales simul cum fratribus decantando ad finem usque complevit. Cumque dimidia fere hora spiritum attrahens substitisset, anima ejus sanctissima carnis eruta carceribus in abyssum claritatis absorpta est; corpus vero dormientis omnino praeferebat speciem; nam et membra corporis, dum adhuc viveret, naturali quodam pallore confecta, versa per transitum in alborem futurae gloriam resurrectionis intuentibus astruebant.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 13r):

Auditor. De miraculis et virtutibus sancti hujus, quae novisti, precor aperias, ut devotioni meae, sicut coeperas, utiliter condescendas (f. 14r).

Narrator. Multa quidem et magna sanctitatis insignia viri Dei longe lateque fama perferente diffusa brevitatis causa subticeo; ea potissime, quae post transitum ejus in partibus Paduae claruerunt, omissis ceteris ad notitiam omnium stilo certiore deduco; quorum nimirum examinatio per sedem apostolicam venerabili dictae civitatis episcopo et prioribus fratrum praedicatorum et sancti Benedicti rite commissa tanta processus maturitate, necnon et ordine judiciario est completa, ut receptis attestationibus jurejurando firmatis super fidem signorum, personarum et facti conditiones subtilius inqui-

[1] Hinc errasse elucet *Lempp*, qui verba haec « verumtamen bonum mihi est et bene placet » in legendam *A* interpolata esse habuit, eo quod desunt in quadam temporis posterioris legenda (l. c. t. XI, pag. 183).

rentes visus et auditus, loci et temporis, aut si quae sunt ceterae circumstantiae testibus adhibendae, studiosius singula supputarent, ac per manum publicam memoriae tradita testimonio veritatis apostolicae sedis reverentiae destinarent.[1]

(1) Die namque, quo beati Antonii corpus in ecclesia sanctae Dei Genitricis dignis laudibus et honorificentia debita conditum est, mulier quaedam, *Cuniza* (f. 14r) nomine, monstruose contracta, instrumentis ligneis, quae ferulae nuncupantur, ad sepulchri locum sustentata pervenit; in cujus humero gibbus immanis ex humorum concretione consurgens ita miserabiliter incurvaverat, quod non nisi ferulis supportata ullatenus poterat ambulare. Quae cum coram sancti tumulo paululum substitisset in oratione prostrata, complanato mox humero cunctis cernentibus gibbus evanuit dimissisque ferulis mulier ad propria remeavit.[2]

(2) In civitate Padua mulier quaedam, *Riccarda* nomine, cunctis civibus extitit fere nota; quae viginti annorum spatio crura gerens arida in tantum fuerat deformata, ut callosa quadam copulatione genua pectori ac pedes natibus adhaererent. Haec cum die quadam mendicitatis gratia cum pauperibus ceteris ad memoriam sancti patris scamnellis vecta pervenisset, gravi depressa sopore aliquantulum dormitabat inclinato capite super terram. Ipsa igitur sic pausante vocem clamantis audivit: « Deo gratias, quoniam liberata est. » Expergefacta denique mulier puellam quamdam, quae gibbosa venerat et sanctissimi patris (f. 15r) meritis sanitati reddita multis comitantibus recedebat, aspexit. Surrexit ergo mulier, ut et ipsa ad tumulum curationis gratia introiret; cumque foribus ecclesiae appropinquasset, ecce puer quidam septennis apparuit eamque praecedens junctis manibus ad introitum invitavit dicens: « Veni, veni in nomine Domini, quia liberabit te. » Illa sequens vestigia praecedentis ad limen ecclesiae se trahendo pervenit, sed cum esset in ostio constituta, puer ille disparuit;

[1] Numeri a nobis sunt appositi.
[2] Leg. *A*, n. 1, Boll. n. 18.

ipsa tamen ad sepulchri septa processit. Orante autem illa ecce globi duo instar ovi inter femur ipsius et ilia[1] proruperunt et humore quodam succutaneo discurrente dicti globi ad pedum infima descenderunt concussarumque more manuum perstrepentes multis audientibus sonuerunt. Denique crura ejus XX annorum spatio desiccata coram oculis omnium extenta sunt, ac laxata cute redivivae carnes ad staturam pristinam concreverunt. Dimissis ergo scamnellis bajulis mulier domum rediit et per medium civitatis incedens stupefactis civibus notis ejus firmatis gressibus ambulavit.[2]

(3) Mulier quaedam, *Maria* nomine, cum tempore quodam equas (f. 15ᵛ) patris sui juxta flumen, quod Brenta dicitur, prosecuta sub nuce consedisset, vir quidam niger de amne prodiens recto tramite ad eam venit assumptamque brachiis ad nucem alteram e vicino celeriter deportavit. Cumque delatam, vim ei inferre cupiens, projecisset in terram, adeo miserabiliter fractam reliquit, ut gibboso pectore genuque contracto necnon et vertebro coxae ab ancha distorto[3] ductu patris ad propria remearet. Quinque igitur annis et eo amplius sic contracta ad beatissimi patris Antonii tumulum deportata per ejusdem merita pristinae restituta est sanitati. Videbatur namque sibi, dum salva fieret, inter carnem et ossa leniter manum duci membraque pridem anxio dolore confecta ungentis more suavius deliniri.[4]

(4) Altera vero mulier, *Gisla* nomine, ab annis octo contracta desiccato crure sinistro ac nervis decurtatis pedis gressum nequaquam figere poterat super terram. Quam vir ejus nomine Marchoaldus equo vectam coram sancti tumulo suppliciter collocavit, et mox orationi prona se conferens tanta coepit angustia perurgeri, ut calorem (f. 16ʳ) nimium, qui eam invaserat, ferre non sustinens exportantibus eam viris aurae frigidioris haustu spiritum recrearet. Cumque reducta postmodum coram

---

[1] Boll. « illa ».
[2] Leg. *A*, n. 3, Boll. n. 19.
[3] Boll. « vertebra distorta ».
[4] Leg. *A*, n. 9, Boll. n. 50.

sancti tumulo misericordiam imploraret, manum viri tangentis uterum suum corpusque levare conantem [1] mulier sentiebat. At illa scire cupiens, quisnam esset, qui manu eam contigisset, apertis oculis neminem sibi appropinquare cernebat. Intelligens ergo mulier divinum fore subsidium, quod sensisset, illico per se consurrexit dimissisque ferulis gaudens et sana cum viro suo discessit. [2]

(5) Puella quaedam, nomine *Agnes,* trium annorum spatio totius corporis viribus destituta aegritudine, quam vocant anatropam, [3] laborabat ita, quod intestinis nimia siccitate restrictis, quam cito cibum sumeret, per os illico indigestum ac crudum penitus emittebat; adeo denique morbus invaluit intercluso gutture, ut vix salivam vel molle quippiam deglutire valeret. Deducta igitur die quadam et super sancti tumulum collocata dolore nimio sauciata morti (f. 16^{r}) visa est propinquare. Cumque dolor, qui pervaserat corpus ejus, paululum recessisset, matrem suam, quae prope aderat, acclamabat dicens se prae fame nimia posse panem integrum deglutire. Assumptam ergo filiam mater laetabunda deducens dato sibi protinus ac retento cibo ad propria remeavit. [4]

(6) In Capite Gauri puella quaedam, *Samaritana* nomine, pro colligendis leguminibus cum puellis aliis agrum sui patris ingressa contractis subito genibus redire nequaquam valuit, sed portantibus eam ceteris ad paterna limina remeavit; sicque invalescente morbo annis tribus reptans manibus incedebat et spectaculo miserabili nates solo trahebat haerentes. Die igitur quadam ad sepulchrum sancti cum matre veniens confessione facta supplex accessit ad arcam et hora brevissima manens ibi meritis patris sanctissimi sanitati pristinae restituta pedibus propriis remeavit ad sua. Quod [cum] auribus populi Capitis Gauri nuntiatum fuisset, pulsatis campanis venienti obviam

[1] Boll. « conantis ».
[2] Leg. *A*, n. 2, Boll. n. 51 (utraque « Gilla »).
[3] Leg. *A*, « anatropam », Boll. « atrophiam ».
[4] Leg. *A*, n. 5, Boll. n. 52 (utraque « retento cibo corpus aridum humorem pristinum recuperavit »).

processerunt et Dei magnificentiam oculata (f. 17ʳ) fide cernentes ipsum veneratione debita collaudabant.[1]

(7) *Fredericus* quidam de comitatu Concordiae cum tempore quodam de ecclesia Pulcigni incautius cecidisset, contractis renibus nonnisi ferulis sustentatus incedere poterat vel localiter se movere. Veniens autem ad sepulchrum dicti patris voto facto sanitatem pristinam reaccepit dimissisque ferulis rectus incedens mirantibus omnibus, qui eum antea viderant, ad propria est reversus.[2]

(8) In civitate Venetiarum mulier quaedam, *Caesaria* nomine, duobus annis et eo amplius una manu contracta pedem sinistrum ex transverso ferebat distortum; quae auditis miraculis sancti patris Paduam concito properavit. Cumque prae multitudine infirmorum non valeret ad tumulum propinquare, protensa tibia sepulturae locum pertingere conabatur; quo cum pedem salutis anxia perrexisset, mox eam dolor tantus arripuit, ut commotis ab imo visceribus ac minantibus exitum prae dolore sudaret. Videntes autem, qui aderant, angustiam mulieris (jam enim prae debilitate loqui non poterat) removentes eam a sepulchro juxta (f. 17ᵛ) templi parietem quietis gratia locaverunt; ubi cum aliquandiu moraretur, recedente sudore surrexit manus ac pedis sanitate potita et grates debitas agens Domino laetabunda discessit.[3]

(9) *Prosdoxima* uxor quondam Mainerii de Noenta[4] manu et pedibus ambabus contracta in mastello quodam ad beati patris tumulum deportata est. Quae cum super arcam elevata fuisset, pedes ejus cunctis videntibus sunt erecti ac pristinis usibus plenarie restituti; manus ejus paululum contremiscens aperiri coepit protinus et extendi ita, quod praemonentibus eam areae custodibus illam clauderet et iterum aperiret.[5]

(10) *Margarita* quaedam de civitate Paduana, cum se nocte

---

[1] Leg. *A*, n. 13, Boll. n. 53.
[2] Leg. *A*, n. 18, Boll. n. 53.
[3] Leg. *A*, n. 6, Boll. n. 51.
[4] Boll. « Nocrite ».
[5] Leg. *A*, n. 7, Boll. n. 54.

quadam somni beneficio recrearet, ab alto in terram sibi visa est corruisse. Expergiscens autem mulier inventa est collum habens distortum manumque sinistram cum pede pariter decurtatam, ut suspenso calcaneo vix valeret terram tangere summis articulis digitorum. Sed cum die quodam super sancti patris tumulum collocata fuisset, (f. 18^r) erecto mox collo caput ad statum rediit condecentem, et manus ac pedis sanitate recepta per ejusdem patris merita liberata descendit.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 20^r):

(11) Adolescens quidam, *Tridentinus* nomine, osse quodam in spina dorsi ejus excrescente quinque annorum spatio gibbosus incedens manus ad genua protendendo ferula quadam supportatus ad sepulchrum sancti pervenit. Quem cum mater fide plena super arcam fecisset ad modicum elevari, descendente mox gibbo descendit erectus, et cum matre dimissa ferula laetus ac laudans ad propria remeavit.[2]

(12) Vir quidam, *Veridotus* nomine, ex infirmitate nimia conquassatus fractis renibus gibbum traxit ita, quod capite ad terram fere dimisso sustentatus scamnellis bajulis incedebat. Ductu itaque matris suae sancti patris veniens ad sepulchrum coepit illico tantis doloribus perurgeri, ut resoluto quodammodo corpore toto generaliter exsudaret. Recedente autem paulisper sudore vir dictus coram adstantibus multis renes extendit, et per sancti merita gibbus ille mox disparuit complanatus.[3]

(13) (f. 21^r) In civitate Trivisii mulier quaedam, *Venetiana* nomine, duobus [annis et] amplius gibbum portaverat in pectore ad instar panis; caput autem suum ad genua reclinabat, cum necessitate aliqua se moveret. Veniens igitur ad beati patris tumulum tribus diebus perstitit orans eum, et concupitae sanitati reddita complanato gibbo et elevato capite Deo et beato Antonio gratias agens abscessit.[4]

[1] Leg. *A*, n. 15, Boll. n. 55.
[2] Leg. *A*, n. 10, Boll. n. 56.
[3] Leg. *A*, n. 12, Boll. n. 57 (*A* « Guidotus », Boll. « Veridolus »).
[4] Leg. *A*, n. 11, Boll. n. 57.

(14) *Solagna* de Montagana per annum et mensem corpore resoluta votum vovit patri sanctissimo, quod ad ipsius tumulum sanitatis gratia faceret se deportari. Haec cum nocte quadam in stratu suo decubans obdormisset, audito strepitu quasi pulsato pede lectuli excitata tremefacta pervigil excubabat. Cumque post modicum iterato sponda lectuli pulsaretur, signo crucis se muniens mulier exclamavit: « Quis tangit lectum? » audivitque vocem dicentem sibi: « Audacter signa te, » at illa: « Quis es, Domine? » « Ego sum, inquit, Antonius. » Exclamansque mulier ait illi: « Sancte Antoni, libera me! » qui respondit: « Ecce salva facta es. » Mane autem facto mulier solidata surrexit et per sancti merita nullum prorsus (f. 21^r) gravamen sentiens deinceps sana permansit.[1]

(15) *Bartholomaeus* quidam de Plebe Sacci, cum ab infantia mutus existeret ac per annos XIIII toto corpore paralitica peste solutus, ad sepulchrum sancti patris facto voto supplex advenit. Ubi cum fide ac devotione plena orans persisteret, soluto linguae vinculo confitebatur Deo, et qui dorso viri vectus advenerat, pedibus propriis recedebat.[2]

(16) In comitatu Ferrariensi mulier quaedam, *Maria* nomine, ab annis IIII tota corpore dissoluta tremorem capitis continuum est perpessa. Ad locum igitur sepulturae sancti patris veniens in oratione devota permansit. Subito nervi ejus solidari coeperunt, et caput a tremore solito conquievit; exsurgensque mulier coram multis stetit immobilis super pedes suos ac plenariae sanitati reddita Deum laudans ad propria remeavit.[3]

(17) Vir quidam de Porcili, *Sconitus* nomine, pedes habens putridos et nodosae podagrae inflatione tumentes dorso viri vectus ad sepulchrum sancti patris advenit. Facta autem confessione, cum a fratre quodam poenitentiam suscepisset, (f. 22^r) dimissus ab ipso ad sancti tumulum est delatus; ubi cum devote sancti suffragia postulasset, mox tanta velocitate sanatus ad fratrem, cui confessus fuerat, est reversus, ut prae subita-

[1] Leg. *A*, n. 24, Boll. n. 58 (« Colangria »).
[2] Leg. *A*, n. 35, Boll. n. 58.
[3] Leg. *A*, n. 20, Boll. n. 59.

tione nimia frater ipse miratus huc illucque per claustrum eum faceret ambulare.[1]

(18) *Ermerina* de Vincentia quinque annorum spatio pedibus resoluta, cum necessitate qualibet se moveret, tremebundis motibus corpus suum in ante retroque ferebat. Veniens igitur ad sancti patris tumulum in oratione procubuit moxque concupitam diu habere promeruit sanitatem.[2]

(19) Item mulier altera, *Bilia* nomine, tribus annis toto [corpore] resoluta tremebundis gressibus sancti patris ad arcam angustiata pervenit. Cumque coram tumulo in oratione diutius perstitisset, invalescente calore tremor horribilis irruit super eam. Flebant autem viri et mulieres, qui aderant, haec videntes; sed cum extra templi ostium deportata paululum respirasset, recedente calore tremor pariter abscedebat; sanitati pristinae reddita in sua cum gaudio remeavit.[3]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 24v):

(20) Frater quidam, *Theodoricus* nomine, de ordine nostro, duorum annorum spatio sinistri oculi visione privatus de Apuliae finibus ad sepulchrum sancti patris Antonii supplex venit. Qui cum aliquamdiu cum fratribus Paduae moraretur, coram tumulo sanitatis gratiam enixius implorabat; tandem autem optato potitus lumine gaudens et laudans ad patriam, de qua venerat, remeavit.[4]

(21) Mulier quaedam Teutonica, nomine *Carolina,* per annos VII utriusque luminis officio destituta, cum ad sancti patris tumulum devota venisset, parvo temporis intervallo coram arca in oratione permansit ac recuperato coelitus lumine laetabunda et laudans remeavit in sua.[5]

(22) Puella quaedam, *Auriema* nomine, per annum et dimi-

[1] Leg. *A*, n. 12, Boll. n. 61 (*A* « Scotus », Boll. « Poccili »).
[2] Leg. *A*, n. 21, Boll. n. 60.
[3] Leg. *A*, n. 23, Boll. n. 60.
[4] Leg. *A*, n. 26, Boll. n. 61.
[5] Leg. *A*, n. 31, Boll. n. 61.

dium orbata lumine oculorum recuperandae sanitatis gratia est deportata ad tumulum sancti patris. Quae cum velum, quo tegebatur arca, (f. 24^{r}) caecis oculis applicuisset, per ipsius merita mox apertis palpebris desideratum diu lumen accepit.[1]

(23) *Leonardus de Corniglano* trium annorum spatio unius oculi lumine destitutus ex toto, altero vero in tantum caecutiens, ut non nisi voce notos discerneret ab ignotis, ad reverendi patris tumulum gratia recuperandae salutis advenit; cumque oratione fusa modico coram arca tempore moraretur, utriusque luminis officio restitutus abscessit.[2]

(24) *Flos de Gemma* de Laureto, cum per annos VII sinistri foret oculi officio penitus viduata, ad beati patris Antonii arcam veniens concupito dotata lumine Deo gratias agens ad sua cum gaudio repedavit.[3]

(25) Mulier quaedam, *Alexia* nomine, cum per annos V utriusque luminis usu orbata totaliter extitisset, ad sepulchrum viri Dei diu perditum per ipsius merita recepit visum.[4]

(26) *Rolandus* quidam, cognomento Bolgarus, invalescente capitis ejus aegritudine valde gravi XX annorum spatio surdus effectus coram sancti patris tumulo stans devotus sanitati pristinae restitutus est et gaudens ad propria remeavit.[5] (f. 25^{r}).

(27) *Leonardus* de Venetiis ab annis IV ex contractione humorum auribus obturatis omnino surdus effectus est. Hic cum die quadam ad sepulchrum viri Dei devotione supplici accessisset, desideratum illico recuperavit auditum.[6]

(28) Alius autem mendicus, [N.] nomine, duorum annorum spatio surdus existens ad locum sepulturae S. Antonii obtinendae salutis gratia supplex venit; ubi cum misericordiam postulans extitisset, sanitati plenariae restitutus Deum laudans ac laetus abscessit.[7]

---

1 Leg. *A*, n. 25, Boll. n. 62.
2 Leg. *A*, n. 28, Boll. n. 62.
3 Leg. *A*, n. 30, Boll. n. 62.
4 Leg. *A*, n. 28, Boll. n. 62.
5 Leg. *A*, n. 31, Boll. n. 63.
6 Leg. *A*, n. 32, Boll. n. 63.
7 Leg. *A*, n. 33, Boll. n. 63; utraque ed. « *Menicus* nomine »; codex « mendicus », sequitur lacuna, dein « nomine ».

(29) Mulier quaedam, *Michelota* nomine, cum per annos XI muta et nihil omnino loquens extitisset, totius corporis viribus destituta languebat. Quae cum mirabilia sancti patris meritis exhibita a dicentibus accepisset, ad sepulchrum ejus se fecit sanitatis gratia deportari; cumque devotione plenissima misericordiam postulans coram arca jaceret, per ejusdem patris merita liberata discessit.[1]

(30) Vir quidam de *Foro Julii*, cum se linguae officio gemeret destitutum, ad arcam patris sanctissimi ductu matris advenit. Qui dum coram tumulo devotus (f. 25r) assisteret, diu perditam reportavit loquelam.[2]

(31) Civis quidam Paduanus, Petrus nomine, habebat filiam, vocabulo *Paduanam*; quae cum IV esset annorum et nullo prorsus pedum officio frueretur, more serpentium reptans manibus incedebat; dicebant autem, quod epileptica peste laborans volutari saepius et cadere consuevit. Quadam autem die, dum adhuc viveret pater sanctus, iter faciens per civitatem obvium habuit patrem ejus; quam deportans in ulnis rogare coepit, ut filiae suae benedicere dignaretur; cujus fidem S. Antonius attendens benedixit eam protinus ac dimisit. Pater vero puellae domum rediens curriculo sustentatam huc illucque per domum ambulare coegit; quae in brevi ita convaluit, ut nullo penitus sustentaculo egeat; nec ab illo [tempore], quo sanctus eam signaverat, ullam morbi epileptici deinceps senserit passionem.[3]

(32) Puer quidam, nomine *Simeon*, trium annorum spatio morbi caduci passionibus conquassatus pronam terrae quamtoties faciem collidebat; sicque (f. 26r) miserabiliter palpitans post ruinam mortuo simillimus apparebat. Sollicita igitur mater ejus pro salute filii ad sepulchrum patris sanctissimi duxit eum, factaque oratione demum rediens nequaquam dictae passionis symptomata aliqua toleravit.[4]

---

[1] Leg. *A*, n. 36, Boll. n. 59.
[2] Leg. *A*, n. 37, Boll. n. 59.
[3] Leg. *A*, n. 8, Boll. n. 64.
[4] Leg. *A*. n. 39, Boll. n. 61.

(33) In civitate Paduana mulier quaedam, *Michelota* nomine, epileptica peste laborans ex nimietate morbi oculo lumen amiserat et quamsaepe morti contermina apparebat. Quam cum mater ejus ad sancti tumulum sanitatis gratia deportasset, super arcam ad modicum elevata mox apertis oculis amissum lumen recepit et ab illo tempore peste epileptica nequaquam laboravit. [1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 27r):

(34) In comitatu *Paduano* mulier quaedam ad vicinam domum pro quaerendo igne profecta revertens ad propria filiam parvulam se sequentem in fossa quadam aqua lutoque repleta supino vultu natantem reperit. Accurrens itaque gemebunda (f. 27v) mater submersam filiam de lacu faecis abstraxit extractamque in fossae margine collocavit. Advolantibus autem ad spectaculum triste non paucis, vir quidam de adstantibus pedes ejus elevans in sublime verso capite in deorsum haustas aquas emittere satagebat; sed nec sic quidem vox inerat neque sensus, quia compressis labiis atque genis omnis omnium recesserat spes salutis. Tandem igitur facto voto promisit se mater ipsius iconiam ceream ad S. Antonii tumulum delaturam, si redivivam filiam restituere dignaretur; quo emisso mox cernentibus omnibus, qui adstabant, puella labia sua movit et immisso cujuspiam digito ori ejus aquas illico epotatas emisit; ac per sancti patris merita calore vitali fota revixit. [2]

(35) Simile aliquid contigit in civitate de Comaclò. Erat nempe ibi vir quidam, *Dominicus* nomine, qui, ut die quadam quidpiam operis ageret a domo exiens filium parvulum e vestigio habuit insequentem. Cumque modicum a domicilio recessisset, (f. 28r) retro spectans neminem sibi adesse videbat. Stupefactus itaque circumquaque prospiciens submersum filium in lacu quodam tristis aspexit accurrensque mox extractum matri

[1] Leg. *A*, n. 38, Boll. n. 63.
[2] Leg. *A*, n. 45, Boll. n. 65.

tradidit suffocatum. Quae confestim voto facto gemebundis vocibus patris sanctissimi auxilium invocans corde toto per ipsius merita redivivum filium gavisa est accepisse.[1]

(36) In Apuliae civitate *Monopoli* juxta locum fratrum juvenis quidam terram fodiens ripa desuper irruente letaliter est oppressus; quem cum puer quidam terra obrui conspexisset, currens et ejulans nuntiavit matri suae. Porro mater haec audiens coepit palmis faciem suam caedere et capillos laniare accurrensque cum lacrimis ad locum fratrum voce miserabili proclamavit dicens: « Accurrite, fratres! accurrite! adjuvate me, quia terra operuit filium meum. » Quo audito accurrentes fratres cum ligonibus et aliis instrumentis coeperunt fodere, ubi terram viderant cecidisse, matre juvenis continue proclamante: « S. Antoni, redde mihi filium meum! » Fodientes igitur (f. 28[r]) invenerunt pedes ejus prae terrae pondere livescentes, inde vero nates terra contusas; alii autem percutientes sappis in capello, quod gerebat in capite, tria foramina perfecerunt. Cumque puerum de sub terra traxissent, vivus apparuit, sed graviter conquassatus. Interrogantibus autem fratribus, qualiter vivere poterat sub ruina, respondit: « Beatus Antonius manum suam tenuit super guttur meum; » quod audientes plurimi, qui adstabant, Domino et sancto Antonio grates debitas persolverunt.[2]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 30[r]):

(37) Miles quidam de Salva Terra, *Aleardinus* nomine, cum ab ineunte discretionis tempore foret haeretica pravitate delusus, auditis mirabilibus dicti patris die quadam cum uxore ac familia Paduam (f. 31[r]) veniens constitutus in mensa cum prandentibus ceteris super miraculis Antonii conferebat. Asserentibus autem illis illum ipsum fore veraciter sanctum Dei, evacuato quem manu tenebat cyatho vitreo in haec verba ferme prorupit: « Si cyathum istum inconcussum servaverit, quem vos sanctum

[1] Leg. *A*, n. 46, Boll. n. 66.
[2] In Leg. *A* deest, Boll. n. 67.

asseritis, vera fore cetera fatear, quae de ipso mihi persuadere contenditis. » Projectoque de solio, in [quo] consederant ad prandendum, super pavimentum cyatho, dictu mirabile! collisum lapidi vitrum restitit et videntibus multis in platea prope adstantibus inconcussum permansit. Quo viso miraculo poenitentia ductus ad vitrum impiger miles ipse prosiluit illaesumque secum perferens, quae dicta vel facta fuerant, cuncta per ordinem fratribus enarravit. Facta ergo confessione peccaminum injunctam sibi poenitentiam humili devotione suscepit et fideliter adhaerens Christo virtutem ejus constantissime praedicabat.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 31ʳ):

De irrisore percusso et sanato. (38) Quidam clericus de Anguillaria, *Guidotus* nomine, cum die quadam constitutus in camera domini episcopi Paduani testes super miraculis patris sanctissimi deponentes clanculo derisisset, nocte sequente per totum corpus dolore coepit validissimo perurgeri ita, quod absque dubitatione qualibet mortis sibi judicium crederet imminere. Indignum enim se misericordia reputans matrem suam humiliter precibus adiit et, ut sanitatis gratiam consequi mereretur, in fide sua votum sancto faceret (f. 32ʳ) obsecravit. Quo facto ante diem convaluit lucescentem, et qui veritatis testes irriserat infidelis, testis et ipse publicus veritatis effectus Christi gloriam praedicavit.[2]

De naufragis. (39) Forte die quadam viri simul et mulieres numero ferme XXVI, ut Venetias tenderent, navem unam apud S. Hilarium conscenderunt. Cumque hora completorii ad lacunam juxta S. Georgium de Alega pervenissent, orta tempestate gravissima ad locum praedictum refugere conabantur. Praevalescente autem turbine conquassati ad incognita sibi prorsus loca delati sunt; nam caligo quaedam cum vento simul et pluvia ita spissa desuper incumbebat, ut se invicem vix videntes de salute penitus desperarent. Facta denique confessione pecca-

[1] Leg. *A*, n. 47, Boll. n. 68.
[2] Leg. *A*, n. 51, Boll. n. 69.

minum et a sacerdote, qui intererat, absolutione suscepta, cum clamoribus ac lacrimis ululantes Deo et B. Antonio se suppliciter devoverunt. Statim autem facto voto circa navem procella quievit; incumbentibus tamen tenebris, ubi forent, vel quo (f. 32r) tenderent, nemo praesentium recognovit; et ecce de navi lux egressa resplenduit, quae navigantes et collacrimantes prae laetitia praecedebat et eosdem ad locum S. Marci parvuli juxta Venetias salvos duxit. Quo cum patris sanctissimi meritis de manu mortis eruti pervenissent, mox praeambulum ab eorum oculis lumen disparuit et in tuto positis ducatum ultra subtraxit. [1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 33r):

De muliere in aquam projecta et salvata. (40) Mulier quaedam de *Monte Silice* iter faciens versus Paduam cum viro suo comitantibus eam mulieribus aliis praeconceptam mentis suae laetitiam verbis et risibus ostendebat; maritus enim ejus nuper ante promiserat, quod ad S. Jacobi visitanda secum limina ipsam duceret, ut petebat. Volens igitur vir praedictus jucunditatem ejus et risum pariter temperare mulieri dixit: « Quid tot verbis et risibus laeta diffluis ac spe vana decepta gestu solveris importuno? Scias me omnino mutasse propositum et nequaquam quo tu properas profecturum. » Cumque maritus verbis eam ejusmodi valde exasperans perstitisset, post longa tandem silentia mutato vultu mulier intulit objurganti: « Nisi promissum mihi peregrinationis munus opere compensaveris, noveris me in nomine Jesu Christi ac B. Antonii aquis istis, quae praeterfluunt, submergendam. » At ille nequaquam fidem adhibens verbis ejus quin potius offirmata facie stultam vocans, promissum solvere constantius denegabat. (f. 33v) Sublata ergo fiducia ac spe omni frustrata infelix mulier manus in se convertit et B. Antonii nomine invocato se praecipitem aquis dedit. Videntes autem mulieres, quae aderant, mediis fluctibus volutantem, stupefactae nimis cursu rapido ad-

[1] Leg. *A*, n. 50, Boll. n. 70.

volabant et feminei pudoris oblitae madefactis natibus ac totis vestibus aquis extrahunt obvolutam. Quam, cum educta foret, in litore collocantes, mirum certe, quod narro: mulieribus ceteris contorquentibus vestes suas et aquarum copiam educentibus, ipsa vero nec filo subtegminis humefacto super ripam fluminis inventa est. Quod quidem factum etsi fatuitati potius adscribimus, quam virtuti, patris tamen sanctissimi haec apud Deum merita potuisse credimus obtinere, ut, quem vere simplicitatis semper amicum extitisse cognovimus, simplicitatem feminae licet stultam mediis fluctibus conservaret illaesam.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 34r):

(41) Soror quaedam servitialis de ordine pauperum dominarum, *Oliva* nomine, cum adhuc patris sanctissimi corpus existeret insepultum, accessit supplex et deosculans manus ejus; inter cetera, quae rogavit, indulgeri sibi meritis ejus petiit, ut poenam omnem, quam peccatis exigentibus meruisset, in praesenti sibi Deus infligeret, nec puniendum quidpiam in posterum reservaret. Oratione vero facta monasterium mulier subiit moxque per omne corpus dolore validissimo cruciata prae immensitate doloris semetipsam ferre non valuit, sed sorores ceteras stridoribus admodum perturbavit. Quae vero [recepta] paululum (f. 34v) valetudine circa noctem die sequenti cum sororibus ceteris simul ipsa refectorium clanculo subintravit; et ad mensam cum aliis constituta iteratis coepit subito doloribus perurgeri ita, quod nequaquam cibum sumeret, sed parturientis more super mensam huc illucque se volveret et clamaret. Jubente igitur abbatissa ad infirmariam delata est et, quae sibi votis omnibus in praesenti poenam infligi poposcerat, multiplicatis precibus ab eodem remedia flagitabat. Tandem autem reminiscens mulier quamdam apud se tunicae sancti particulam habere reconditam, mox allatam sibi super corpus ducens applicuit, ac confestim dolor omnis abscessit.[2]

---

[1] Leg. *A*, n. 49, Boll. n. 71.
[2] Leg. *A*, n. 48, Boll. n. 72.

De panico a passeribus custodito. (42) Item mulier quaedam de Trimegone, *Juritta* nomine, cum auditis mirabilibus sancti patris ad sepulchrum ejus summo desiderio aestuasset, nec veniendi facultatem haberet, eo videlicet quod ad effugandam importunitatem passerum a panico, quod habebat ad messem, custos extiterat constituta, die quadam veniens ad clausuram, qua praedictum panicum cingebatur, S. Antonio votum vovit, quod, si illud passeribus custodiret intactum, sepulchri ejus locum novem [vicibus] visitaret. Facto autem voto confestim uno agmine magna dictarum avium multitudo a clausura discessit, nec super salices panicum ambientes ullus, quem cerneret, passer remansit.[1]

De puero percusso et sanato. (43) Cum puer quidam de civitate Paduana, (f. 35v) *Henricus* nomine, inflato collo tolerasset maximam per dies XV passionem, mater ipsius sollicita vovit sancto caput cum collo cereum ad ejus se tumulum delaturam. Cumque die quadam filium suum ad sepulchrum patris sanctissimi deduxisset, reversus ad propria dictus puer sanitatem colli continuo est adeptus. Dissimulante vero matre votum reddere, quod promisit, collum pueri coepit iterato inflari ac dolore pristino perurgeri; at illa reatus sui conscia merito doluit et promissum caput cum collo cereum ad sepulchrum sancti transmisit. Quo facto tumefactum collum subito recedente dolore resedit, et diebus paucis interpositis sanitati plenarie restituitur.[2]

Auditor. Multa sane ac mira sunt valde, quae narras; sed rogo, ne pigeat, si quid adhuc de ejusdem gestis mente retines, explanare.

Narrator. (44) Miles quidam de Campo Rotundo, *Bartholomaeus* nomine, filiam suam habebat infirmitate lapidis aggravatam (f. 36r) ita, quod quibus[dam] anni temporibus velut canis angustiae atrocitate latraret. Cujus mater compassione filiae dolore nimio sauciata suppliciter ac devote beato Antonio votum

[1] Leg. *A*, n. 52, Boll. n. 73 (*A* « Vita », Boll. « Tumita »).
[2] Leg. *A*, n. 53, Boll. n. 74.

vovit deprecans, ut cupitam dictae filiae sanitatem reddere dignaretur; quo emisso lapillum quemdam continuo per inferiora projecit ac deinceps aegritudinis praelibatae nullam pertulit passionem. [1]

Narrator. Haec igitur supradicta et pleraque alia virtutum signa Dominus majestatis per servum suum Antonium operari dignatus est, quae non sunt scripta in libro hoc; de multis tamen haec decerpendo pauca conscripsi, ut et laudi ejus adjicere cupientibus occasionem ministrarem ac brevitate stili legendi studium provocarem. Si enim per singula scriberentur signa ejus, timeo, ne sicut multitudo fastidium, ita etiam et magnitudo operum dissueta infirmorum mentibus dubietatis scrupulum generaret.

Explicit de vita et miraculis sancti Antonii.

Auditor. Fama divulgante nonnullos saepe fratrum nostri ordinis alios audivi (f. 36[c]) multa admiratione digna gessisse, sed incertum abnuens, [2] si quid de ejusmodi retines certum, mihi de praedicto aperiendo procedas.

De vita et miraculis beati Benevenuti. [3]

Narrator. Fuit vir quidam de *Eugubii* partibus oriundus, Benevenutus nomine, qui juxta sui rem nominis divini muneris benedictione praeventus, vitae venerabilis gratia necnon morum honestate conspicuus miranda cunctis aut potius imitanda sanctae conversationis insignia posteris dereliquit. Litteras namque, cum non didicisset, ignorans virtutem litterae plus opere quam sermone monstrabat in mandatis et justificationibus Domini sine [querela] procedens. Denique nacta salutis occasione perfecta, quod pio gerebat in pectore, operis attestatione firmavit ac spretis oblectationibus mundi hujus gloriosi patris Francisci vestigiis

[1] In leg. *A* deest, Boll. n. 71.
[2] Cod. « annuens »; leg. *A* « incertum abnuentes » (pag. 82).
[3] Cod. pluries « Benevenutus », alias « Bevenutus ».

toto nisu mentis se jungere satagebat. Quid multa? Receptus ad ordinem fratrum minorum mox vir Dei humilitatis suae experimenta declarans, de mandato sancti patris Francisci ad serviendum leprosis humiliter se subjecit humanitatis eis obsequia (f. 37ʳ) ministrando, pedes illorum et corpora saepe manibus abluens et rejecto fastidio saniem ulcerum effluentem a putrefactis membris extergens. Obedientiae quoque virtutem tanto mentis culmine possidebat, quod ad omnia praelatorum suorum mandata proclivis et impiger sine [mora] [1] curreret exequenda, nec indictam sibi obedientiam, sicut asserunt, qui viderunt, occasione qualibet recusaret. In infirmitatibus autem suis mira cernentibus patientiae virtute pollebat in tantum, quod nequaquam vel minimum turbationis indicium signo monstraret; quin potius juxta Pauli sententiam gloriosum sibi existimans exteriori homine infirmari, fortiorem gestu se asserens et potentem Christi virtutem mansione continua sui cordis hospitium possidere signavit. Paupertatis insuper sanctissimae zelator existens vix extrema victus et habitus necessaria requirebat ac justitiae cultor pius quietem silentii observabat. Super afflictos vero, pauperes et infirmos pietatis visceribus affluebat et delictis alienis caritate fraterna compatiens velut propria deplorabat. Porro contemplationi sanctae deditus (f. 37ᵛ) orationum studia in negotia lacrimarum convertere satagebat, et licet saepius in orationibus pernoctaret, consuetudinem tamen sibi fecerat usque in tertiam horam nequaquam in publicum se sufferre, ne perceptae suavitatis delicias occupatione qualibet immutari seu minui pateretur. Tantae demum sicut asserunt honestatis extitit servus Dei, quod verbis ejus aut gestis puerile nihil aut levitatis indicium aliquod apparebat; sed e contrario gravitatis eximiae gratia redimitus incedens conversatione laudabili virtutis speculum et aedificationis speciem intuentibus exhibebat. Hujus igitur tam mirandi viri gesta omnia non cognovi, sed haec pauca, quae brevitatis causa praelibando perstrinxi, fratrum fide dignorum relatione necnon et testium juratorum deposi-

[1] In codice habetur lacuna.

tione veridica intellexi. Quanti tamen meriti apud Dominum fuerit, virtutum ejus mira declarant, quae sicut ex subscriptis patebit indiciis, apud Cornetum Apuliae castrum in oculis omnium operari non desinit omnipotentia Conditoris. Ad uberiorem quoque miraculorum fidem legentibus afferendam disquisitorum (f. 38') nomina per sedem apostolicam transmissorum simul etiam et commissionis formam duxi praesentibus exprimendam, quatenus tantae claritatis lampade super candelabrum christianae religionis accensa, universis intra domum ecclesiae unitate fidei consistentibus gestorum veritas illucescat et nequaquam ultra his, qui foris sunt, suspicionis perfidae aditus relinquatur.

« Anno siquidem dominicae incarnationis MCCXXXVI mense madii nos R.[1] Melfiensis, *Risandus*[2] Melficiensis, et *Bonus*[3] Venusinus Dei gratia humiles episcopi, litteras ab apostolica sede recepimus sub hac forma:

GREGORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI. Venerabilibus fratribus Melfiensi, et Melficiensi, et Venusino episcopis, salutem et apostolicam benedictionem. Mirabilis Deus in sanctis suis, ut suae virtutis potentiam mirabiliter manifestet et salutis nostrae causam misericorditer operetur, fideles suos, quos post consummationem laborum coronat in coelo, frequenter etiam honorat in mundo ad eorum memoriam signa faciens et prodigia, per quae pravitas confundatur haeretica (f. 38') et fides catholica confirmetur. Nos ergo, quales possumus, etsi non quantas debemus, omnipotenti Deo gratiarum referimus actiones, quod diebus nostris ad confirmationem catholicae fidei et confusionem haereticae pravitatis evidenter signa innovat et mirabilia potenter immutat, faciens illos coruscare miraculis, qui fidem catholicam corde simul et ore necnon et opere tenuerunt. Sicut enim dilecti filii clerus et populus *Cornetanus* nobis per dilectos filios *Balsamum* diaconum et *Jacob* judicem, nuntios suos, et litteras intimarunt, et quorumdam episcoporum

[1] Forsan Richerius; cf. EUBEL, *Hierarchia Catholica medii aevi*, p. I. pag. 349.
[2] Deest apud EUBEL, cf. l. c. pag. 350.
[3] Cf. EUBEL, l. c. pag. 551.

ac religiosorum presentatae nobis litterae continebant, Dominus tantam piae memoriae fratri Benevenuto de ordine minorum fratrum contulit gloriam, quod sepulchrum ejus tot et tantis dat miraculis coruscare, ut inter alios sanctos ejus non invocari suffragia sit indignum. Quare nobis humiliter supplicarunt, ut super miraculis, quae per eum Dominus operatur, testimonia recipi faceremus. Verum quia in tam sancto negotio non est nisi maturitate et gravitate praevia procedendum, de discretione vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes (f. 39v) fraternitati vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus accitis vobis viris religiosis Deumque timentibus de virtute et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis diligentius inquirentes, depositiones testium receptorum sub sigillis vestris servetis inclusas, ut cum a nobis fueritis requisiti, ad sedem eas apostolicam fideliter transmittatis; quod si non omnes his exequendis poteritis interesse, duo vestrum nihilominus exequantur. Datum Viterbii, XIo Kal. Aprilis pontificatus nostri anno Xo. [1]

Nos ergo Cornetum personaliter accedentes ob causam Dei ejusque[2] negotium et reverentiam delegantis cura sollicita et diligenti studio mandatum sedis apostolicae, sicut debuimus, effectui accuratius [studuimus] mancipare, ubi accitis viris religiosis, fratribus scl. minoribus, cum quibusdam idem extitit conversatus, et aliis pluribus fide dignis, de virtute morum et conversatione laudabili dicti fratris inquisivimus diligenter; qui a[3] nobis juramento constricti, tam universi quam singuli, quorum nomina singulariter inferius exprimuntur, supra praedicta sanctitatis ejus insignia et subjicienda (f. 39r) miracula deposuerunt omnia coram nobis. » [4]

---

[1] Cf. WADD. ad an. 1232, n. XIX, et SBARALEA, *Bullarium Franciscanum*, t. I. pag. 189.

[2] Codex « cujus ».

[3] Codex « quia ».

[4] Cf. *Acta Sanctorum*, Jun. VII (27 jun.) pag. 296-297, quo loco plura B. Benevenuti miracula « ex schedis MSS. ANTONII CARACCIOLI » edita habentur. Apud PISANUM l. c. (ed. 1a fol. LXXIIIc), TOSSIN. fol. 85r ac WADD. ad an. 1232, n. XVIII pauca excerpta inveniuntur.

Frater *Nicolaus* guardianus fratrum in Corneto de miraculorum fratris Benevenuti veritate juratus dixit, quod, [cum] post juramentum de veritate dicenda praestitum coram dicti fratris [tumulo] constitutus humiliter supplicaret, ne in depositione sua permitteretur errare, et [ut] in signo aliquo vel pronostico manifesto sibi Dominus revelaret, quod de fratre Benevenuto secure ac sine scrupulo cordis sui testificari valeret, elevatis in coelum oculis librum quemdam aperuit et in signum sibi coelitus ostendendum digitum posuit super cartam, in qua verbum istud apparuit sub eodem digito scriptum fore: « Vere hic homo justus erat. »

(1) Miles quidam de Corneto, *Dactus* nomine, de miraculorum ejus fide juratus asseruit, quod, cum mense octobri vindemiatoribus in vinea quadam operantibus superstaret, clamorem et ululatum mulierum ac puerorum audivit immensum, cumque stupefactus accurrens requisisset sollicite, quid hoc esset, responderunt puellam quamdam ferme triennem (f. 40^{r}) in puteum cecidisse. Descendens igitur dictus miles in puteum festinanter, cum ob altitudinem aquae nimiam manibus eam tangere non valeret, jacentem in profundo[1] putei pedis suffragio sublevavit; quam cum extracta esset collocans super terram, indagari coepit, utrum in ea vitae spiritus remansisset; cumque facta perscrutatione sollicita puellam mortuam reperisset, utpote totaliter frigidam, livescentem, motu quoque membrorum sensuque carentem, tractare cum adstantibus coepit de corpusculi sepultura. Quia tamen absentes erant parentes ejus, adventum eorum definito consilio expectabant. Interim dictus miles ac alii circumstantes universos, qui aderant, hortabantur, ut fratri Benevenuto devotissime supplicarent, quatenus pro resuscitatione virginis interpellaret ad Deum. Cunctis igitur orantibus et suspiria lacrimosa trahentibus prae dolore, puella tandem vocem flebilem audientibus illis emisit. Apprehendensque miles dictus continuo pedes ejus demisso capite reversavit eamdem et in quantitate (f. 40^{r}) non modica aqua exivit per os ejus apertisque

[1] Codex « profundum ».

palpebris revixisse spiritum designabat. Venientes autem parentes ejus et audito, quod contigerat, filiam suam cum multitudine populi, qui convenerat, assumpserunt; et intrantes Cornetum Deo et fratri Benevenuto super facto miraculo dignas grates persolverunt. Quia vero ut [1] plene vivida puella contuentibus non apparebat, ante tumulum dicti fratris statuentes eamdem, cum ibidem aliquantulum commorata fuisset, ipsius meritis vivificationem plenariam assecuta cunctis videntibus per ecclesiam ambulavit, et comitantibus eam multis ad propria cum parentibus remeavit. [2]

(2) Alius quoque miles, *Tirellus* nomine, de Corneto, cum VII de uxore filias suscepisset, masculinam sibi prolem tam vir quam mulier a fratre Benevenuto dari suppliciter postulabant promittentes, quod nato filio nomen ejus imponerent, si eorum desiderium misericorditer adimpleret. Susceptum ergo filium Benevenutum minime, sicut voverant, nominarunt, unde accidit, sicut credunt, quod idem parvulus scabiosus (f. 41^v^) effectus sit, et per totum corpus ejus horribiles pustulae apparerent, propter quod ipsi conjuges verecundia ac timore perculsi distulerunt puerum baptizare. Sicque trium fere mensium spatio decurrente nocte quadam volens mater lactare puerum a cunabulis levavit eumdem, et lactatum filium juxta se in lectulo collocavit. Cumque paululum obdormisset, evigilans subito pater ejus aspexit cunam, et non viso filio stupefactus coepit eum quaerere ad latus conjugis dormientis; quo non invento de lecto descendens festinanter requisivit sollicite a nutrice, ubi puerum posuisset; compertoque quod ipsum puerum minime tetigisset, excitavit uxorem, et quid de filio fecerat, curiosius inquisivit. Porro stupefacta mulier ad auditum filii, cum eumdem juxta se minime reperisset, descendit celeriter de grabato, et cum viro pariter curiosius natum quaerens lapsum tandem reperit juxta parietem ac defunctum. Extrahentes igitur puerum cum moerore deliberabant, quid facturi essent de filio nondum

[1] Codex « aut ».
[2] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 3

sicut praediximus baptizato. (f. 41r) Sacerdoti autem ecclesiae et amicis ac consanguineis evocatis factum ejusmodi cum ululatu et lacrimis declamabant. Increpato autem patre ab accitis, quod eumdem minime permiserit baptizari, unanimiter decreverunt, ut ante diem secretius conderetur, ne scientes hoc homines parentes pueri deriderent; asserentibus igitur omnibus et dato consilio praeter patrem, [qui] exclamavit et dixit: « Nequaquam fiet istud, sed illi reddam filium meum mortuum, per [quem] habui eum vivum; » sic fatus accurrens accepit puerum in ulnis suis et reclamantibus aliis medio noctis tempore ad sepulchrum fratris exivit et matre pueri pansis crinibus insequente cum clamore et lacrimis multis comitantibus filium suum super fratris tumulum collocavit dicens: « Sancte Benevenute! ecce filium tibi offero mortuum, quem tuis meritis gloriosis mihi deprecor reddi vivum. » Compatientes quoque qui aderant, dolori ejus cum lamentis et lacrimis se prostrantes in terram usque ad horam matutinalem in (f. 42r) orationibus perstiterunt. Et ecce pulsantibus matutinis in loco fratrum coepit puer cunctis videntibus quasi a somno cum voce murmuris excitari; quem redivivum mater cernens accurrit et cum ingenti gaudio laudans Deum filium suum fecit in proximo solemniter baptizari.[1]

(3) *Petrus* quidam, cognomento Taccarus, de miraculorum fide juratus dixit, quod, cum die quadam in parte Corneti cum aliis constitutus vidisset quemdam currum ducere tritico oneratum, nec posset ipsum regere aut habenis equum compescere, eo quod curreret in declivum, puer quidam duodennis sedens asino in ingressu portae currenti currui casualiter obviavit. Carruca vero vehementer asinum impingente puer cecidit et in transitu decurrentis, quia plurimum arctus erat, sub rota remansit. Flebant igitur omnes, qui aderant, hoc videntes et clamore valido perstrepentes dixerunt: « Sancte Benevenute, succurre, succurre, ne puer quadrigae impetu opprimatur! » Auriga vero prae timore mortis aufugit, (f. 42r) eo quod dextram

[1] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 1 et 2.

quadrigae rotam super crura pueri pertransire [vidit]. Accurrentibus ergo multis, ut eum, quem putabant oppressum letaliter, relevarent, coepit puer venientibus acclamare: « Nolite metuere, quia currus transiens non me laesit, pro eo quod frater Benevenutus, cujus auxilium petii, cum supra crura mea curreret, me ab ejus impetu liberavit. » Intrans igitur in Cornetum multis comitantibus ad sepulchrum dicti fratris accessit et de collato beneficio Deo debitas gratiarum retulit actiones.[1]

(4) *Rogerius* Johannis Ferrarii de castro Sanctae Agathae juratus dixit, quod, cum die quadam ob reverentiam obitus fratris Benevenuti ad ramos incidendos pro faciendis umbraculis arborem populi conscendisset, rucham quamdam ac securim cingulo deportabat appensas. Cumque ramis insisteret praecidendis, accidit, ut ramusculus, cui toto insederat corpore, frangeretur. Apprehenso vero sinistra ramo altero sed debilitatem sentiens ac mortis sibi judicium imminere perpendens, voce altissima (f. 43ᵛ) exclamavit: « Sancte Benevenute, adjuva me! » Fracto denique ramo, cui pendens inhaeserat, ac labente corruit [super] stipitem arboris in eo pectus allidens impetu vehementi ita, quod omnes, qui viderant casum ejus, de vita ipsius penitus desperarent; sed faciente Deo meritis dicti fratris mox, qui cecidit, exsurrexit illaesus, et Deo debita veneratione [gratias] persolvens pedibus suis ad propria remeavit.[2]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 44ʳ):

(5) Matrona quaedam, *Stellentia* nomine, de Corneto, jurata deposuit, quod, cum filium haberet x annorum spatio epileptica[3] peste gravatum ita, quod tam die qualibet quam nocte per decennium vexaretur, ipsum [enim] saepius in aquam aut in ignem [et] diversa pericula alia dicta infirmitas impingebat, (f. 44ʳ) auditis autem mirabilibus, quae fiebant, de nati mater sanitate sollicita ipsum ad fratris Benevenuti funus, dum adhuc exi-

[1] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 6.
[2] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 7.
[3] Codex ubique « ephylentica ».

steret insepultum, facto voto portavit. Assistente vero circa corpus invasit eum acrius solito morbus ipse ita, quod horribilitatem passionis quamplures intuentium non ferentes ab ecclesia recesserunt. Tandem autem meritis sancti patris fratris sic a morbo praedicto puer extitit liberatus, quod numquam deinceps signa solita dictae senserit passionis. Addidit etiam mulier supradicta, quod, cum mane quodam surgentem filium morbus subito invasisset, a solario, ubi jacuerat, in inferiorem domum praecipitavit eumdem; cujus casu mater horrore percussa coepit illico morbo simili laborare, qui et ipsam per quinquennium miserabiliter continue fatigavit; sed cum circa corpus fratris, sicut dixi, cum filio permaneret, dictis die ac loco totaliter liberata recessit.[1]

(6) Item *Solimbria* quaedam, uxor Palmerii de Corneto, jurata dixit, quod, cum per quinquennium passionem epilepticam tolerasset ita, quod quandoque in ignem, saepe (f. 45ᵛ) vero in aquam, nonnumquam etiam in mensa vel ecclesia, lecto seu foro et in itinere constitutam horribiliter allidebat, intellecto transitu fratris Benevenuti cucurrit ad locum, ubi jam celebratur missa pro anima jam defuncti; et cum appropinquaret ad corpus in proximo tumulandum, audivit vocem in aere sic dicentem: « Dic: Sanctus, Sanctus, Sanctus, et cetera, quae sequuntur. » Quo audito flexis genibus apprehendit humiliter pedes ejus attente supplicans et devote, ut pro se Deum efficaciter exoraret. Orante ipsa coepit morbus gravius eam solito molestare allidens eam taliter et discerpens, quod propter horrorem nimium quidam adstantium ab ecclesia recesserunt. Cessante tamen postmodum passione surrexit mulier ab infirmitate sua plenissime liberata. Quod cum habitatores Corneti cognovissent, ad locum fratrum parte maxima concurrerunt et sublato corpore dicti fratris reclamantibus [fratribus] detulerunt ad ecclesiam sancti Petri illud cum reverentia debita tumulandi.[2]

[1] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 8 (« Stillantia »).
[2] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 8. (« Salubria »).

(7) *Margarita* de Ortona jurata deposuit, quod, cum morbo caduco VI annis continue laborasset, (f. 45ʳ) ad sepulchrum fratris Benevenuti devota veniens repromisit, quod, si Deus eam precibus ipsius et meritis liberaret, depingere faceret imaginem dicti fratris faciem praesentantem et pro facti memoria coram tumulo collocaret; quo emisso morbus ille mulierem coepit infestare; sed antequam loco cederet, ita penitus extitit liberata, quod numquam postea dictam senserit passionem. [1]

(8) *Bella*, mulier de Corneto, trium annorum spatio guttae caducae vitio fatigata, cum toto dicti temporis spatio nullum super hoc remedium invenisset, accessit ad corpus dicti fratris, dum adhuc existeret insepultum, et oratione facta coram eo morbus eam graviter est aggressus ita, quod vigintiquatuor vicibus ipsam sterneret super terram; quod videntes, qui aderant, et compatientes dolori ejusdem a fratre Benevenuto instantissime postulabant [auxilium]. Circa horam decimam adeo liberata recessit, quod similem postea non persenserit passionem. [2]

De leprosis. (9) Mulier quaedam nobilis, *Amillina* nomine, (f. 46ʳ) relicta Rogerii militis de Corneto, jurata deposuit, quod, dum viduitatem suam viro mortuo deploraret, coeperunt signa leprae in ipsius corpore manifestius apparere. Nam a planta pedis usque ad verticem ulceribus occupata scamas densissimas cum sapida (!) vaporabat. Tanto insuper hieme media aestuata calore fervebat, quod vix solam interulam poterat sustinere. Supercilia vero ejus pilis penitus denudata calvebant, et humore quodam ab oculis defluente lumine solito caligabant. Similiter autem ex naribus ejus foetor nimius anhelabat, caput quoque ipsius inpetigine occupatum capillos non poterat sustinere. Voce denique raucescente ungues a digitis pariter ceciderunt, et ita horrori omnibus est effecta, quod abominantibus eam filiis et filiabus propriis cum leprosis a coetu

[1] Cf. *Acta SS.*, n. 8 (« de Ordona »).

[2] Cf. *Acta SS.*, n. 8. (« Bella Suguerra »).

hominum separatis omnino disponeret habitare. Contigit autem fratrem Benevenutum, dum adhuc viveret, ad domum ejus accedere pro petendo jumento, quo fratres ad portandas (f. 46r) tegulas indigebant. Qua se devote ipsius precibus commendante consolatus est dicens: « Patienter age, filia, et confide, quia cito tibi Dominus misericordiam providebit. » Modico igitur tempore decurrente, cum jam dictus frater obiisset, et ipsius corpore in ecclesia sancti Petri, ubi sepeliri debuerat, constituto dicta matrona cum rubore[1] non modico et reverentia pariter ad funus venit et ibidem in oratione pernoctans manus fratris per vultum suum et membra cetera fiducialiter deducebat. Quo facto coepit inpetigo capitis disparere, et a vultu membrisque ceteris ulcera desiccari ita, quod caro ejus a leprae contagio penitus extitit liberata.[2]

(10) *Guilielmus* quidam, Forcedis[3] filius, cum XII esset annorum, per annum et dimidium ante obitum fratris Benevenuti per totum corpus generaliter ulceribus est respersus, et vox ejus rauca facta cum superciliis ac palpebris depilatis contagium depromebant. Praeter hoc autem habebat os foetidum et capillos capitis non poterat continere. Oculi quoque rubefacti continuas lacrimas calidas emittebant, manus vero contractas habens ungues pedum et digitorum amiserat (f. 47r) ibidem puer, propter quod parentes ejus ipsum a suo consortio penitus abdicarunt. Fratre igitur supradicto in beati Petri ecclesia consistente mater ejus et soror coram funere corporis insepulti leprosum suum humiliter statuerunt; ubi cum tribus diebus ac noctibus in oratione persisterent, manum fratris ac pedem coepit leprosus ducere per os suum et membra cetera sic infecta; quo peracto vidente matre pariter et sorore sanitati pristinae restituta est caro ejus.

---

[1] Codex « robure ».
[2] Cf. TOSSIN. l. c. f. 85r; *Acta SS.*, l. c. n. 9.
[3] TOSSIN. l. c. « Forzedis ».

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 48ʳ):

De daemoniacis. (11) Mulier quaedam, vocabulo *Munelis*, jurata deposuit, quod, cum nocte quadam germanus ejus verberasset eamdem, indignata foras exiit, et profunda nocte clamavit dicens: « Veni, diabole, veni et intra corpus meum, ut liberari valeam de manibus fratris mei; » cumque verbum istud multotiens replicasset, adstare vidit de prope duo parva corpora Mauris similia juxta eam; quibus visis exanimata quodammodo prae timore quasi mortua cecidit super terram. Introducta vero a fratre suo posita est super scamnum et ibidem per dies duos de vita jacuit desperata. Rediens tamen die tertio (f. 48ᵛ) ad seipsam per dilucida intervalla visa est ratione potiri; toto tamen quinquennio pro majori parte temporis ad insaniam et inhonesta quaelibet tam verbis quam operibus recidebat. Maritus autem ejus et frater per diversas regionis ecclesias vinculis alligatam saepius portaverunt, nihil tamen efficientes eam ferre ulterius destiterunt. Auditis autem mirabilibus fratris Benevenuti accurrentes cum lacrimis statuerunt eam ante sepulchrum ejus vinculis more solito alligatam. Cumque diebus quinque in ecclesia perstitisset et gravius solito a daemonibus vexaretur, accurrebant multi de populo, ut cum daemoniaca loquerentur. Disputabat enim de omnibus daemon ille; cum clericis ac laicis nunc litteraliter, nunc vulgariter disceptabat. Praeter haec autem diversificabat voces suas, nunc cantando, nunc plorando, nunc sibilando, nunc latrando, et ad compassionem sui corda praesentium permovebat. Adstans vero cum aliis archipresbyter quidam, nomine Peregrinus, daemonium fortiter adjuravit, quod, si foret a muliere (f. 49ʳ) recessurus, diceret sibi, qua die vel qua hora vel quo loco hoc fieri debebat, ac quibus signis praecedentibus responderet. Qui ait: die dominico proximo post horam nonam ante sepulchrum Benevenuti recedam a corpore mulieris. In hora quoque egressionis meae coelum turbabitur, et ex eo procedent fulgura [et] pluviae ac tonitrua resonabunt. Adveniente

ergo tempore praefinito et signis omnibus evidenter apparentibus, quae praedixit, accurrerunt multi utrinsque sexus de Corneto, et facta per clericos processione solemni tunicam fratris Benevenuti super daemoniacam locaverunt; ad cujus tactum daemon ipse mulierem tam crudeliter allidebat in terram, quod adstantes omnes ipsam mortuam putaverunt. Hora autem vespertina multo foetore resperso et ejecto sanguine per os ejus meritis fratris sanctissimi [liberata est] et ab eo tempore numquam deinceps per eumdem extitit fatigata.

(12) Frater *Robertus*, conversus domus Sancti Spiritus de Salsola, juratus dixit, quod cum gravissima [infirmitate] laboraret, coepit turgescere vultus ejus ita, quod prae doloris immensitate (f. 49r) auditum perdidit atque visum; somnus quoque sic aufugit ab eo, quod dies XII non dormivit; unde factus est furiosus omnino intantum, quod, si quis ad eum incautius accedebat, eum dentibus discerpebat; projiciebat insuper lapides super homines transeuntes, et servum quemdam domus suae baculo graviter percussit in fronte, propter quod prior ejus, ut ipsius compesceret insaniam, ligari fecerat stricte funibus manus ejus. Adveniente autem intervalli dilucidi die quodam emisit votum, quod sepulchrum dicti fratris recuperandae salutis gratia visitaret; quo emisso visum illico recuperavit pariter et auditum, veruntamen dolorem quasi intolerabilem in uno brachiorum incurrit; sed accedens, ut voverat, ad sepulchrum meritis fratris sanctissimi recepit illico totaliter sanitatem.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 51r):

Auditor. Adhuc rogo, ut narrationi tuae, sicut coeperas, perseveranter insistas.

Narrator. (13) *Torta* filia de miraculorum fratris (f. 51v) Benevenuti veritate jurata deposuit, quod, cum contractionem tibiarum per annum et amplius incurrisset, ex doloris angustia demens [est] effecta; quae intervallo[1] redeunte persuadente sorore

[1] Codex « qua intervallum ».

sua Deo et fratri Benevenuto votum vovit, quod, si ab infirmitate sua eam misericorditer liberaret, virginitatem illibatam Domino custodiret et omni anno die depositionis ejus absque pane et vino humiliter jejunaret. Emisso igitur voto contractati nervi necnon et tibiae natibus adhaerentes coeperunt extendi cum strepitu et fragore ita, quod intervallo modico temporis decurrente a lecto descendens cum sorore sua perrexit ad tumulum dicti fratris, et ex toto rediit liberata.[1]

(14) Sacerdos quidam, *Clusanus* nomine, de Baudela, juratus asseruit, quod, dum nocte quadam in lecto suo decubans vigilaret, nulla persona visa sensit sibi ictum fieri in maxilla ita, quod os ejus factum est sic obliquum, quod horrorem videntibus ipsa torsitas inducebat. Oculus quoque sinister (f. 52^r) ejus taliter extitit perturbatus, quod reversatis palpebris inundationem lacrimarum jugiter emittebat. Consilio igitur matronae cujusdam de Corneto, quae a fluxu sanguinis ad sepulchrum fratris Benevenuti fuerat liberata, dictus presbyter accessit ad tumulum, ac devote flexis genibus coram eo psalmos poenitentiales, sicut poterat, ruminabat. Cum autem ad versiculum quarti, ubi legitur: « Averte faciem tuam a peccatis meis, » presbyter pervenisset, visum est sibi manum quamdam tangere in maxilla, quae ad statum pristinum revocavit os ejus, et desiccatis lacrimis oculi perturbati plenam illico habere meruit sanitatem.

(15) Bonus, infans Corveseri de Corneto, juratus dixit, quod, cum uxor ejus, *Normanda* nomine, utroque pede contracta fere duobus annis jacuisset membrorum omnium viribus[2] destituta, suspenso ad trabem fune manibus propriis se movebat. Quae post obitum fratris Benevenuti ad sepulchrum ejus tribus vicibus est perducta, sed vice tertia plenarie liberata (f. 52^v) pedibus propriis remeavit in sua.

(16) Matrona quaedam, Jusiana vocabulo, de Corneto, jurata deposuit, quod, cum *Gisus Buccerius* maritus ejus per annos IX

[1] Cf. Tossin. l. c. f. 85^r.
[2] Codex « virium ».

infirmitate gravissima laboraret ita, quod manus et pedes habens aridos jaceret in lectulo quasi truncus, in principio anni quinti oculorum lumen prorsus amisit. In transitu vero sancti fratris, cum adhuc existeret insepultus, ad corpus ejus portantium manibus est delatus. Quidam autem de adstantibus, Guilielmus nomine, pedem fratris accipiens per membra omnia dicti Gisi sanitatis gratia traducebat. Quo facto videntibus omnibus, qui adstabant, aeger illico est sanatus et recepto lumine, quod amisit, absque humano suffragio in instanti ad propria remeavit. Quia vero multi de [re]stituto sibi lumine dubitabant, per Corneti plateas homines deducebant, ut experimento cognoscerent, si caveret a foveis platearum; Gisus autem non solum foveas praecavebat, verum etiam sequentes cavere docebat.

(f. 53^{r}) (17) Adolescens quidam de Monte Mairani, *Jannellus* nomine, pedibus, tibiis cruribusque contractis, reptans ventre ac manibus super terram ad sepulchrum fratris Benevenuti ductus est, ubi cum vigilans pernoctasset, quodam mane diei dominicae restitutis sibi viribus totalem promeruit sanitatem.

(18) *Chura Maria* de Montana jurata deposuit, quod, cum sexennium manibus ac pedibus extitisset contracta ita, quod ad necessaria quaelibet ab aliis portaretur, die obitus fratris Benevenuti bajulantium manibus ad ejusdem corpus perducta est. Cumque per membra mulieris quidam adstantium pedem fratris usquequaque traduceret, ipsius meritis plantis ac basibus solidatis, necnon et manibus restitutis remeavit ad propria laudans Deum.

(19) *Thasura* de Fogia, uxor Matthaei Rubei de Corneto, jurata dixit, quod, cum dextrum genu ejus dolor validus occupasset, miraculorum licet incredula, ad locum, ubi corpus fratris Benevenuti (f. 53^{r}) requiescit, advenit; cumque mulieribus in ecclesia confabulantibus haberetur sermo de miraculis dicti fratris, illa respondit: « Quae sunt ista miracula sancti vestri? et si ipse miracula aliqua ostendisset, ego tamen nihil eorum crederem, quia vos ipsum magnificatis pro eo videlicet, quod in vestra parochia requiescit. » Quo dicto, statim praefato

geniculo taliter est percussa, quod pes dexter a situ naturali cum tibia distortus est, et cadens in terram cum poenitudine maxima proclamabat: « Sancte Benevenute, adjuva me apud Deum! quod si mihi misertus fueris in hac parte, omni sexta feria in pane et aqua, dum vixero, jejunabo. » Facto igitur voto pes distortus ad locum debitum est reversus, et recedente dolore geniculi sanitati reddita Deum laudans abscessit.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 55ʳ):

De caecis et surdis. (20) *Arsenda* de Lusiano, uxor Ressemandi, jurata deposuit, quod, cum per triennium albugo densissima utrumque sibi oculum occupasset, in tantum caecitate percussa est, quod non nisi ducta praeambulo ullatenus poterat sé movere. Cum autem fratris Benevenuti corpus adhuc insepultum existeret, ducta est a consanguineis et amicis ad corpus et ibidem in oratione pernoctans flevit largiter et orabat, ut eam dignaretur suis meritis liberare. Mane autem facto experimento sensibili visum est omnibus albuginem dictam ab oculis cum lacrimis emisisse, qua ab oculis discedente, statim illuminata surrexit et absque ducentis suffragio ad propria remeavit.

(f. 56ʳ) (21) Dactus, miles conestabilis Corneti, juratus dixit, quod, cum quidam filiolus ejus, nomine *Siginolsus,* oculorum aegritudinem incurrisset, per sex menses lumine est privatus; circa finem autem mensis sexti vovit pater ipsius, quod, si Dominus dicti fratris meritis illuminaret eumdem, offerret ecclesiae sancti Petri pro portandis lapidibus boves duos. Facto igitur voto fecit puerum super fratris tumulum collocari, ubi infra octo dierum spatium lumen perditum reaccepit.

(22) *Venerella,* Rogerii Fornarii filia, oculum dextrum descendente rheumate taliter habuit occupatum, quod utramque palpebram carnis frustum operuisse totaliter videretur; quam mater eius [cum] ad sepulchrum fratris Benevenuti sanitatis gratia deduxisset et eamdem per continuum triduum custodisset ibidem, confricato die tertio oculo supradicto, dixit matri suae: « Mater! ecce de oculo sum curata, quia carnis frustulum, quod

portabam, cum albugine jam recessit. » Quod videntes plurimi de Corneto Deo et fratri Benevenuto grates debitas persolverunt.

(f. 56ᵛ) (23) *Tematica* Tansilgardi jurata dixit, quod, cum die quadam incurrisset totalem aurium surditatem, trium annorum spatio sic permansit, quod nisi per nutus aut signa intelligere poterat colloquentes. Die vero proximo post decessum sancti fratris cum accessisset ad corpus, fusis lacrimis misericordiam postulabat; cumque defuncti pedes super aures et faciem fiducialiter traduxisset, visum est sibi spiritum vehementem a suis auribus exsilisse, ac continuo diu perditum recuperavit auditum.

(24) Matrona quaedam, *Atra* nomine, Melfitana, jurata deposuit, quod, cum per annum et tres menses incurrisset aurium surditatem, afflicta nimis accessit ad tumulum sancti fratris misericordiam invocans humiliter ac devote; ubi cum modico tempore perstitisset, sicut melius habuerat, ipsius meritis auditum perditum reaccepit. [1]

(25) Domina *Amfelisa* jurata dixit, quod, cum duobus filiis orbata fuisset, ac prae dolore nimio pugnis ac palmis caput proprium percussisset, contigit, ut continuum dolorem capitis et (f. 57ʳ) totalem per annos VI incurreret aurium surditatem. Quae cum deducentibus caris ejus pervenisset ad corpus, quod adhuc extitit insepultum, oratione facta per caput et aures suas manum fratris sanctissimi saepius deducebat; quo facto mox a capite dolor omnis abscessit, et auditu sibi plenarie restituto Deo debitas gratiarum retulit actiones.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 58ʳ):

(26) Mulier quaedam de Gaudiano, *Morena* vocabulo, filia Constantini, cum esset nuptui tradita, passionis hydropicae a planta pedis usque ad verticem tumor eam horribilis possidebat; propter quod a marito contempta confusione plena nimis ad paterna limina convolavit. Tempore vero obitus fratris Benevenuti,

[1] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 9 (« Ata de Melfica »).

dum ante corpus ipsius esset mulier constituta, coepit ex parte quadam corporis remedium persentire. Sequenti autem die iterum rediens ad sepulchrum auctum sibi sanitatis auxilium sensit similiter indulgeri. Porro die tertia iterato regrediens ad[1] idipsum desideratae penitus reddita est sanitati. Redeunti vero ad hospitium dum de sospitate recepta congratulantes ei occurrerent convicinae, animi levitate permota dixit matri suae: « Mallem modo aegritudinem perditam more solito (f. 58ᶜ) in meo corpore sustinere, quam [ut] ob istarum mulierum praesentiam tanta me verecundia perfudisset; » quo dicto cunctis cernentibus, quae adstabant, facta est hydropica sicut prius. Mox igitur lacrimabiliter ad sepulchrum sancti fratris, quia per se ire non poterat, est delata, ubi devotione nimia Domino supplicans hoc rogavit, ut verbi stulti, quod protulerat, non recordaretur ad poenam, sed ad gloriam sui nominis uberius declarandam reciperet misericorditer poenitentem; oratione autem facta mulier de recidivatione sanitatem plenariam meruit obtinere. Ceterum cum post dies aliquot dicente sibi matre, quod oporteret eam ad examinatores miraculorum accedere pro testandis mirabilibus in se factis,[2] respondit, se nullo modo ad eorum praesentiam accessuram; nocte vero sequenti tanta corpus ejus pervasit infirmitas atque dolor, quod propter vexationem nimiam crederet se defungi. Mane igitur facto, cum de sua contumacia poeniteret, misericordiam petiit, quoadusque recederet infirmitas memorata, accedensque ad disquisitorum (f. 59ᵛ) praesentiam festinanter, quae superius sunt expressa, cuncta per ordinem enarravit.[3]

(27) Simile aliquid contigit *Roberto* cuidam, cognomine De Armento, qui cum trium mensium spatio foret paralisi resolutus, os etiam haberet horribiliter obliquatum ac ex parte linguae officium perdidisset, non valebat manibus se cibare. Cum

---

[1] Codex « ob ».

[2] Sequuntur in codice duo verba, inter quae habetur lacuna, quorum sensum haud invenimus.

[3] Cf. *Acta SS.*, l. c. n. 9, ubi confunditur hoc miraculum et illud, quod supra de *Atra* (n. 24) relatum est.

ergo se fratri Benevenuto devovisset, apparuit sibi quidam in fratris specie noctis tempore, dum dormiret; quem cum paraliticus aspexisset et fratrem Lucam, lectorem fratrum in Apulia, crederet ipsum fore, ab eodem toto corde praesidium flagitabat. Cui frater ille, qui adstitit, sic respondit: « Non sum ego frater Lucas, sed habe fiduciam, quia de hac tua aegritudine convalesces. » Mane autem facto dexteram, cujus usum amiserat, paraliticus elevavit et recedente sensim paralisi membra cetera aliquantulum solidari cognovit. Superveniens autem anus quaedam, Maralla nomine, interrogabat eum, qualiter se haberet. Qui cum se melioratum fore respondisset, « Vis, inquit mulier, (f. 59r) ut te meis incantationibus exorcizem? » Qui respondit: « Volo. » Cumque, sicut adnuerat, percantasset eumdem, membrorum beneficia, quae receperat, penitus reamisit. Tandem autem sacerdote quodam inducente fratri Benevenuto poenitentia ductus se iterato devovit promittens imaginem ceream ad ipsius tumulum se delaturum; quo facto ipsius meritis universalem membrorum restitutionem obtinuit surgensque a stratu suo personaliter visitavit tumulum cum promisso.

(28) Thomas Nicodemi habens filium, nomine *Petrum*, super ejusdem curatione juratus dixit, quod, cum idem Petrus per sex menses calorem febrium tolerasset, ex eo surdus, paraliticus, et epilepticus est effectus; vovente igitur matre pueri ad sepulchrum fratris sanctissimi est portatus; ubi cum parvo tempore perstitisset, mox in tantum pristinae restitutus est sanitati, quod nulla in eo dictarum pestium vestigia remanserunt.

(29) *Palma Symonis* de Corneto jurata deposuit, quod, cum annis XIIII fluxu sanguinis fatigata (f. 60r) nullo posset medicorum consilio liberari, migrante igitur fratre Benevenuto cum quibusdam mulieribus aliis ad ecclesiam fratrum venit et ad corpus inhumatum appropians brachium fratris accepit et duxit per corpus suum et membra omnia confidenter. Oratione denique facta recessit mulier cum sociabus, nec deinceps fluxum sanguinis more solito est perpessa.

(30) Magister *Petracha* de Minervino juratus asseruit, quod, cum esset in villa Dordone servitiis imperialibus occupatus,

invasit eum morbus quidam, qui a medicis dicitur squinantia,[1] quae in tantum guttur ejus [2] interclusit, quod diebus quinque nequaquam potuit comedere, bibere vel dormire; nam si liquor aliquis poneretur per violentiam in os ejus, oesophago [3] penitus obserato per aures aut nares remittebat eumdem. Igitur voto facto, quod, si eum Dominus fratris Benevenuti meritis abjecta aegritudine liberaret, sepulchrum ejus cum muneribus visitaret, coepit illico apostema taliter mitigari, quod ex tunc cibum sumpsit (f. 60r) et die nono prorsus extitit liberatus.

Auditor. Cum tantae, sicut asseris, sanctitatis extiterit frater iste, miror, quare per ipsum Dominus, dum adhuc viveret, miracula nulla vel pauca fecisse dicatur.

Narrator. Licet juxta Sancti sententiam responderi posset, causa duplici fore utilius magis hominum memoriae laudem dare quam vitae, quando videlicet nec laudantem adulatio moveat, nec laudatum tentet elatio,[4] unam tamen inter ceteras fore arbitror specialem, quod plerumque frequentius post decessum sanctos efficit coruscare miraculis quam viventes, ut nimirum fidem resurrectionis et gloriam mentibus astruat infirmorum, cum contactu sanctorum cinerum, quos carnalis animus inutiles extimat et consumptos, sanitates varias, nonnumquam vero vitam etiam corporalem misericorditer ac potenter impertit. Sic nempe sanctis ad patriam post exilium propinquantibus scriptura promittit dicens: « Quasi meridianus consurget fulgor tibi ad vesperam, et cum te (f. 61r) consumptum putaveris, sicut lucifer orieris et habebis fiduciam proposita tibi spe et de fossa securus dormies; requiesces et non erit, qui exterreat, et deprecabuntur [faciem] tuam plurimi. » [5] Quod nimirum quam aperte et absque aenigmate de sanctorum pignoribus juxta litteram impleatur, nemo qui catholice sentit ignorat, sed et ipsos inimicos fidei christianae lux effusa signorum nonnum-

---

[1] Squinantia = angina.
[2] Codex « gutturis ».
[3] Codex « ysophago ».
[4] *S. Maximus Taurin.* in homilia LXXVIII; cf. MIGNE, PP. Lat., t. 57, pag. 119.
[5] JOB 11, 17.

quam dirigit ad [viam] veritatis et vitae, impios autem et rebelles lumini justo certe judicio caecitatis obruit et confundit. Quamquam sane nonnulla a viventibus in carne sanctis mirabilia facta noscamus, quaedam autem oculis perspeximus manibus propriis contrectantes; de quorum numero unum ecce ad medium deduco, quod vivente fratre Benevenuto operante Domino legitur contigisse.

(31) Matrona [1] quaedam, Catania nomine, de Pescopagano, jurata deposuit, quod, cum *Galterellum* filium suum a tempore nativitatis usque ad septennium linguae prorsus officio (f. 61r) destitutum misisset ad fratrem Benevenutum in lecto aegritudinis decubantem, unam pastam, [2] quam miserat, idem puer humiliter praesentavit. Ipso autem muto coram fratris lectulo consistente frater Nicolaus guardianus loci fratri Benevenuto nuntiavit dicens: « Puer mutus est, nec loquitur, jam septennis; doce illum aliquid, ut loquatur. » Frater vero Benevenutus assumpto pane quaesivit a puero, quid hoc esset; qui dum lingua conceptum mentis exprimere non valeret, dixit ei frater Benevenutus: « Dic panem, » statimque soluto vinculo linguae ejus dixit: « Panis. » Iterum autem ostenso vino dixit ei: « Dic vinum, » qui respondit: « Vinum. » Rediens ergo dictus puer ad propria coram parentibus et vicinis, qui mutus fuerat, est locutus; super quo valde, nec immerito [3] congaudentes Deo et fratri Benevenuto laudes debitas persolverunt.

(32) Item *Claritia Jacobi* de Gnisileo, jurata dixit, quod, [cum] die quinto mensis martii peperisset, dextrum uber ejus, quo lactabat prolem (f. 62r), subito tumuit ita, quod ad instar langunculae turgidum praeferebat duritiem lapidis cum livore. Cumque desperata a medicis fecisset sibi minui, in ubere supradicto apparuerunt duo ulcera in mamilla, quae ipsam continue cruciabant. Circa obitum igitur sancti fratris accessit ad corpus et manum suam, qua ipsum tetigerat, posuit supra uber, ad tactum cujus coepit tumor minui cum fragore, acsi nervi

[1] Codex « Patrona ».
[2] Codex « passam ».
[3] Codex « in merito ».

uberis per violentiam tenderentur, et sic illico plenam adepta est sanitatem, ut nullae remanerent cicatrices ulcerum in mamilla. Item addidit, quod, cum lacte careret in ubere supradicto, octavo die, postquam receperat sanitatem, sancto fratri humiliter supplicavit, ut in hoc etiam sibi misericorditer subveniret; voto itaque facto confestim mulier, sicut asserit, lac habuit abundanter.

(33) Bartholomaeus Gubianus juratus asseruit, quod, cum *Palma* filia ipsius per annos IIII in manibus et pedibus tolerasset guttae fistulae passionem, a medicis penitus desperata circa transitum fratris (f. 62r) Benevenuti ad corpus ipsius bajulantium manibus est adducta. Quidam vero, Basilius nomine, qui adstabat, eam per membra laesa puellae ac demum pedes ipsius putrefactos ad horam posuit super fratrem, quo facto dicta puellula cum mulieribus aliis pernoctavit ibidem et circa diei sequentis vesperam humore fistulae desiccato meritis dicti fratris integram illico consecuta est sanitatem.

(34) *Pasca* mulier de Dordona jurata deposuit, quod, cum os ejus et nasum gutta fistula occupasset ita, quod per ulcera quaedam indesinenter emitteret saniem et foetorem, ab amicis et parentibus fastidita mori potius quam vivere peroptabat. Veniens igitur ad tumulum dicti fratris cum orasset ibidem, coepit subito sternutare, et ex concussione ipsa foetentia ulcera dissoluta multitudinem ossium cum carne putrida per orificia [1] emittebant; quibus emissis coram cunctis, qui aderant, coeperunt ulcera solidari, et plenariam ipsius meritis recepit illico sanitatem.

(f. 63r) (35) Ulixes Falconis juratus asseruit, quod, cum filia ejus, *Caratenuta* nomine, per annos IIII ex utraque parte gutturis scrufulis esset obsessa, sine incisione ferri nullatenus poterat liberari. Pater vero ejus periculum metuens nequaquam hoc medicis dicentibus acquievit; sed facto voto Cornetum tendens ipsam humiliter ad sancti fratris tumulum deportavit; ubi cum in oratione praesente avia sua puella pernoctasset, facto mane dicti fratris meritis extitit liberata.

[1] Orificium = apertura.

(36) Donna *Maria*, cognomento Cica, jurata deposuit, quod, cum duas haberet filias, una quarum per annos quatuor in gutture fuerat scrufulosa, altera vero tam fortiter pateretur in ancha, quod sex mensium spatio non se poterat erigere, sed nec ire, assumptis secum filiabus ad sepulchrum sancti fratris humiliter properavit. Quo cum festina pro voto mulier pervenisset, filiam suam, quae scrufulosa fuerat, super tumulum collocavit, alteram vero constituit ante illum; orans igitur enixius pro (f. 63^r) salute filiarum suarum intercessione fratris sanctissimi utriusque filiae mox promeruit sanitatem. Addidit etiam mulier supradicta, quod, cum mensibus quatuor pollicem unum manus suae tanto dolore perfusum haberet, quod cum manu nihil poterat omnino operari, tetigit tumulum cum eadem et coepit illico resudare, ac recedente sudore dolor omnis pariter recedebat.

(37) *Gaudibilia Fortunati* jurata deposuit, quod, cum annis IIII guttam arteticam [1] in manibus passa foret ita, quod nec eas ad os ducere, nec aliquid operari valeret, accessit ad corpus fratris Benevenuti, dum adhuc existeret insepultum, et oratione facta mox ipsius meritis plene reddita est sanitati.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 64^v):

(38) Frater *Johannes* de Alto Passu [2] juratus asseruit, quod, cum praedicando cum socio per provinciam Apuliae magnam pecuniae quantitatem collegisset, tandem applicuit ad Cornetum pro petenda a confratribus eleemosina annuali. Discurrentibus autem ipsis pro praedicto negotio per Cornetum accidit, ut socius ejus, qui pecuniam memoratam in marsupio deportabat, illam perderet ignoranter. Igitur mane facto dictum marsupium cum pecunia mutuo requirentes non invento eo coeperunt plurimum contristari; cumque per triduum in hac moestitia permansissent, nec hominibus suae causam moestitiae prae ve-

[1] Codex « ardenticam »; cf. I. CELANI n. 111.
[2] WADD. ad an. 1232, n. XVIII « Fratri Joanni *Monacho nigro* ».

recundia revelarent, accesserunt humiliter ad sepulchrum fratris Benevenuti (f. 65r) devotissime deprecantes, ut ipsius meritis recuperare pecuniam possent sic amissam. Nocte vero sequenti adstitit dicto fratri Johanni quidam in habitu fratrum minorum dicens illi: « Surge et vade ad porcarium abbatis Venusini, Johannem nomine, quem juxta porcile reperies suo baculo innitentem, qui et dictam pecuniam reperiit tali loco et eamdem secus aream [1] porcorum abscondit. Qui si inventam negaverit, dicas ei: Frater Benevenutus adstitit mihi nocte ista dicens, quod tu pecuniam hospitalis perditam invenisti et inventam juxta porcile secretius abscondisti. » Mane autem facto surrexit frater cum gaudio visionem hanc referens fratri suo; assumptoque secum hospite festinantes pro quaerendo porcario, juxta quod monitus fuerat, perrexerunt. Invento ergo eo, sicut revelatum fuerat, super baculo incumbente verbis blandis pecuniam perditam requirebant. Quo constanter negante frater Johannes ait illi: « Negare non poteris, miser, pecuniam, ut putasti, quia frater Benevenutus nocte ista mihi apparuit atque dixit, quod tu eam repereris et condideris juxta aream. » (f. 65v) Quo audito stupefactus homo de revelatione mysterii confessus est illico veritatem currensque ad locum, ubi eam posuerat, fratribus supradictis in marsupio, sicut eam invenerat, sine diminutione aliqua resignavit effossam.

(39) Item frater quidam, *Aegidius* nomine, de ordine fratrum minorum, juratus dixit, quod, cum ferme per octennium cum fratre Benevenuto, cum adhuc viveret, conversatus, post decessum autem ejus tentatione carnis acriter idem frater existeret [tentatus] et fatigatus, nec posset ab ea orationibus vel aliis exercitiis spiritualibus liberari, familiaritatis antiquae reminiscens dicto fratri Benevenuto se precibus humiliter commendavit. Quo facto frater Benevenutus in somnis apparuit dormienti vultu hilari et jucundo dicens: « Frater Aegidi! da mihi cingulum tuum, et meum accipe, quod do tibi. » Quod cum factum fuisset, frater Benevenutus cinxit eum suo cingulo,

[1] Codex « aram ».

quod portabat. Ex cujus tactu sic tentatio supradicta recessit a fratre, quod divina gratia protegente numquam postmodum sensit eam.

(f. 66ʳ) (40) *Sabinus* de Adimola juratus dixit, quod, cum campum unum haberet cimino refertum, tempore collectionis instante a bruchis omnia corrodentibus est invasus; quod cum sibi nuntiatum foret, cucurrit ad agrum cum uxore. Videntes autem a bruchis universaliter occupatum Deo et fratri Benevenuto ambo pariter devoverunt, quod, si Deus ipsius meritis ciminum a peste bruchi misericorditer defensaret, mensuram unam de cimino ad ecclesiam, [in] qua requiescit, afferrent. Emisso itaque voto bruchi continuo recesserunt, ac sequenti die campum demetentes supradictum partem unam, quae viridis apparebat, fratri Benevenuto fiducialiter commendavit; ad quam cum die tertio accederet colligendam, intactam prorsus reperit et illaesam, licet virentia quaeque circumstantia corrosa fuerint penitus et consumpta.

(41) Archipresbyter *Peregrinus* de Corneto manu sexta sacerdotum comitante juravit, quod per triduum, quo fratris Benevenuti corpus ob devotionem populi insepultum extitit in ecclesia sancti Petri, certis horis accedens, dum ipsius membra tractaret, visa sunt ei omnia (f. 66ᵛ) non esse mortui sed viventis. Nam et venae manuum plenae sanguine videbantur, et ungulae rubicundae digitique tornatiles apparebant. Dixit etiam membra omnia dicti fratris rigida, sed lenia extitisse sudorem pariter emittentia cum odore.

(42) Frater *Nicolaus* de Traiecto, guardianus fratrum in Corneto, juratus asseruit, quod, cum ipse ac fratres alii fratris Benevenuti corpus exanime cum aqua calida balnearent, membra ejus tamquam mortui rigescebant ita, quod propter inflexibilitatem vix eum fratrum habitu induere potuerunt. Eodem tamen die vesperascente, cum jam esset ad sancti Petri ecclesiam deportatus, dictus frater Nicolaus cum aliis fratribus honorem mortuis debitum fratri Benevenuto exhibiturus accedens membra ipsius prius rigida manu contractans ductilia reperit, acsi essent membra juvenis delicati. Caput vero anterius et retrorsum,

dextera et laeva duci poterat, quo volebat. Digiti quoque manuum ductiles existebant, cetera vero membra omnia plus vivi hominis quam mortui apparebant, totaque caro ipsius (f. 67ʳ) quasi sudans humida permanebat.

Supradicta igitur divinae opera majestatis ad ipsius gloriam ac fratris laudem sanctissimi veritate praevia juxta tenuitatem ingenii hactenus prosecuti brevitatis studio plura silentio pertransimus. Haec tamen pauca de pluribus et certioribus delegi, ut relegato legendi fastidio pia fratrum devotio [habeat], quibus se laudibus occupet Conditoris, et [qui] plus noverint ad aedificationem fidei de similibus enarrare, semper invenire valeant, quod honori divinae majestatis adjungant.[1]

Explicit de miraculis fratris Benevenuti.

INCIPIT DE MIRACULIS FRATRIS AMBROSII MASSANENSIS.

Auditor. Plura mihi, fateor, de duobus jam fratribus admiranda narrasti; nunc rogo de reliquis, quorum gesta retines, ut spoponderas, mihi aliquid adjicere[2] digneris.

Narrator. Frater AMBROSIUS de *Massanae* civitatis partibus ortum trahens, vita laudabili et actibus virtuosis insignis, antiquam Urbisveteris gloriam sacramentis coelestibus innovavit. Ab (f. 67ʳ) infantia quippe sua viam simplicitatis ingrediens, saecularibus licet actibus implicatus, ab his tamen vitiis, quibus generali corruptione propaginis scatet mundus, animum conservare satagebat immunem et aetate juvencula venerandam morum canitiem piis actibus exhibebat. Revera enim cum in primo juventutis flore litterarum studiis se puerulus mancipasset ac nonnullos collactaneorum suorum per abrupta vitiorum, ut assolet aetas illa, cerneret incedentes, dignum sibi jam ex tunc Sancto Spiritu domicilium praeparare complexus est coelibatum et[3] pubescentis aetatis initia munditiae gloria condecorans semetipsum Domino primitias consecravit. Cum

[1] Cf. Leg. *A* S. Antonii Pat., l. c. pag. 26.
[2] Codex « accipere ».
[3] Codex « de ».

autem virilis aetatis portas Ambrosius introisset et arridentibus prosperis praeparatos sibi laqueos praesentiret, mundi florescentis amoena despexit et evangelicae promissionis consecrator effectus paupertate divitias et aeterna pro tempore commutavit. In eadem namque civitate, quam praediximus, Massana minorum fratrum vitam et habitum (f. 68ʳ) humili devotione suscipiens, ut margaritam pretiosam venditis omnibus compararet, cuncta, quae habuit, pauperibus eroganda distraxit et discalciatis pedibus incedens spreti mundi repudia operis attestatione conscripsit. Conversionis igitur gratiam divina clementia consecutus virtutem [1] obedientiae victimis anteponens pro fratrum necessitatibus acquirendis in fame et siti, in frigore et nuditate juxta mandatum sanctae obedientiae discurrens semetipsum obtulit Domino sacrificium medullatum. Orationi quoque frequenter insistens stratum conscientiae fusis lacrimis irrigabat. Pane tantum et aqua saepe contentus concupiscentiae carnalis incendia temperabat. Compassionis insuper visceribus erga miseros affluens et infirmos ministeria talibus necessaria devotus et alacer impendebat. Non solum autem fratribus, sed etiam saecularibus sibi cognitis et ignotis humanitatis obsequia studiosius ministrabat, in infirmitatis articulo misericorditer visitans (f. 68ᵛ) decubantes ac medicamina, quae vulneribus aut infirmitatibus expedire cognovit, officiosa sedulitate procurans. Humilitatis denique studio coquinam fratribus crebro parabat et ablutionem paropsidum ceteraque depressionis obsequia gaudenter explebat. Quod si quandoque vitio fragilitatis humanae cuiquam verbo vel facto offensionis aut irae occasionem, ut [2] assolet, irrogasset, mox appensa corda cervicibus devolutus [3] in terram a fratre veniam humiliter postulabat. In illatis quoque sibi molestiis patienter agens satagebat parcere delinquenti et velocitati dimittendi [4] penitus occurrendo caritatis affectum ex corde trahebat alieno.

[1] Codex « cui virtutem ».
[2] Codex « aut ».
[3] Codex « devotus ».
[4] Codex « dimittenti ».

Talibus igitur exercitiis servo Dei Ambrosio per annos ferme xv ab introitu ordinis insistente, cum jam placuisset Domino labori ejus finem dare, imminentem sibi transitum ab hoc mundo dignatus est angelo nuntiante monstrare. Circa ultimum namque vitae suae iter agens cum fratre quodam nostri ordinis, *Tobia* nomine, versus ecclesiam sancti Petri de Mechera suggerente (f. 69^{r}) disponebat eidem revelationis sibi factae mysterium aperire; sed labore pressus itineris vel fortasse rei exitum subsequentis effectus certitudine praestolatus declarare tunc distulit, quod tamen postea, priusquam debitum carnis exsolveret, enarravit. Porro pridie, quam pati coeperat, a saeculo migraturus assidenti sibi fratri memorato secretius ita dixit: « Annuntiavit mihi angelus, quod apud sanctum Petrum in obedientia poni debeam, quodque me ibidem positum ista, qua nunc premor, infirmitas occuparet. Ostendit insuper, quod ad locum Urbisveteris transferri debeam infirmatus, ubi disponunt fratres nostri ecclesiam fabricare. Poenas quoque purgatorii terribiles et horrendas idem mihi angelus demonstravit affirmans, quod de infirmitate, quam patior, sim a saeculo transiturus ad Christum. » Quae omnia, sicut a servo Dei ventura per ordinem sunt praedicta, sic nimirum operis attestatione sequentis oculata fide cognoscimus adimplenda. Nec (f. 69^{r}) puto silentio transeundum, quod die ultimo, quo migravit, circa horam matutinalem vultu exhilaratus mirandum aliquid se vidisse signavit. Quem cum frater unus assistentium, si sanctum Franciscum viderat, requisisset, respondit: « Nequaquam. » Interrogatus autem, si S. angelus apparuisset, quaerenti ulterius: « Non » respondit. Mortem tamen civis cujusdam noti sui praenuntiavit ex nomine sibi divinitus revelatam dicens, quod Guillelmus obiisset, et quod ipse frater Ambrosius inter nonam et vesperum secuturus esset eumdem, assistentibus intimavit; quod et factum est. Unde liquet servum Dei magni locum meriti apud Altissimum tenuisse, quem non solum prophetiae spiritu, verum etiam virtutibus et prodigiis evidentibus dignatus est insignire. Quae nimirum divinae virtutis opera in partibus Urbisveteris potissime perpetrata,

tametsi facti evidentia claritatis suae luce latere non patitur e vicino positos, fama perferat ad remotos, propter tamen aemulos fidei, qui perspecta luce caecutiunt (f. 70r), obruendos pauca quaedam de silva miraculorum ejus excerpens duxi praesentibus adnotanda, delegatorum sedis apostolicae disquisitorum super his nomina simul et commissionis formam sibi traditae subjungendo; quae talis est:

Gregorius episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus fratribus N. Urbevetano et N. Suanen. episcopis et dilecto filio N. priori sancti Johannis de Platea ordinis S. Augustini Urbevetani salutem et apostolicam benedictionem.[1]

Dei sapientia Christus Jesus, qui ecclesiam suam ineffabilibus semper renovat sacramentis, ut virtutis suae potentiam mirabiliter manifestet et salutis nostrae causam misericorditer operetur, fideles suos, quos coronat in coelis, frequenter etiam honorat in terris ad eorum memoriam signa faciens et prodigia, per quae pravitas confundatur haeretica et fides catholica confirmetur. Nos ergo quas possumus aeterni Patris Filio gratiarum referimus actiones, quod in diebus nostris ad honorem et gloriam sui nominis et, ut devotionis (f. 70v) affectum multiplicet ejus sanguine pretioso[2] redemptis, innovat signa et mirabilia potenter immutat faciens illos coruscare miraculis, qui fidem catholicam corde, ore et opere tenuerunt. Sicut enim dilecti filii consilium et populus Urbevetanus nobis suis litteris intimarunt, virtutum Dominus tantam piae memoriae fratri Ambrosio de ordine minorum fratrum contulit gloriam, quod tot et tantis coruscat miraculis, ut dignum sit inter sanctos alios ejus suffragia invocari. Quare suppliciter petierunt a nobis, ut super his, quae per ipsum divina pietas operatur, testimonia recipi faceremus. Verum quia [in] tam sancto negotio non est nisi maturitate [et] gravitate praevia procedendum, discretioni vestrae, de qua in Domino fiduciam gerimus pleniorem, per apostolica scripta mandamus, quatenus accitis vobis

[1] Sunt episcopus *Rainerius* Urbevetanus, *Gulielminus* Suanensis (Soana) ac prior *Cittadinus:* cf. Fumi, l. c. pag. 77.
[2] Codex « spetio ».

religiosis et personis aliis fide dignis de operibus et miraculis dicti fratris juxta formam, quam vobis sub bulla nostra transmisimus, diligentius inquirentes attestationes testium receptorum sub sigillis vestris (f. 71^{v}) servari faciatis inclusas usque ad nostrae beneplacitum voluntatis. Forma autem commissionis haec est: Testes legitimos, quos super vita et conversatione ac miraculis fratris Ambrosii debetis admittere, prius ab eis praestito juramento diligenter examinare curetis, et de omnibus, quae deposuerint, interrogetis eosdem, quomodo sciunt, quo tempore vel quo die, quo loco, ad cujus invocationem et quibus verbis interpositis, et de nominibus illorum, circa quos miracula facta dicuntur, et si eos antea cognoscebant, et quot diebus ante viderint infirmatos, et quanto tempore infirmi fuerint vel quanto visi sani sint, et unde fuerint oriundi; et interrogentur de omnibus circumstantiis diligenter, et circa singula capitula fiant, ut expedit, memoratae quaestiones, et series testimonii ac verba testium fideliter redigantur in scriptis. Datum Laterani VI kal. junii, pontificatus nostri anno XIIII°.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 72^{r}):

(1) *Christoforus,* de hospitali sancti Angeli de Posterula Urbisveteris, super fide miraculorum fratris Ambrosii juratus asseruit, quod, cum decem annorum spatio manum dexteram haberet contractam et brachium desiccatum, ad sepulchrum dicti fratris recuperandae salutis gratia supplex venit; ubi cum subsidium flagitans[2] in oratione persisteret, per ipsius merita sanitati redditus ad propria remeavit.[3]

(f. 72^{v}) (2) Matrona quaedam, *Arenante* vocabulo, uxor Ugolini Melechini de vico sancti Andreae, jurata deposuit, quod, cum peperisset filium manu dextra contractum ita, quod nullo modo

[1] Cf. WADD. ad an. 1236, n. VII, ad an. 1240, n. VI, et SBARALEA *Bull. Franc.* t. I. pag. 280.

[2] Codex « fatigans ».

[3] Cf. TOSSIN. l. c. fol. 73^{v} (« Christophorus Urbevetanus ») et FUMI, l. c. pag. 135 (« Donna Cristofana dell'Ospedale di S. Angelo di Postierla d'Orvieto »).

extendi poterat vel curvari, Deo et fratri Ambrosio votum vovit, quod, si filium suum Dominus ipsius meritis misericorditer liberaret, iconiam ceream ad ejus tumulum deportaret et quolibet anno die depositionis ipsius alimenta necessaria duobus egenis ministraret. Voto igitur facto desideratam illico recepit parvulus sanitatem.[1]

(3) *Ryldebraldinus* Ranutii de Corneto juratus asseruit, quod, cum occasione cujusdam maleficii per manum dextram levaretur in altum, os brachii deinceps ita perstitit elocatum, quod nihil omnino operari poterat cum eadem, maxime quia jam coeperat totaliter desiccari. Cumque taliter cruciatus fratris Ambrosii suppliciter auxilium invocasset, dictus frater in somnis apparuit noctis tempore quiescenti dixitque illi: « Noli timere, quia ex hoc sanus eris; » accipiensque manum (f. 73^{r}) ejus extensam protinus pristinae reddidit sanitati.[2]

(4) Domina *Aldbrandina*, uxor quondam Odonis Napollini (?), jurata deposuit, quod, cum filiam quamdam haberet duorum annorum spatio taliter desiccatam, quod nihil carnium remanserat in eadem, quidquid etiam comedebat aut bibebat, rejiciebat protinus indigestum; facto voto supplici per sororem suam ad sepulchrum fratris Ambrosii puellulam destinavit. Ubi cum recuperandae salutis gratia collocata fuisset, mox cunctis videntibus, qui adstabant, puella surrexit, et cum rediisset ad propria, sumpto cibo ac potu pariter et retento coeperunt exinde crescere carnes ejus.

(5) *Gregorius Penerie* de Civitella juratus dixit, quod, cum duorum annorum spatio crure contracto, apostemate insuper laboraret in tantum, quod nequaquam de lecto surgere poterat vel moveri, Deo et beato Ambrosio repromisit, quod, si gloriosis ipsius meritis auxilium consequi praevaleret, iconiam ceream ad ipsius tumulum personaliter deportaret; (f. 73^{r}) quo facto contractione cruris et apostematis pariter passione curatus pedibus propriis viri sancti limina comitantibus cum plurimis visitavit.[3]

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 136 (« Melachino »).
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 135 (« Aldobrandino di Ranieri di Corvara, diocesi d'Orvieto »).
[3] Cf. Tossin. l. c. fol. 73^{r} (« Gregorius Penone ») et Fumi, l. c. pag. 132 (« di Pineria »).

(6) Domina Amata, uxor Andreae de Paterno, jurejurando firmavit, quod, cum *Johannes*, filius ipsius per annum [et] amplius usu membrorum sinistri lateris foret totaliter destitutus, facto voto fratri Ambrosio ad sepulchrum ejus dictum puerum cum vicinis pluribus deportavit. Ubi cum nocte tota pervigil excubasset, mane sequenti puer ipse suffragio fratris sanctissimi plenissime liberatus cum matre sua remeavit ad propria laudans Deum.

(7) *Benincasa* de vico sancti Stephani jurata deposuit, quod, cum die quadam ad granum tendens calcios suos a quodam repetisset instanter, et ipse pro festinatione itineris pariter festinaret, ita cecidit, quod pes ejus sinister taliter confractus [est], ut ex retractione nervorum planta pedis dicti superius verteretur. Vovens igitur fratri Ambrosio vir praedictus, quod, si dignaretur Altissimus per ipsius merita (f. 74^r) eum misericorditer liberare, in ejus semper servitio permaneret, confestim ossa pedis aliquantulum crepitare coeperunt, et planta deorsum versa restitutus est illico sanitati, [et] pedibus propriis die altera sancti viri limina visitavit.[1]

(8) Mulier quaedam, *Pax* nomine, juramento constricta respondit, quod, cum annis x toto corpore cruciata cruribusque contracta nequaquam surgere poterat per se ipsam, vir quidam misericordia motus super eam ad fratris Ambrosii tumulum ipsam humeris deportavit. Constituta ergo mulier coram eo votum vovit et dixit: « Beate Ambrosi! misericordiam tuam invoco vovens tibi, quod, si tuis meritis consequi potero sanitatem, devota tibi serviam omni tempore vitae meae. » Ad cujus invocationem ita plene convaluit mulier coram omnibus, qui adstabant, quod per se sana et incolumis ad propria remeavit.[2]

(9) *Bonagura* Perusinus juratus asseruit, quod, cum tinam quamdam cum sociis deportaret, ac ceteri pressi pondere fugientes onus totum [in] ipsum incautius dimisissent, pedem ejus tam graviter (f. 74^v) confregerunt, quod decem mensium tem-

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 136 (« Benincasa di Amedeo »).
[2] Cf. TOSSIN. l. c. fol. 73^r et FUMI, l. c. pag. 130.

pore inutilis est effectus ac postmodum paupertate coactus reptans manibus coepit publice mendicare. Deo igitur et fratri Ambrosio votum vovit, quod, si suis eum meritis misericorditer redderet sanitati, anno quolibet obitus sui die duobus pauperibus necessaria ministraret, [et] coram multis adstantibus plenam promeruit sanitatem.[1]

(10) Domina Balseverina de vico sancti Dominici, jurata dixit, quod, cum filius ejus, *Nicoletus* nomine, sinistrum brachium cum collo pariter et gula tumore quodam haberet ac rubore perfusa ita, quod omnes de sanitate pueri desperarent, assumpto filio properavit ad tumulum dicti fratris, ut eumdem ipsi sanitatis gratia praesentaret. Cumque prae multitudine hominum circumstante sepulchrum tangere non valeret, de terra, ubi corpus ejus lotum fuerat, sibi dari humiliter postulavit. Quam cum porrigente fratre quodam mulier suscepisset et infirmantis pueri suspendisset ad collum, meritis fratris sanctissimi desideratam parvulus habere promeruit sanitatem.[2]

(f. 75r) (11) Matrona quaedam, vocabulo Urbevetana, jurata deposuit, quod, cum filius ejus, *Belbrunus* nomine, duorum annorum spatio et dimidii contractus existeret ita, quod genua pectori inseparabiliter cohaererent, essetque taliter desiccatus, quod nonnisi pellis et ossa in corpore permansissent, sollicita mater pro sanitate filii ipsum ad fratris Ambrosii tumulum deportavit, super quo cum puerum misericordiam postulans collocasset, coeperunt ossa pueri paululum crepitare ita, quod sonitus ab adstantibus est auditus, moxque depositus de sepulchro remeavit ad propria pristinae redditus sanitati.[3]

(12) Domina *Richa*, de vico sancti Juvenalis, jurata deposuit, quod, cum quamdam haberet filiam duorum mensium spatio claudicantem ac dextro latere continuo occasione cujusdam guttae pariter inclinatam, haberet insuper oculum dextrum albugine sic obsessum, quod de ipso penitus nihil videbat, tempore obitus fratris Ambrosii ad sepulchrum ejus accedens

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 134.
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 133 (« Balseverina di Teodora Sanese »).
[3] Cf. Fumi, l. c. pag. 134 (« Donna Orvietana »).

misericordiam super filia suppliciter postulabat; ad cujus invocationem dicta puella a tantarum passione cladium plenissime extitit liberata.

(f. 75v) (13) Domina *Tramandata,* uxor Benevenuti Montanarii de vico sancti Constantii, juramento firmavit, quod, cum vir ejus fratris Ambrosii miracula derideret eum ironice vocans sanctum, manum ejus dextram dolor nimius occupavit ita, quod nihil omnino cum ea poterat operari, nec cibum etiam porrigere ori suo. Inductus autem ab uxore sua Deo et fratri Ambrosio se devovit et optatam illico ipsius meritis adeptus est sanitatem.

(14) *Beatrix,* uxor Simonis de vico sancti Salvatoris, jurata deposuit, quod, cum sex annorum spatio dextrum latus ipsius paralisis occupasset in tantum, quod nequaquam de lectulo surgere poterat aut aliquid operari, cognata ejus, Clara nomine, particulam quamdam tunicae fratris Ambrosii die quadam deportavit eidem. Quam cum ipsa suscipiens devote et humiliter membris paraliticis applicasset, fratri praedicto votum vovit, quod, si misericorditer eam Dominus ipsius meritis respicere dignaretur, sepulchrum ejus cum imagine cerea visitaret; quo emisso (f. 76r) coram multis adstantibus plenam mulier consecuta est sanitatem. Mane diei sequentis ad sepulchrum fratris Ambrosii completura promissum pedibus propriis ambulavit.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 77r):

(*Narrator*) *De morbo caduco.* (15) Domina *Gratia,* Damiani filia de vico sanctorum Apostolorum, jurata deposuit, quod, cum v annorum spatio morbus eam epilepticus occupasset, accessionis tempore convicinis omnibus horror fiebat, eo quod linguam ejus incenderet velut ignis. Cum ergo se Deo et fratri Ambrosio devovisset, ad invocationem (f. 77r) ipsius continuo extitit liberata ita, quod [ab] eo tempore nequaquam ultra dictam senserit passionem.[2]

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 136.
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 130.

(16) Mercus Abbasarius, de vico sancti Juvenalis, juramento firmavit, quod, cum filius ejus *Mercuinus* peste epileptica laboraret, fratri Ambrosio votum vovit, quod, si Dominus ab infirmitate praedicta misericorditer liberaret eumdem, omni tempore vitae suae indigentibus IIII die sui obitus necessaria ministraret. Facto igitur voto confestim puer ita plene convaluit, quod nec signa dictae pertulit passionis.[1]

(17) Domina *Diamante* uxor Clusii de vico sancti Faustini,[2] jurata deposuit, quod, cum annis undecim jam elapsis morbus eam caducus taliter infestasset, ut quandoque diei unius spatio novem vicibus horribiliter vexaretur, facto voto fratri Ambrosio ad sepulchrum ejus accessit misericordiam invocans humiliter ac devote. Rediens autem mulier in domum suam meritis fratris sanctissimi ex illo tempore totaliter extitit liberata.[3]

(f. 78r) (18) Pellis, de vico sanctae Mustiolae, juratus asseruit, quod, cum frater ejus, *Leonardus* nomine, duobus mensibus epileptica peste laborans inter diem et noctem quadraginta, vicibus vexaretur os suum quasi daemoniacus distorquendo et clamoribus maximis inquietans audientes, inter cetera semel dixit: « Porta me ad tumulum fratris Ambrosii; » quem cum cultra impositum sexta manu hominum comitatus ad tumulum dicti fratris Pellis ipse portasset, votum vovit et dixit: « Promitto tibi, sancte Ambrosi, quod, si fratrem meum tuis meritis liberaveris ab infirmitate pessima, qua vexatur, sepulchrum tuum cum imagine cerea visitabo et devote tibi serviam toto tempore vitae meae. » Facto autem voto coram tumulo in oratione pernoctans mane sequenti per ejusdem merita totaliter liberatus pedibus propriis remeavit ad sua.[4]

(19) Sibilia, uxor Oddonis, juramento firmavit, quod, cum filius ejus, *Guido* nomine, infirmitate, (f. 78v) quam maniam nominant, laboraret ita, quod vexationis tempore vere daemoniacus videretur, suadente milite quodam, Tinatio nomine, Deo et fratri

---

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 133 (« Marco Albasario », « Mercuzio »).
[2] Codex semper « Fustini », FUMI « Faustino ».
[3] Cf. FUMI, l. c. pag. 131.
[4] Cf. FUMI, l. c. pag. 129.

Ambrosio votum vovit dicens: « Sancte Ambrosi, adjuva me pro salute filii te precantem! quod si feceris, sepulchrum tuum cum imagine cerea visitabo. » Voto itaque sic emisso meritis fratris sanctissimi memoratus puer nequaquam ultra dictam pertulit passionem.[1]

(20) Ventura, filius Yldiprandi Crassi de Montorio, juramento firmavit, quod, cum mulier quaedam, *Gratia* nomine, ab annis IIII a daemonibus vexaretur adeo, quod vix poterat ab hominibus quatuor detineri, loca sancta multotiens caris eam deducentibus visitavit, nec ab ea daemones ullatenus exierunt; tandem autem adhuc superstite fratre Ambrosio, cum ad quamdam ecclesiam dicti castri, sanctam Victoriam nomine, pervenisset memorata mulier, ad eumdem locum ab aliis est perducta. Cumque ad preces adstantium praecepisset frater Ambrosius daemonibus, ut exirent, jussioni ejus continuo obsequentes (f. 79ʳ) sine laesione aliqua exierunt ab ea.

Aliud miraculum. (21) *Palmeria,* filia Albasiae de Viterbio, jurata deposuit, quod, cum die quadam iter faciens ac sitiens ad puteum pervenis set, a juvene quodam, qui aquam pro transeuntibus hauriebat, potum petiit sibi dari; quem cum sitienti juvenis porrexisset, accurrit mulier altera praeripere cupiens aquam sibi; quod cum mulier supradicta negasset, tumens altera cum jurgio imprecata est ei dicens: « Bibe aquam, et intrent mille daemones corpus tuum. » Bibit ergo mulier aquam putei ac recessit. Cumque [post] dies octo filium masculum peperisset et eodem mortuo supra modum et mensuram doluisset, coepit mulier seipsam lacessere manibus fortiter et clamare. Accedentes autem saepius sacerdotes exorcizabant daemones, qui infestabant eam taliter, ut exirent; cumque super eam evangelium aut orationes alias more solito perlegissent, coepit acrius a daemonibus infestari. Quidam autem ex daemonibus se judicem nominabat, nec erat, qui resistere sibi potuisset disputando. (f. 79ʳ) Addidit etiam mulier supradicta, quod, antequam

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 131 (ubi duo casus de Guidone et Tinatio diversi referuntur).

frater Ambrosius e saeculo transmigrasset, ipsi daemones proclamabant: « Natus est et vivit, qui nos fugare debebit. » Post decessum vero ejus clamabant dicentes: « Eamus ad Ambrosium, qui nos extrahet a domo nostra. » Porro vir ejus, Blasius nomine, assumptam conjugem ad civitatem Urbisveteris secum tulit et eamdem sancti patris constituit ad sepulchrum. Ubi cum devotionis instantia pro uxore sollicitus misericordiam imploraret, meritis fratris sanctissimi plenam mulier habere promeruit sanitatem.[1]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 81ʳ):

(22) Domina Margarita, uxor Alboneti, jurata deposuit, quod, cum filius ejus, *Daniel* nomine, septem mensibus ruptus foret, nec ulla posset medicorum arte curari, die transitus fratris Ambrosii accessit mater cum filio ad praesentiam funeris (f. 81ʳ) insepulti; accipiensque mulier manum fratris signum crucis sanitatis gratia super rupturae locum signavit; quo facto inflatura detumuit, reversusque puerulus ad propria cum matre sua nullam sensit ulterius passionem.[2]

(23) *Palmerius*, pecorarius de vico sancti Laurentii, juratus asseruit, quod, cum occasione cujusdam ponderis VII annorum spatio fractus in pectine extitisset ita, quod intestina descenderent in vesicam, desperatus a medicis fratri Ambrosio se devovit et ipsius meritis plenam meruit sanitatem. Addidit etiam vir praedictus, quod, cum moneretur a fratribus, ut veniret die certo perhibiturus testimonium de miraculo supradicto, nec venisset in termino praefinito, se gravius recidisse, quam antea passus foret. Voto igitur reiterato Deo et fratri Ambrosio repromisit, quod, si sibi misericorditer parcere dignaretur, absque morae dispendio perhiberet testimonium veritati. Ad quod dictum intestina, quae descenderant, iterato ad locum debitum continuo sunt reversa.[3]

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 133.
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 133.
[3] Cf. Fumi, l. c. pag. 131.

(24) *Cinchius Odonis*, de vico sancti Faustini, juratus dixit, quod, cum filius ejus duobus mensibus ruptus existeret (f. 82r) et per plures medicos adhiberi sibi remedia procurasset, nec in aliquo profecisset, cum uno tandem medicorum pepigit, ut eumdem ferri praecisione curaret; timens tamen de morte filii, quod pacto convenerat, fieri non permisit. Advesperascente igitur die quodam una cum uxore sua fratri Ambrosio devovit eumdem, maneque facto invenit puerum sancti fratris meritis plenissime liberatum.[1]

(25) Domina Laetitia testificata juravit, quod, cum filius ejus, nomine *Andriotus*, in pectine fractus esset et inflatus pectore ac vesica, nec propter aeris intemperiem auderet eum medicis tradere incidendum, voto facto ad fratris Ambrosii tumulum parvulum deportavit. Ubi cum pro salute filii in oratione persisteret, cunctis cernentibus, qui adstabant, puer illico est sanatus dimissisque ligaminibus, quibus extitit fasciatus, sanus et alacer ad propria est reversus.[2]

De apostematibus. (26) Matrona quaedam, nomine Riccadonna, mater Henrici Roculi de vico sancti Juvenalis, juramento firmavit, quod, cum filia ejus, vocabulo (f. 82v) *Benenata*, in collo et spatula tumorem magnum ex apostemate toleraret ita, quod collum ipsum nequaquam posset flectere seu movere, fratri Ambrosio votum vovit, quod, si misericorditer eam Dominus respicere dignaretur, sepulchrum ejus cum imagine cerea visitaret; sequenti mane crepuit apostema, et effusa sanie turpi valde peroptime extitit liberata. Adjunxit etiam mulier supradicta, quod, cum filius ejus, *Henricus* nomine, passione cardiaca laboraret, nec aliquem invenire posset, qui sibi super hoc remedium efficax adhiberet, facto voto fratri sanctissimo super ipsius tumulum collocavit eumdem; ubi cum sanitatis gratia tempore modico perstitisset, ad invocationem servi Dei puer illico est curatus.

(27) *Beneamata*, filia Bonsiglioli de vico sancti Juvenalis, jurata deposuit, quod, cum apostema gravissimum in capite to-

---

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 131 (« Senzo d'Oddone »).
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 131 (« Donna Allegretta »).

leraret, nec dormire posset aut in lecto caput suum aliquatenus reclinare, facto voto fratri sanctissimo praesentibus sororibus suis per nares crepuit apostema, et confestim dicti fratris meritis totalem mulier habere promeruit sanitatem.[1]

(f. 83ʳ) (28) *Seramia,* uxor Arvini de vico sancti Angeli de Posterula, testificata juravit, quod, cum vir ejus infirmaretur ad mortem et apostemate gravi valde in tantum, ut refrigescerent membra ejus tamquam hominis morientis, fratri Ambrosio votum vovit, quod, si virum suum misericorditer liberaret, toto tempore vitae suae erogaret pauperibus eleemosinas largiores; quo facto confestim crepuit apostema, et putredinem commixtam sanguine ejiciens per os suum sequenti mane de grabato consurgens sanitati pristinae totaliter restitutus est.[2]

(29) *Gemma,* uxor Rainaldi Floremantis de vico sancti Christofori, jurata deposuit, quod, cum haberet in pectore apostema et ex doloris angustiis febres acutas incurrisset ita, quod alienata mente totaliter videretur, ac de vita ipsius medici penitus desperarent, vir ejus fratri sanctissimo repromisit, quod, si conjugem suam sanitati reddere dignaretur, imaginem ceream et fornacem calcinae pro ipsius ecclesia construenda devotus offerret. Quo emisso illico crepuit apostema, et emissa sanie mixta sanguine (f. 83ʳ) per os ejus febris quoque recessit, ac sequenti die beati viri limina pedibus propriis visitavit.[3]

(30) Domina *Supercla,* uxor Acomandi de vico sancti Constantii, juramento firmavit, quod, cum multis esset infirmitatibus occupata et circa femur haberet insuper apostema, nequaquam de lecto surgere poterat aut extendere crura sua. Die igitur, quo beatae memoriae frater Ambrosius a saeculo transmigravit, afflicta multipliciter se devovit eidem promittens imaginem ceream ad ipsius tumulum delaturam. Quo emisso sentiens illico meliorationem dare sibi petiit vestimenta et de lecto consurgens ad corpus dicti fratris accessit ac revertens

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 131 (« Benvenuta figliola di Bonfigliolo »).
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 133 (« Donna Altamilia », « Arcuvino »).
[3] Cf. Fumi, l. c. pag. 131 (« Gemma, moglie di Ranaldo Fioremante »).

ad propria [ab] infirmitate qualibet ipsius meritis totaliter extitit liberata. [1]

(31) Divitia, uxor Benetendi de vico sancti Angeli, jurata deposuit, quod, cum filia ipsius, *Ficta Montangna* vocabulo, diebus XV tumorem horribilem passa foret in collo, putredo magna et sanies vaporabat ex eo, ac rubore maximo est perpessa. Cumque mater ipsius sero quodam fratri (f. 84ʳ) Ambrosio devovisset eamdem, mane facto puella surrexit sanitati pristinae restituta. [2]

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 85ʳ):

De fistula. (32) *Ranerius Christiani* de vico sancti Juvenalis juratus asseruit, quod, cum annis XII in sinistro pede gutta fistula gravaretur, nec adhibitis undecumque remediis posset aliquatenus liberari, quin etiam commorari juxta eum vix aliquis poterat prae foetore, exhortatus a sorore sua fratri Ambrosio humiliter se devovit; ad cujus invocationem ita coepit continuo meliorari, quod die tertio post emissionem voti ab infirmitate praedicta totaliter extitit liberatus. [3]

De lupa. (33) Matrona quaedam, Jacoba nomine, de vico sancti Andreae, jurata deposuit, quod, cum filia sua, vocabulo *Claruvisu*, morbum, qui lupa dicitur, in capite pateretur, advesperascente die quodam, dum adhuc viveret frater Ambrosius, contigit eum transitum facere per contratam; quem cum domina supradicta precaretur humiliter et devote, ut super (f. 86ʳ) infirmitatem filiae consilium poneret [et] juvamen, dictus frater morbum intuens manu tetigit et signo crucis pariter consignavit. Mane autem facto, cum puella de lecto surrexisset, respiciens mater locum lupae videbatur sibi impressum cernere signum crucis, ac die tertia ab infirmitate praedicta puella plenissime est sanata. [4]

(34) *Stephanus Hermanni* de Hylglano juramento firmavit,

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 131 (« Sopercla, moglie di Accomando »).
[2] Cf. FUMI, l. c. pag. 135 (« Dividizia, moglie di Benintende »).
[3] Cf. FUMI, l. c. pag. 133 (« Ranieri di Cristiana »).
[4] Cf. FUMI, l. c. pag. 80 (« Donna Chiaroviso, figliola di Giovanni fabro »).

quod, cum duobus annis morbum, qui cancer dicitur, in tibia pateretur ita, quod crus totum ex magna sibi videretur parte corrosum, nec posset medicorum arte curari, licet in eis plurimum expendisset, votum faciens dicto fratri per ejusdem merita desiccato morbo plenissime infra duos dies extitit liberatus.[1]

Aliud miraculum. (35) Berta, Scanni Pisani conjux de vico sancti Juvenalis, jurata dixit, quod, cum filius ejus, *Maximanus* nomine, per annum et dimidium infirmitate, quae rabiata dicitur, passus foret ita, quod ex omni parte collum cum capite horribiliter tumescens[2] haberet, sero quodam fratri Ambrosio vovit eum; quo facto sequenti mane, cum surrexisset puer de stratu suo, apparuit optime liberatus.

(f. 86r) (36) Theodora, uxor Manentis fabri de vico sancti Andreae, testificata juravit, quod, cum filia ejus, nomine *Morvida*, trium mensium spatio gutta cornea premeretur, ad invocationem fratris Ambrosii vovente matre plenissime est curata. Cum autem redeunte viro domum assereret mulier filiam suam fratris sancti meritis liberatam, maritus ejus indigne tulit coepitque maledicere sanctum Dei; unde contigit, sicut creditur, quod praedicta filia recidivans solito gravius est afflicta. In lecto igitur aegritudinis constituta, cum audisset puellam quamdam de Montepulcia[no] supradicti fratris meritis extitisse sanatam, dixit: « Sancte Ambrosi! alienos liberas et domesticos derelinquis? Rogo te precibus iteratis, ut me miseram gloriosis tuis meritis liberare digneris; quod si feceris, anno quolibet revertente die transitus tui necessaria uni pauperi ministrabo. » Quo emisso confestim mulier ita plene convaluit, quod numquam deinceps dictae passionis aliquam senserit laesionem.[3]

(37) Mathaliona, uxor Rainutii mercatoris de vico S. Apostolorum, juramento firmavit, quod, cum frater Ambrosius (f. 87r) in extremis existeret constitutus, accessit ad locum ducens secum filiam suam, *Massanam* nomine, quae ab annis quatuor

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 135 (« da Igliano »).
[2] Codex « tumescentem ».
[3] Cf. Fumi, l. c. pag. 131.

glandulas habens in gutture horribilis intuentibus apparebat, rogavitque dictum fratrem, ut super morbo filiae signum faceret sanctae crucis. Quod cum fecisset, sequenti die puella totaliter est curata.[1]

(38) *Tornambene* carnifex Urbevetanus juratus dixit, quod, cum annis quatuor passione cardiaca laborasset, nec praedicti temporis spatio aliquid operari valeret, ad exhortationem cujusdam vicini sui fratri Ambrosio votum vovit, quod, si eum misericorditer respicere dignaretur, sepulchrum ejus cum imagine cerea visitaret. Quo emisso in continenti surrexit homo de stratu suo, nec aliquam deinceps morbi praedicti sustinuit passionem.[2]

(39) Domina *Jacoba Aldobrandi* de Lubriano jurata deposuit, quod, cum infirmitatem, quae livida dicitur, diebus quatuor passa foret ita, quod nequaquam comedere poterat seu potare, invalescente morbo loquelam perdidit de salute penitus desperata. Ducta igitur ad Urbemveterem festinanter fratri Ambrosio votum vovit, (f. 87^r) quod, si eam ab infirmitate gravissima liberaret, ad sepulchrum ejus imaginem ceream pedibus propriis deportaret. Igitur mane facto surgens mulier de grabato invenit se totaliter sanitati pristinae restitutam, reversaque cum gaudio in domum suam diligentius adimplere studuit, quod promisit.[3]

(40) Domina *Gisla Devica* Canutii juramento firmavit, quod, cum XXIIII annorum spatio officio aurium destituta fuisset, accessit ad tumulum dicti fratris ac voto facto audivit statim divina officia celebrantes, et videntibus multis in ecclesia constitutis ostendit nutibus atque signis se plenissime liberatam.[4]

(41) Matrona quaedam, *Sclaraldi* nomine, uxor Aegidii de Valle Planta, jurata deposuit, quod, cum filius ejus fluxu sanguinis laboraret ita, quod de vita pueri desperaretur omnino,

---

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 80 (« Mattaliona, moglie di Ranuccio »; Codex « glangulos »).

[2] Cf. FUMI, l. c. pag. 132 (« Tornabene carnajolo »).

[3] Cf. FUMI, l. c. pag. 131 (« Donna Jacoma, moglie di Aldobrandino Martini da Subiano »).

[4] Cf. FUMI, l. c. pag. 131 (« sorda da *quattordici* anni »).

fratri Ambrosio repromisit, quod, si misericorditer suum filium liberaret, ipsius tumulum cum imagine cerea visitaret; quo emisso puer illico a fluxu sanguinis extitit liberatus.[1]

(f. 88r) (42) *Caradonna,* uxor Girardi de Valle Placte, jurata dixit, quod, cum foetus in ejus utero quatuor mensium tempore jam extinctus nulla posset arte vel studio extra mitti, sed diebus tribus ac noctibus angustiata loquelam perdidisset, maritus ejus fratri Ambrosio votum vovit, quod, si conjugem suam misericorditer liberaret, ipsam cum imagine cerea ejus mitteret ad sepulchrum. Voto igitur facto mulier dicta peperit abortivum et ab angustiis aliis per ipsius merita statim extitit liberata.[2]

(43) *Gilius* de vico S. Apostolorum juratus dixit, quod, cum spatio sex annorum dissenteria laboraret in tantum, quod praesentiam ejus prae foetore nimio nemo poterat tolerare, invocato nomine fratris Ambrosii plenam protinus obtinere promeruit sanitatem.[3]

(44) *Bonacursus Rainaldi* de vico sancti Faustini juratus asseruit, quod, cum os filii sui intolerabiliter foeteret, et lingua ejus ex magna foret parte corrosa, nec non ulcera quaedam in ipsius genis exorta horrorem intuentibus afferebant, cumque non posset reperire medicum, qui susciperet curam ejus, puer (f. 88v) ipse rogavit patrem, ut eum sancti fratris duceret ad sepulchrum; quod cum pater annuens perfecisset, dicti fratris meritis puer ipso die extitit liberatus.[4]

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 90r):

Auditor. Placet, quod dicis, sed adhuc deprecor, ut procedas et de tanti viri gestis, si quid mente retines, ut coepisti, pandere non omittas.

Narrator. (45) Domina *Guilgla,* uxor Franculi de vico S. Apo-

---

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 135 (« Sclaradie moglie di Gilio Tardate da Vallepiatta »).

[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 135 (« Donna Caradonna, moglie di Gicaldo, della regione di Vallepiatta »).

[3] Cf. Fumi, l. c. pag. 133 (« Glorio »).

[4] Cf. Fumi, l. c. pag. 133 (« Buonaccorso Ranaldi »).

stolorum, testificata juravit, quod, cum fratris Ambrosii miracula derideret, quae sibi narraverant convicinae, reversa domum visum perdidit oculorum; sed confestim poenitens mulier incredulitatis et irrisionis suae dicto fratri votum vovit, quod, si visum sibi perditum restituere dignaretur, caecitatis suae culpam et ipsius confiteretur publice sanctitatem. Quo emisso per ejusdem merita sanitati pristinae restituta Deo et fratri sanctissimo confessione publica laudes debitas persolvebat.[1]

(46) Francisca, uxor Compangni de vico sancti Faustini, jurata deposuit, quod, cum filius, *Franciscus* nomine, oculum dextrum haberet albugine sic (f. 90r) obsessum, quod ex eo nihil videns ipsum continue manibus confricaret, ad sepulchrum viri Dei vovente matre perductus est et super tumulum collocatus; ubi cum tempore modico permansisset, descendit illico viri sancti suffragiis optime liberatus.[2]

(47) Domina Godivilla, uxor Petri de Sancta Cruce, juramento firmavit, quod, cum filius ejus, *Angelus* nomine, die quadam sanus domi et incolumis remansisset, et ipsa pro panniculis filii abluendis ad rivum quemdam de prope divertisset, in reversione sua dictum filium reperit auditu, visu et loquela privatum; sicque permanens ab hora nona usque ad vigiliam matutinam emisso voto fratris Ambrosii perductus est ad sepulchrum; cumque mater ibidem vigilans cum filio pernoctasset, circa horam, ut diximus, matutinam puer recepto visu pariter et auditu coram illis, qui aderant, est locutus.[3]

(48) Domina *Franca* de vico sanctae Mariæ jurata dixit, quod, cum tempore quadragesimali orationis causa profecta esset ad urbem et per stationes more solito circuiret, in tantum debilitatus est visus ejus, quod nonnisi ducatu filii ad Urbemveterem (f. 91r) ullatenus potuit remeare. Cum rediisset ergo domum, nec per se posset sancti fratris tumulum visitare, ducentibus eam convicinis, cum venisset ad locum, ibidem

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 130 (« Donna Guiglia, moglie del Francesco Zampone »).
[2] Cf. FUMI, l. c. pag. 131 (« Donna Francesca, moglie di Compagno »).
[3] Cf. FUMI, l. c. pag. 130.

pervigil excubabat et circa noctem mediam lumen perditum reaccepit. [1]

(49) Ligerius clavarius Urbisveteris juratus asseruit, quod, cum *Benevenutus* ejus filius et quamplures alii balneandi causa ad flumen, quod Palea dicitur, descendissent, juxta ripam fluminis, sicut a patre monitus fuerat, balneabat. Cumque pater ad loca alia paululum devertisset, puer ipse ad profundiora se transtulit et rapiente fluvio est submersus. Porro puer alius, qui hoc vidit, cucurrit ad patrem festinanter et, quid ejus filio contigit, enarravit. Currens ergo pater ad gurgitem nec invento filio secedebat et laceratis crinibus cum clamore valido et lacrimis sic aiebat: « Sancte Ambrosi, redde mihi filium meum! » Unus autem de adstantibus, Gualterius nomine, ostenso sibi loco gurgitis se mersit in profundum et invento tandem puero traxit eum de flumine jam defunctum. Cumque super ripam fluminis extractum puerum collocasset, subito (f. 91') contra spem omnium puer vixit et apertis oculis exclamavit: « Sancte Ambrosi, adjuva me! » quod cum pater audisset, assumens filium festinanter ad civitatem multis comitantibus est reversus et ad sancti fratris tumulum dictum filium incolumem deportavit. [2]

(50) *Montaria*, uxor Ugolini sellarii de vico sancti Christofori, testificata juravit, quod, cum domina Clara Zaldonis filium masculum peperisset, dominabus praesentibus puer apparuit abortivus. Volentes igitur obstetrices, an viveret, experiri miserunt eum in aquam calidam, ut anhelitus sive motus indicio hoc probarent; cumque nec sic vox aut sensus apparuisset in ipso, quippe quia livore percussus mortui speciem praeferebat, coeperunt omnes simul dominae voce lacrimabili proclamare: « Sancte Ambrosi! misericordiam tuam humiliter imploramus, ut super hunc puerum divinae virtutis gloriam demonstrare digneris, quatenus, donec baptisma receperit, vitalis in eum spiritus revertatur. » Ad cujus invocationem illico revixit puer et baptismi gratiam consecutus hebdomadis IIII supervixit. [3]

---

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 124.
[2] Cf. FUMI, l. c. pag. 80 (« Legerio chiavaro », « Paglia »).
[3] Cf. FUMI, l. c. pag. 129 (« Montanaria donna di Ugolino sellaio »).

(f. 92r) (51) Altágratia Johannis de vico sanctae Mustiolae jurata dixit, quod, cum filium suum, *Franciscum* nomine, reclinasset in cunis et oppressa somno diutius obdormisset, dictus infans huc illucque se volvens a cuna cecidit et in terra volutans prae frigore expiravit. Expergefacta vero mulier respexit cunam et non viso filio acclamavit virum et ait: « Ubi est filius noster? » Quo audito stupefactus homo prosiliit de grabato, et plorantes parvulum pariter requirebant ac sine pulsu vitali frigidum repererunt juxta cunabulum cecidisse. Fratris igitur Ambrosii protinus auxilium invocantes eumdem sibi filium suppliciter devoverunt; quo facto puer illico moveri coepit et dicti fratris meritis optatam habere promeruit sanitatem.[1]

(52) Leonardus de Montepulciano juramento firmavit, quod, cum filius ejus, *Johannes* nomine, de palatio domini Ugolini incaute respiciens per fenestram altitudine v passuum et pedum IIII cecidisset in terram, accurrentes viri simul et mulieres, qui prope aderant in platea, invenerunt humorem quemdam lacti similem per aures (f. 92v) pueri effluxisse. Pater igitur adveniens assumptum filium inter brachia deportabat indagari volens, utrum in eo vitae spiritus remansisset; sed judicio omnium, qui adstabant, cerebrum ipsum de capite vaporabat, unde omnes omnino illum mortuum affirmabant. Facto igitur voto fratri Ambrosio puer illico quasi excitatus a somno revixit et videntibus cunctis, qui advenerant, sanitati pristinae est donatus.[2]

(53) *Balduinus* quidam, filius Bartheloti, cum juxta insulam Lilii naufragium pateretur, ab hora tertia usque in horam nonam aquis extitit praefocatus. Cumque viri et mulieres accurrentes litori liberare cuperent naufragantem, Lupicinus quidam nudatus vestibus in mare se misit inveniensque submersum detraxit ab aequore jam defunctum. Suspensum ergo pedibus elevabant in altum, ut aquas haustas emitteret per os suum; nihil tamen efficientes de sepultura mortui disponebant. Mulier autem una de adstantibus, nomine Montangna, consilium praebuit, ut eum-

[1] Cf. FUMI, l. c. pag. 81.
[2] Cf. FUMI, l. c. pag. 81.

dem fratri Ambrosio devoverent; quod [cum] factum fuisset, confestim (f. 93r) coram omnibus, qui mortuus fuerat, redivivus effectus Deo et fratri Ambrosio gratiarum debitas retulit actiones.

(54) Domina *Rosa Magaloti* de vico S. Apostolorum testificata juravit, quod, cum nocte quadam parvulum filium collocasset in cunis, dormientibus ipsis apparuit frater Ambrosius mulieri dixitque ei: « Surge, surge, quia filius tuus inter arcam et murum delapsus, nisi cito accurreris, suffocabitur. » Expergefacta vero mulier maritum protinus acclamavit et narrata sibi visione praedicta in cunis puerum requirebant; quo non invento ad locum, quem praedixerat frater sanctus, continuo cucurrerunt et juxta verbum ejus incolumem puerum a loco, in quo ceciderat, levaverunt. [1]

(55) *Guido Petri Brunae* notarius juratus asseruit, quod, cum ipse infirmitate gravatus nocte quadam dormire non posset, apparuit ei vir quidam venerabilis habitu fratrum minorum indutus quasi stella resplendens; dumque fratrem Ambrosium extimans requireret ab eodem de gloria et de statu suo, respondit ei: « Fili benedicte! ne moreris uxorem tuam a somno, quo (f. 93v) premitur, excitare, quia filius vester moritur et curvatus inter lectum cecidit atque murum. » Excitata igitur conjuge festinanter ambo pariter surrexerunt [et] in loco, quem praedixerat, exanimem puerum repererunt, sed mox voto se fratri Ambrosio astringentes redivivum filium accepisse laetati grates debitas persolverunt. [2]

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 95r):

Auditor. Mire quidem excitationi meae manifesta ratio satisfecit; at nunc obsecro, quod coeperas et quae de fratribus aliis nostri ordinis enarranda spoponderas, prosequaris.

Narrator. Licet teste scriptura cognoverim, quod, sicut sacramentum regis abscondere bonum est, ita etiam opera ma-

[1] Cf. Fumi, l. c. pag. 134.
[2] Cf. Fumi, l. c. pag. 134 (« Guido di Pietro Buono notaro »).

gnitudinis revelare et confiteri honorificum,[1] valde tamen, fateor, sollicitudo tua me (f. 95r) provocat et auditus attentio incitat in idipsum. Unde, sicut postulas, libet adhuc supradictis adjicere fratrum gesta quorumdam, ut divinae laudis opera lingua licet imperita fidelibus enarrata devotionis accipiant incrementum. Licet autem longe lateque constupenda cunctis per Dei servos, fratres nostros, indicia fulserint sanctitatis, eorum tamen maxime, quae in partibus Italiae perpetrata noscuntur, subit animum formam perstringere et a multo jam tempore negligentia quadam cognitioni fidelium occultata ad notitiam omnium praeeunte Dei gratia stilo deducere certiori.

DE FRATRE GRATIANO QUI REQUIESCIT AUXIMI.[2]

Erat namque sacerdos de Romagnolae partibus oriundus, nomine GRATIANUS, qui mirae simplicitatis cultor existens admiranda saeculis omnibus opera, dum adhuc viveret, auctore Christo perpetravit.

(1) Nam cum mulier quaedam de civitate *Auximi*[3] alterius oculi lumine destituta sanitatis gratia venisset ad virum Dei, ducebat filium utriusque oculi luce privatum rogavitque suppliciter coram multis, ut tam sibi quam filio signum crucis super oculos consignaret. (f. 96r) Frater autem Gratianus simplicitate pura et fide plena processit ad medium et in conspectu omnium, qui adstabant, sicut petierat mulier, utriusque oculis signum crucis impressit; quo facto mater et filius ad propria revertentes desiderata salute potiti sunt et Deo laudes debitas persolverunt.

---

[1] Tobias 12, 7.

[2] De ipso BARTHOL. PIS. agit fr. VIII. p. II, De provincia Marchiae, Locus de Ausimo, qui omnia fere ad verbum ex dialogo nostro desumpsit. Dicta Pisani mutatis verbis repetit MARCUS UL. l. c. p. II. lib. VII. cap. 2 et WADDINGUS ad an. 1241 n. XXI. TOSSINIANENSIS, l. c. fol. 105r aliqua ex dialogo narrat, quibus perperam addidit: « Gratianus B. Aegidii discipulus ». Marcus Ul. falso ipsum vixisse dicit temporibus Clementis V, qui error habetur pariter apud ARTHURUM l. c. pag. 588 (1. dec.), ubi dicit: « Florebat anno 1305 ».

[3] PIS. et WADD. « Amarni »; MARC. UL. « de Narni ».

(2) Juvenis quidam de *Vectice*, cum passione frenetica laboraret in tantum, ut stridoribus et ululatibus inquietaret admodum convicinos vestesque proprias manibus ac dentibus laniaret, ad fratrem Gratianum ducente matre pervenit. Cumque super eum signum crucis humiliter consignaret, puer illico est curatus ita, quod deinceps aegritudinis supradictae nullam pertulit passionem.

De contracto. (3) Vir quidam de *Ripa Transonis*, cum magnum pondus lignorum in humeris deportasset, ita graviter cecidit, quod fractus gibbum quemdam ad instar ovi juxta ilia contraxit. Confidens se igitur fratris Gratiani meritis posse veraciter liberari rogavit eum, ut super rupturae locum signum crucis facere dignaretur; (f. 96[v]) quod cum frater hilariter annuisset, adjecit: « Confide, fili! » tactoque loco vulneris benedixit eum et dimisit. At ille reversus ad propria invenit gibbum totaliter complanatum.

De dolore pedum. (4) *Leopardus Salvi*, cum longo tempore infirmitatem pedum gravissimam tolerasset ita, quod nullo modo poterat ambulare, ad locum quemdam, quo fratrem Gratianum applicuisse cognoverat, se fecit deportari. Cumque signum crucis in loco doloris sibi fieri postulasset, dictus frater coram adstantibus eum humiliter consignavit. Petiit insuper dictus aeger, ut lavarentur sibi pedes aqua ipsa, qua loti fuerant pedes fratris: quod cum factum fuisset, recessit illico sic curatus, quod dicti doloris numquam deinceps aliquam senserit passionem.

De rupto. (5) Vir quidam de *Castro Castangeti*, cum x annorum spatio ita contractus existeret, quod de lecto surgere non valeret, ad locum fratrum de Auximo deportatus advenit. Qui cum fratrem Gratianum, ut sibi manus imponeret, efficaciter postulasset, assumpta manu ejus dictus frater, ut surgeret, hortabatur. Confestim per ipsius (f. 97[r]) merita vir erectus [ad] episcopatum Auximi pedibus propriis est reversus et ad Dei gloriam tam cognitis quam ignotis factum in se miraculum divulgavit.

De caeco. (6) Puer quidam de *Castro Ficardi*, cum utroque lumine orbatus existeret, fratri Gratiano praesentatus a patre

videntibus multis, qui adstabant, facto signo crucis super oculis ipsius lumen perditum reaccepit.

(7) Item puer alius oculorum officio totaliter destitutus ad fratrem Gratianum, dum adhuc viveret, est perductus; qui cum signum crucis caecis oculis impressisset, puer illico lumen coeli videre promeruit, ut petivit, ita quod coram multis, qui adstabant, per foramen acus filum mitteret manu sua.

De contracto. (8) Apud *Auximum* puer quidam, cum contractis et clausis manibus natus foret, ad sepulchrum fratris Gratiani deductus per ejusdem merita manus aperuit in instanti et praesentibus fratribus nostri ordinis, qui adstabant, manus suas extendit protinus et contraxit tamquam sanitati debite restitutus.

Aliud miraculum. (9) Item mulier quaedam de dioecesi *Auximana,* cum in die (f. 97r) festo contra vetitum laborasset, subito brachium ejus divino judicio est contractum. Quae ad tumulum dicti fratris accedens invocato praesidio confestim restitutionem meruit manus suae.

(10) Item mulier altera *Auximana,* cum manus ambas contractas haberet ita, quod nihil omnino poterat operari, [et] ad sepulchrum dicti fratris adducta ibidem modico tempore perstitisset, sana protinus et incolumis per ipsius suffragia remeavit in sua.

(11) Apud *Trabem Bonantis,* cum die quodam frater Gratianus populo, qui convenerat, praedicaret, coeperunt fulgura coruscare et audiri tonitrua valde magna, ventus quoque turbinis imbre mixtus cito irruit super eos, ita [quod] viri, qui convenerant, a loco fugere festinarent. Frater vero Gratianus advocans fugientes fiducialiter dixit eis: « Nolite fugere, fratres mei, quia tempus congruum verbo suo Dominus illico providebit. » Orante autem ipso in partes duas videntibus et mirantibus omnibus pluvia se divisit et, quantum jactus est lapidis, retrocedens omnino non tetigit (f. 98r) assistentes; sed et super multitudinem hominum in loco praedicationis sedentium sol splendebat ita, quod viri et feminae hoc videntes divinae virtuti adscriberent, quod fiebat.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 100r):

De fratre Matthaeo Narniensi.[1]

Auditor. De fratre Matthaeo Narniensi, viro utique inter fratres virtutibus approbato, velim mihi, si quae noveris, enarrari, quem nimirum constat mirae sanctitatis insigniis effulsisse.

Narrator. Multa quidem ipsius gesta me memini audivisse, sed pauca quaedam a fratribus intellecta commemorans, sicut postulas, ecce narrabo.

De paralitico. (1) Frater namque *Concordius* annorum trium spatio paralisi resolutus toto corpore inutilis adeo est effectus, quod ad omnia naturae vel moris officia cum gravamine multo fratrum continue manibus portabatur. Qui cum die quadam ad dicti fratris tumulum deportatus fuisset, misericordiam flagitans tanta protinus velocitate convaluit, ut coram fratribus, qui adstabant, illico surgeret, manus quoque et membra cetera ad nutum duceret voluntatis ac pedibus propriis ambularet.

(2) Matrona quaedam nobilissima Narniensis, cum a rure rediens ad propria pervenisset, urenti vento ita horribiliter est percussa, quod excocta superficie vultus ejus pellis flueret desiccata. Non valens igitur mulier prae dolore quiescere vel dormire totam fletibus et clamoribus (f. 100v) familiam perturbabat. Reminiscens autem sanctitatis et meriti dicti fratris eidem humiliter se devovit in praesentia domus suae; facto ergo mane ita meritis ipsius totaliter extitit liberata, quod nequaquam exustionis dictae signa in ejus corpore apparerent.

(3) *Ugolinus* quidam de civitate Narnii, cum annorum x spatio paralisi laborasset, fratri Matthaeo devotione supplici se commendans sequenti nocte in lecto aegritudinis dormiens vidit

[1] Plura ex hoc dialogo excerpta apud Barth. Pis. l. c. fr. viii. p. ii, De provincia S. Francisci, Locus Narniae, alia apud Tossin. l. c. 124v; Waddingus ad an. 1241 n. xxvii ab utroque auctore dicta suo stilo repetit.

eum vernantem rosam in manibus deferentem; quam cum super membra paralitica ungentis[1] more, ut sibi visum est, suaviter traduxisset, illucescente die surrexit homo solidatus a stratu suo accurrensque cum gaudio ad sepulchrum fratris [pro] liberatione sua munera obtulit grata Deo.

(4) Mulier quaedam de castro *Laye*, cum multo tempore paralitica extitisset, ad sepulchrum viri Dei super asinum est deducta; ubi cum sanitatis gratiam tempore modico imploraret, in praesentia fratrum et saecularium illico consolidata consurgens locum fratrum prae gaudio circuibat laudes Deo debitas persolvendo.

De daemoniaco. (f. 101r) (5) Item mulier alia vexatione daemonum durissime fatigata deducentibus caris ejus ad dicti fratris tumulum religata pervenit. Cumque coram tumulo stridoribus nimiis exclamaret, binda ejus a capite casu cecidit, in qua scabro teterrimus ab adstantibus est inventus; ipsa quoque mulier recidens super terram cum quiete magna coepit suaviter obdormire. Evigilans autem denique post soporem optime liberata recessit; quod videntes fratres, qui aderant, coeperunt laudes Domino debitas personare.

De apostemate. (6) In civitate *Narnii* domina quaedam apostemate ac febre pariter cruciata medicorum juvamine desperata est, eo quod sequenti die communi judicio crederetur ab omnibus moritura. At ipsa, cum se fratri Matthaeo suppliciter devovisset, eadem nocte vidit fratrem in somnis loquentem sibi, qui eam jussit super locum apostematis decubare. Mane autem facto, cum ipsius exitum omnes proximi expectarent, inventa est mulier ab utroque gravamine per ejusdem merita totaliter liberata.

(f. 101r) (7) Juvenis quidam, nomine *Marcoardus*, os ad collum usque gerens monstruose retrorsum supradicti fratris suffragium invocans coram ejus tumulo se prostravit; ubi cum modico temporis spatio perstitisset, os ejus illico ipsius meritis ad statum rediit condecentem.

[1] Codex « ingenti »; Pis. « cum rosa totum contingentem ».

(8) Simile aliquid contigit juveni alteri de civitate *Narniensi*, qui, cum in vinea sua excubans dormitasset, expergefactus invenit os suum miserabiliter obliquatum. Mater vero ejus hoc intuens coepit fortiter exclamare: « Sancte Matthaee! te deprecor, ut filium meum liberare digneris; » confugiensque cum filio ad sepulchrum ejus videntibus illico, qui adstabant, restitutionem filii meruit obtinere ita, quod puer Deo laudes voce altisona concreparet.

(9) Matrona quaedam *Narniensis*, cum deambularet in solario domus suae, ita graviter cecidit, quod crus ejus penitus est confractum. Ad quam cum venisset medicus quidam, Gregorius Cyterhii (?) nomine, et fracturam sollicite perspexisset, propter intemperiem aeris incumbentem (f. 102^{r}) medicamenta vulneri distulit adhibere, quousque visitato beati Francisci tumulo ex voto, quod habuerat, Narnium[1] remearet. Mulier vero non mediocriter cruciata fratri Matthaeo suppliciter interim se devovit et allatas sibi reliquias dicti fratris, quas habebat, vulneri applicavit; quibus ita gestis praesentibus fratribus, quos ad sui consolationem vocari fecerat, mox surrexit et per domicilium huc illucque deambulans revertenti medico factum in se miraculum enarravit.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 103^{v}):

Auditor. Magna certe, ut audio, cautela discretionis intellectus indiget scripturarum, ut in unam fidei regulam singula quaeque concurrant, quae sparsim edita per campos scripturarum a nonnullis sibi dissona reputantur. At nunc (f. 103^{v}) ergo ignorantiae meae parcens ad ulteriora rogo procedere, et quod promissioni tuae superesse cognoveris, mihi solvere non graveris.

[1] Codex « tumulo quod Narnium ex voto habuerat ».

DE FRATRE ROGERIO, QUI REQUIESCIT TUDERTI.[1]

Narrator. (1) *Sabina,* uxor Petri Bonifilii de Forgnola, cum annos duos infirmitate gravissima laboraret, crescente tandem aegritudine ad insaniam deducta est; stridebat enim horribiliter mutans voces et singultus continuos expirabat. Veniens igitur ad sepulchrum fratris ROGERII in Tuderto per ejusdem merita pristinae reddita est sanitati.

(2) Alia quoque mulier de villa sancti Blasii, *Verzera* nomine, juramento firmavit, quod, cum trium annorum et dimidii spatio illusione daemonum molestata fratris tandem Rogerii auxilium invocasset, ipsius meritis totaliter liberata nullam deinceps aegritudinis memoratae pertulit passionem.

(3) *Maria Joannis Berardi* de castro Megii, cum passione frenetica laboraret, caput suum palmis caedere, pectus tundere, vestes quoque non destitit laniare. Ductu igitur viri sui ad sepulchrum (f. 104^{r}) fratris dicti perveniens stridore mirabili quandoque latrabat ut canis, modo vero more bovum altissime mugiebat. Sed cum denique fatigata coram tumulo paululum dormiens quievisset, ipsius meritis continuo liberata dignas Deo gratiarum retulit actiones.

De caecis. (4) *Ferracellus* quidam Tudertinus habens oculum tela quadam ac pupillam albugine sic obsessam, quod nihil omnino viderat per tres annos, coram tumulo dicti fratris humiliter constitutus diu perditum lumen obtinuit, ut testantur, qui orbatum luce viderant et postea restitutum.

(5) Puer quidam, nomine *Valentinus,* annis V sinistri oculi lumine destitutus ad sepulchrum sancti fratris adveniens coram multitudine populi, qui convenerant, illico est curatus.

---

[1] BARTHOL. PIS. l. c. fr. VIII. p. II, De Provincia S. Francisci, Locus Tuderti, verba fr. Bernardi de Bessa, quae in introductione citavimus, parum mutata affert nec alia addit; TOSSIN. vero l. c. fol. 128^{r} addit miracula 1, 4, 5, 10 breviter excerpta. WADD. ad an. 1236 n. IV de B. Rogerio agens ait: « Sed omnibus abundantius *Bernardus de Bessa*, ex quo haec praecipua delibamus »; sequuntur quaedam de ipsius virtutibus et miracula 9, 10, 11, 5, 3, 1, 4 (« Terracellus »).

(6) Puella quaedam Tudertina, *Maria* nomine, mensibus XI in, sinistro oculo fistula praegravata incessanter ab ipso saniem emittebat. Ducta igitur a parentibus ad sepulchrum fratris Rogerii patre ac matre praesentibus multisque aliis per ejusdem merita optime liberata recessit.

(f. 104[r]) *De surdo.* (7) *Polus Georgii Bancotelli* (?), cum annorum quinque spatio surdus et nihil omnino audiens perstitisset, ad sepulchrum dicti fratris accedens in continenti diu perditum recuperavit auditum.

De paraliticis. (8) Martinus de Pratolongo juratus asseruit, quod, cum *Martinus* ejus filius paraliticus extitisset, loquelam perdidit atque et dextri brachii usu totaliter est privatus. Quem cum fratri Rogerio devovisset, per ipsius merita dictus membrorum consolidationem obtinuit et loquelam.

(9) Frater *Conservus* mulierem quamdam se vidisse testatus est, quae paralisi dissoluta tempore obitus dicti fratris ad sepulchrum ejus veniens cum effectu multo et lacrimis misericordiam postulabat. Ubi cum in oratione tempore modico permansisset, praesente ipso et religiosis aliis ac saecularibus per sanctissimi fratris merita recessit optime liberata.

(10) *Sanctia* mulier a cunabulis clauda permanens et contracta ita, quod retortis pedibus manibusque conclusis os turpiter obliquaret, die transitus (f. 105[r]) fratris Rogerii ad sepulchrum ejus hora veniens vespertina sequenti nocte multis praesentibus optime restituta est.

(11) Frater *Symon* de Narnio protestatus asseruit se vidisse juvenem quemdam a matris utero claudicantem, qui ad tumulum dicti fratris accedens ita convaluit in momento, quod videntibus tribus fratribus ac saecularibus aliis, qui adstabant, idem juvenis exsiliret laudans Dominum et benedicens servum ejus, cujus meritis concupitam obtinere promeruit sanitatem.

De contractis. (12) *Dialta,* uxor Bonapressi Rupeti de Tuderto, cum annos plurimos existeret inclinata et a cingulo infra membris omnibus destituta, deducentibus caris ejus ad sepulchrum dicti fratris per ejusdem merita desideratae salutis gratiam totaliter est adepta.

(13) *Sibilia* de Aqua Laureti per annos octodecim incurvata, fistula quoque in renibus aggravata nequaquam per se surgere poterat aut distendere membra sua. Veniens igitur ad sepulchrum fratris Rogerii confestim ita plene convaluit, ut videntibus sociis, qui venerant cum eadem, (f. 105^{v}) erecta distenderet corpus suum, per se surgeret atque staret.

(14) *Laetitia* Tudini filia de Tuderto, cum genua per triennium ad gulam usque complicita, pedes quoque distortos haberet, ad sepulchrum dicti fratris ducta pervenit; ubi cum aliquantulum commorata sanitatis gratiam imploraret, illico pedes et genua simul extendit, et peroptime liberata Deo ac fratri sanctissimo grates exsolvendo recessit.

(15) *Gualfredutia Philippi* pedum ac sinistrae manus officio ab annis VIII totaliter destituta coram tumulo dicti fratris ita convaluit, quod vadens et rediens coram multis incederet usquequaque.

(16) Magister *Paulus* testimonio veritatis asseruit coram multis, quod, cum infirmitate gravatus nulla posset ratione quiescere vel dormire, somniavit se tria corpora sphaerica ad modum barilium habere disposita circumquaque ita, quod quocumque se verteret, requiescere non valebat. In ipso autem somnio dictus frater apparuit et ait: « Vis liberari, magister Paule? » Qui respondit: « Volo. » « Tene, inquit, quod te quiescere non sinebat. » (f. 106^{r}) Excitatus autem a somno cochlear argenteum invenit in manu sua, quod se habere dicit in praesenti, moxque tanta velocitate convaluit, ut nullam deinceps dictae passionis molestiam senserit aut gravamen.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 107^{r}):

Auditor. Placet valde, quod dicis, sed adhuc postulo, quod procedas ac me solito (f. 107^{v}) narrationis tuae ordine consoleris.

De fratre Paulo de Marchia.[1]

Narrator. (1) *Rosa,* filia Johannis, cum VII esset annorum, infirmitate gravissima laborabat ita quod a multis daemoniaca crederetur. Asserebat enim, quod tres nigri humanam speciem praeferentes eam graviter affligebant, unde, cum paterno limine teneretur, libenter se in locis arctissimis abscondebat; quando vero effugere poterat manus ejus, per sepes et rupes, per deserta et invia discurrebat. Cum autem ad ecclesias duceretur, spiritualia omnia penitus abhorrebat dicebatque, quod Paulus quidam et non alius ipsam liberare debebat. Porro pater hoc audiens ad ecclesiam sancti Pauli deducebat eam, sed cum ibidem existeret, dixit patri: « Non hic Paulus, de quo dixi, sed alter, qui longe abest, ipse me curabit. » Ducta igitur ad monasterium Salvatoris, ubi quaedam erant reliquiae servi Dei, cum super eam dictae reliquiae ponerentur, continuo pristinam obtinere promeruit sanitatem.

(2) *Deotama*[2] quaedam, soror monasterii Salvatoris, cum dolores intolerabiles in manibus et pedibus (f. 108ʳ) pateretur, adhibitis sibi reliquiis viri Dei, quae in monasterio habebantur, sine mora plenariam consecuta salutem Deo et fratri Paulo gratiarum laudes exsolvere satagebat.

De vitio lapidis. (3) Domina *Blanzaflor,* uxor Marcoaldi de Sancto Angelo, cum multo tempore vitio lapidis et aliarum aegritudinum gravissime torqueretur, ad sepulchrum fratris Pauli deducta per ipsius merita integram illico consecuta est salutem.

(4) *Flora,* Alberti Barili filia de Monte Melonis, multo tempore oculorum lumine penitus destituta ductu quarumdam dominarum ad tumulum viri Dei gratia sanitatis accessit, ubi,

[1] Barthol. Pis. de ipso agit l. c. De provincia Marchiae, inter eos, « de quibus non inveni, ubi jaceant »; excerpsit miracula omnia, quae hic referuntur. Tossin. l. c. fol. 126ʳ eum vocat *Spoletinum* et ait: « Obiit B. Paulus (ut dicunt) apud *Maceratam* »; brevi exhibet miracula 4, 5, 7. Wadd. ad ann. 1211 n. XXIV omnia iisdem fere verbis repetit, quae apud Pisanum leguntur, quibus quaedam nomina propria aliaque addit, quae dialogo nostro omnino conveniunt.

[2] Pis. et Wadd. « Domina Octavia ».

cum in oratione misericordiam postulans perstitisset, lumen perditum reaccepit.

(5) *Berta,* filia Bentivolo de Camerino, cum loquelam diutius amisisset, cum sorore sua, Bona nomine, ad sepulchrum fratris Pauli supplex et devota venit; cumque coram tumulo aliquamdiu commorata fuisset, subito loqui coepit laudans Dominum et benedicens sanctum ejus.

(6) Vir quidam de *Monte Ciari,* cum pedes et manus haberet paralisi dissolutas in tantum, quod nec manum poterat (f. 108^{r}) ducere ad os suum aut etiam ambulare, ductus ad tumulum fratris Pauli per ipsius merita mox erectus et incolumis ad propria remeavit.

(7) *Johannes* quidam de Monte Ulmi, cum multo tempore pedum foret officio destitutus in tantum, quod nec baculo sustentatus incedere poterat ullo modo, ad corpus fratris Pauli, dum adhuc existeret insepultum, super asinum deportatus accessit; cumque coram funere constitutus humiliter sanitatis gratiam postularet, dicti fratris meritis pedum gressibus restitutus, qui portatus advenerat, recedebat.

(8) *Bonus Johannes* de miraculorum veritate juratus asseruit, quod, cum crure sinistro ab infantia contractus extitisset, morbo insuper epileptico gravissime laboraret, ad sepulchrum fratris Pauli veniens et ibidem in oratione persistens, mox distento crure surrexit et ab illo tempore totaliter liberatus numquam deinceps epilepticam pertulit passionem.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 110^{r}):

Auditor. Licet saepe a narrationis tuae cursu per mea verba te cogam deflectere, tamen tuis responsionibus utiliter saginatus fructum mihi collationis hujus duplicari conspicio, dum non solum gestorum seriem, verum etiam te docente subtiliter rerum significationes attendo. Verum ne superfluis te quaestionibus inutiliter onerem, cum placuerit semper coeptis insistere, loquacitatem meam collationis ordinem prosequens intercide.[1]

---

[1] Sequitur in codice immediate *Bonaventura* etc.; manus alia in margine addidit: « De B. Hermanno Fulginate ».

De B. Hermanno Fulginate.[1]

(1) *Bonaventura* Florentii duorum ferme annorum spatio extitit sic contractus, quod nequaquam de lecto surgere per se poterat vel moveri. Hic cum vespere quodam ad sepulchrum fratris Hermanni se fecisset in grabato a consanguineis deportari, illico per ejus merita consanguineis et aliis pluribus intuentibus taliter est curatus, quod datis sibi cipellis in pedibus coram multitudine civitatis Fulginei incederet usquequaque.

(f. 111ʳ) (2) *Juncta* quidam[2] nomine, de Fulgineo, duorum [annorum] spatio contractas habens tibias et natibus adhaerentes, cogente inedia manibus reptans super terram publice mendicabat. Qui cum ad praedicti fratris tumulum fiducialiter accessisset, oratione fusa confestim convaluit [ita], quod distentis tibiis restitutus libere pergeret, quo volebat.

(3) Puella quaedam, *Correcti* filia de Fulgineo, cum a multo tempore tibias atque pedes haberet monstruose contortos, persuadente quadam ipsius amita dicti fratris ad tumulum se pertraxit; ubi cum paululum quievisset, coepit famescere atque cibum ab amita postulare. Cui cum mulier semel et iterum responderet: « Surge, et ibimus ad prandendum, » mox distentis tibiis et pedibus reparatis puella surrexit et praesentans se coram episcopo civitatis pedibus propriis ad paterna limina remeavit.

(4) *Bonafemina* nomine, de Fulgineo, cum porrorum[3] olera comedisset, os unum cum oleribus absorbuit ignoranter; quod cum ad introitum (f. 111ᵛ) gutturis pervenisset, oesophagum ita totaliter obturavit, ut sincere penitus se statim crederet extinguendam. Fratris igitur Hermanni subsidio corde suppliciter invocato visum est sibi, quod quidam ipsam pugno percuteret

[1] Barthol. Pis. l. c. De prov. S. Francisci, Locus Fulginei, miracula heic relata brevi narrat; Tossin. l. c. fol. 107ʳ miracula 1 et 3 excerpsit. Wadd. ad an. 1232 n. xxiii refert miracula 5, 1, 3, 2, quo loco in margine citat *Marianum*. Cf. Iacobilli, *Vite de' Santi e Beati dell'Umbria*, t. i (Foligno 1647), pag. 213.

[2] Wadd. l. c. « quamdam Juntam ».

[3] Codex « pororum ».

in cervice ita, quod os dictum a meatu gutturis exsiluit, quod et manu propria in signum gratiae ad fratris tumulum deportavit.

(5) Vir quidam de castro Trebii, *Petronus* nomine, cum in ecclesia sancti Feliciani apud Fulgineum laboraret ad compositionem fabricae supradictae, lignum quoddam cum sociis instrumento, quod aspus dicitur, elevabat. Cumque prae gravitate ponderis, quod trahebant, unus ex sociis defecisset, dimissum aspi brachiolum ab eodem dictum Petronum graviter impulit ac rotando super muri fabricam ipsum violenter projecit, inde vero sexaginta pedum altitudine corruens super terram putabatur ab omnibus irremediabiliter conquassatus. Ad quem cum singuli ululatu multo ac strepitu concurrissent, qui ceciderat, sic respondit: « Nolite flere super me, quia nullam in (f. 112r) meo corpore sentio laesionem; nam cum caderem, videbatur mihi columba quaedam sub pedibus volitare, quae ruentis concussionem corporis mitigabat. » Quod nimirum divinae virtutis signum fratris Hermanni meritis crederetur perpetratum, supra cujus tumulum, licet mortalibus tunc ignotum, cecidit vir praedictus; unde postquam corpus ejus extitit divina revelatione compertum, innotuit omnibus manifeste, quod in loco funeris fratris dicti conservaretur illaesus.

Asserunt etiam, qui viderunt, quod de medio vivi lapidis juxta tumulum viri Dei in altari constructum aestate[1] media aqua guttatim exeat velut manna; quod nonnulli artificiose factum extimantes aquam ipsam saepius extergebant; sed nullam fissuram lapidis reperientes fratris sanctissimi meritis tribuunt haec praedicta.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 113r):

Auditor. Adhuc obsecro, frater care, quatenus, si qua de nostrorum gestis fratrum praeter ista, quae superius enarrasti, memoriter retines, supradictis adjicere non moreris.

[1] Codex « constructi », « etate ».

Narrator. De multis sane fratribus [per] multas partes varia [1] operata cognovi, quae licet enarratis pauciora sint numero, mira tamen cernentibus et accipientibus grata valde arbitror extitisse, quae dico. Verum ne te forsitan aut auditores alios quasi superfluis cibis stomachum aggravare velle extimes, breviata manu et stilo compendii, sicut postulas, enarranda transcurram.

De fratre Martino. [2]

(1) Mulier quaedam, *Marsenda* nomine, mente capta (f. 113ᵛ) die quodam intervalli dilucidi ad fratrem Martinum, dum adhuc viveret, gratia sanitatis accessit. Quam cum frater dictus aqua sancta humiliter aspersisset et incenso pariter adoleret, mox ipsius meritis liberata recepit ab ipso firmiter in mandatis, ut, dum viveret, nulli hominum, quod factum fuerat, declararet.

(2) Matrona de dioecesi Urbinensi, nomine *Thomasina*, cum paralisi premeretur et a multis etiam daemoniaca annis pluribus putaretur, ad fratrem Martinum, de quo diximus, adhuc superstitem est deducta; quae cum uvas Christi nomine consignatas ab eodem accepisset in cibum, ab utraque passione continuo liberata recessit.

(3) Puer quidam de Monte Albono, nomine *Theobaldus*, cum in crure fistulam unam et in corpore pariter aliam toleraret, ad sepulchrum dicti fratris humili devotione pervenit; ad cujus invocationem coepit illico utraque fistula desiccari, et modico tempore interjecto per ipsius merita totalem meruit obtinere salutem.

(4) Item puer alius, *Guidutius* nomine, cum dissenteriam ac

---

[1] Codex « varias ».

[2] In codice a rubricarum scriptore additum est « qui requiescit ». *Catalogus S. fratrum minorum* de eo dicit: « Frater Martinus in *provincia Marchiae* in vita et post mortem miraculis claruit evidenter ». Barthol. Pis. l. c. De provincia Marchiae agit de ipso inter illos, « de quibus non inveni, ubi jaceant »; omnia 7 miracula stilo breviori exhibet. Tossin. l. c. fol. 123ᵛ ait: « B. Martinus Fulginas, obiit Fulginei »; dein enarrat primum miraculum. Wadd. ad an. 1241 n. xxv omnia miracula suo stilo refert addens: « Sepultus est Fulginei, ubi multis aliis fulsit miraculis ».

febrem pariter VII hebdomadarum spatio (f. 114v) pertulisset, ductus ad tumulum sancti fratris et ibidem in oratione persistens ab utraque simul passione curatus Deum et servum ejus laudans abscessit.

(5) *Bonaspes* quidam[1] de Curra Cabalini, cum plurium hebdomadarum spatio tolerasset fluxum sanguinis per secessum, fratri Martino humiliter se devovit et continuo per ejus merita liberatus servum Dei reverentia debita collaudavit.

(6) Mulier quaedam, vocabulo *Matalia,*[2] utriusque luminis officio longo tempore destituta ad sepulchrum fratris dicti voto facto pervenit. Constituta igitur mulier cum lacrimis coram arca desiderati luminis gratiam consecuta absque ductu alterius ad propria remeavit.

(7) Alia quoque mulier, nomine *Gastaldella,* ex uno latere paralitica et alterius oculi lumine pariter viduata deducentibus caris ejus fratris Martini perducta est ad sepulchrum; ubi cum misericordiam humiliter postulans perseveraret, antequam loco cederet, visum meruit obtinere et ab infirmitate lateris meritis fratris sanctissimi totaliter curata est.

De fratre Dominico, qui requiescit apud Sanctum Marinum.[3]

(f. 114r) (1) Archipresbyter quidam de Montefeltro, *Berengarius* nomine, crus unum habens gravissime fistulatum nulla poterat medicorum arte vel studio liberari. A medicis ergo desperatus fratri DOMINICO se devovit et sepulchro ipsius personaliter visitato plenissime est curatus.

(2) *Boncompagnus* de Sancto Marino, cum XX annorum spatio existeret incurvatus ita, quod non absque suffragio baculi poterat ambulare, fratri Dominico humiliter se commendans ipsius meritis illico est erectus.

---

[1] PISAN. et WADD. « quaedam ».

[2] PISAN. et WADD. « Talia ».

[3] Cf. BARTH. PIS. l. c. De provincia Marchiae, Locus S. Marini, ubi tria illa refert miracula; idem aliis verbis apud TOSSIN. l. c. fol. 99r. WADD. ad an. 1241 n. XXIII verba Tossin. repetit.

(3) Puer quidam de partibus *Sancti Marini* uno pede contractus ita, quod in terra nullatenus poterat complanare, sed fortiter claudicaret, invocato praesidio dicti fratris restitui meruit in salutem ita, quod pede ambulat complanato.

De fratre Bernardo, qui requiescit in Massa.[1]

(1) Juvenis quidam, natione *Massanus*, cum infirmitate vesicae gravatus urinam fundere non valebat, sed totus inflatus corpore morti comminus appareret, deportatus ad tumulum fratris Bernardi illico (f. 115ᵛ) melioratum se sentiens panem petiit sibi dari, quem cum accepisset in cibum, mox emisso sanguine totaliter [est] curatus.

(2) Item juvenis alius de *Massae* partibus, cum haberet in crure fistulam, qua contractum natibus adhaerebat, fratri dicto humiliter se commendans infra spatium dierum quatuor plene extitit liberatus.

(3) Mulier quaedam, *Benevenuta* nomine, toto corpore fistulata, nec valens medicorum arte vel consilio liberari, fratri Bernardo misericordiam postulans humiliter se devovit; ad cujus invocationem ita post modicum est curata, ut ulcere desiccato nullam deinceps fistulae senserit passionem.

De fratre Petro de Monte Ulmonis.[2]

(1) Mulier quaedam de civitate *Firmana* renibus incurvata in tantum, quod nulla poterat virtute corporis ambulare, ad sepulchrum fratris Petri de Monte Ulmonis equo vecta pervenit; cumque super tumulum in oratione prostrata fuisset, per ejusdem merita mox erecta pedibus propriis remeavit in sua.

(2) Item mulier alia de *Lafreno* ad corpus dicti fratris accedens, dum adhuc existeret insepultum, filiam (f. 115ᵛ) suam

[1] Cf. Barthol. Pis. l. c. De provincia Tusciae, Locus Massae, ubi tria dicta miracula excerpsit, et Wadd. ad an. 1241 n. xvii.

[2] Barthol. Pis. l. c. De provincia Marchiae, et Wadd. ad an. 1241 n. xxii tria miracula breviori modo referunt, Tossin. l. c. fol. 126ʳ miracula 1 et 3.

brachiis attulit in extremis vitae terminis laborantem; quae cum devota pervenisset ad funus, manum fratris super vultum filiae salutis gratia traducebat; ex cujus tactu statim virgo tanta velocitate convaluit, ut de viso miraculo omnes, qui aderant, mirarentur.

(3) Vir quidam de *Monte Rubiano,* crure uno ac brachio tibiaque contractus, ad sepulchrum fratris Petri veniens rogavit humiliter et devote, ut apud Deum sibi misericordiam obtinere curaret; cumque super tumulum commoratus desideratum sibi non sentiret auxilium indulgeri, voce magna clamavit et dixit: « Sancte Francisce, conforta hunc fratrem Petrum, ut liberet me! » quo dicto, cum aliquo tempore [super] tumulum quievisset, sanus illico et exultans ad propria remeavit.

Auditor. Putasne fratris istius an potius sancti patris Francisci suffragiis vir praedictus sanitatem obtinuit postulatam?

Narrator. Rem certe difficilem et humanis sensibus abditam quaesivisti et fortassis ad plenum meae (f. 116') responsionis eloquio non solvendam. Dicam tamen a simili, quid sentio de quaesito, paratus semper sententiae credere meliori ac certe tutius discere arbitrans, quam docere. Constat namque languidum cum spe firma salutis ac pietate fidei ad fratris tumulum accessisse defuncti et, sicut rerum exitus docuit, orationis instantia salutaris obtinuisse gratiam, quam quaesivit; quam tamen quia non tam cito, ut voluit, assecutus invenit, multiplicatis intercessoribus optatum munus gratiae enixius flagitavit. Potuit ergo fieri, ut votorum dilatio devotionem mentis accenderet in aegroto, et quod unius invocatione nondum aptus beneficio sanitatis obtinere non potuit, juncto simul magistri suffragio efficaciter impetravit; quamvis sane salva fidei pietate beatum patrem Franciscum propensioris apud Deum meriti curandus ille quam fratrem istum recte putaverit, quem sibi in auxilium advocavit; nec honoris aliquid derogari discipulo, si cerimonia laudis effusior delata fuerit et magistro. Hinc est enim, quod propheta, prophetae discipulus, cum relicto sibi magistri (f. 116") pallio Jordanis aquas percutiens transitum minime reperisset, virtutem memorans praeceptoris

et nomen pariter invocare nequaquam erubuit, sed dixit: « Ubi est Deus Eliae etiam nunc? »[1] Et qui geminatum magistri spiritum nuper acceperat, quod suis agere non poterat, ipsius meritis tribuendo consecutus est transitum, quem optabat. Sic quoque Giezi magistri baculum super mortuum ponens nec conferre salutem praevalens ad ipsum rediit, et invalitudinis suae inutilitate confessa majoris sui gloriam haud invidus ampliavit. Sive ergo dixerimus, quod unius illorum meritis aut amborum iste curatus extiterit, parum refert ad fidei pietatem, dummodo ex comparatione alterius neutrius gloriae derogemus.

Auditor. Licet mihi ignorata quaesiisse, ut, dum tibi cogitandi materiam ministraverim, discretionis ordinem in cerimoniis exhibendum absque sanctorum injuriis te docente cognoverim; at jam, quaeso, promissionis memor ad incepta recurre et, quod superest, non pigeat adimplere.

De fratre Leonardo, qui requiescit Piperni.[2]

Narrator. (1) In castro Montisfortini de Campania puer quidam, *Jordanus*[3] (f. 117') nomine, cum ex utero matris suae claudus extitisset, ad fratrem Leonardum de Fulgineo, qui tunc temporis apud Pipernum morabatur, a parentibus est portatus; cui cum frater dictus ob devotionem parentum signum crucis humiliter impressisset, mox eisdem videntibus ipse puer restitutus est optime sanitati.

(2) Item *Aegidius* quidam de Montefortino, cum per annos quatuor[4] extitisset oculorum lumine destitutus, ad fratrem Leonardum duce praeambulo est perductus, qui, cum signum crucis

[1] I Reg. 2, 14.

[2] *Catalogus S. fratrum minorum* de illo ait: « Piperni frater Leonardus, qui caeco lumen et claudum restituit sanitati » (cf. *Anal. Franc.* III pag. 265); utrumque miraculum verbis diversis referunt Barthol. Pis. l. c. De provincia Romana, Locus de Piperno, Tossin. l. c. fol. 119r, Wadd. ad an. 1241 n. XVIII.

[3] Codex « Jodanus ».

[4] Pisan. et Wadd. « octo ».

super oculos accepisset ab eo, per ipsius merita lumen adeptus Deo et servo ejus gratiarum debitas retulit actiones.

De fratre Tentalbene.[1]

(1) Frater *Damianus de Tuderto* caecum quemdam asseruit se vidisse utriusque usu luminis destitutum ad fratrem Tentalbene sanitatis gratia pervenisse; a quo signatus abscedens visum perditum reaccepit.

(2) Testatur insuper idem frater, quod, cum juvenis quidam paraliticus ad eumdem, de quo praediximus, accessisset, facto similiter signo crucis se praesente totaliter est curatus.

(3) Tertium quoque se vidisse asseruit patientem, qui in (f. 117r) manibus dolorem maximum tolerabat; quem cum frater Tentalbene signo crucis humiliter consignasset, continuo peroptime liberatus abscessit.

De fratre Jacobo de Assisio.[2]

(1) Mulier quaedam *Salse* Burgensis[3] cum morbo fistulae gravissime laboraret, fratri Jacobo de Assisio, qui requiescit Fogiae, humiliter se devovit. Facto igitur voto coram multis dicti fratris meritis concupitam illico rehabere promeruit sanitatem.

---

[1] Barthol. Pis. l. c. De provincia S. Francisci, Locus de sancta Illuminata, tria miracula hoc loco narrata brevi refert et addit: « Plura alia miracula fecit tam in vita, quam post mortem ». Tossin. l. c. fol. 130r: « B. Tentalbene miraculis clarus, nam paralyticos curavit, et F. Damianus Tudertinus fatetur se vidisse caecum ab eo illuminatum ». Waddingus ad an. 1232 n. xxiv tria miracula illa enarrat et plura addit de illius virtutibus et magna fr. Juniperi in eum amicitia, citans in margine Marianum et Rodulphium.

[2] Barthol. Pis. l. c. De provincia S. Angeli, Locus Fogiae, omnia supra narrata brevi repetit. Tossin. l. c. fol. 107r miracula 1, 2, 4 excerpsit. Wadd. ad an. 1210 n. xl ait: « Mirabilia quinque refert Marianus, primum quod cuidam fratri Roberto caecutienti et morienti in conventu majori Neapolitano apparuerit simul cum beatis Francisco, Antonio et Augustino supranominato, et eum tam a caecitate, quam a mortis liberarint periculo » (Cf. Thomas de Celano, *Tractatus de miraculis* n. 116 in *Analecta Bollandiana* tomus xviii, et S. Bonaventura, *Legenda major S. Francisci*, Miracula, § vii, n. 1); dein sequuntur quatuor miracula a dialogo nostro relata.

[3] Wadd. « Salpensis (oppidum est in magna Graecia in Apulia) ».

(2) *Philippus* campsor de Fogia, cum quartanam multo tempore passus foret, nec in aliquo medicorum sibi cura prodesset, facto voto fratri Jacobo nocte sequenti per visionem audivit eum dicentem sibi: « Noli amplius esse sollicitus de quartana, quia ecce liberaberis ex hac hora. » Mane autem facto surrexit homo de stratu suo et nec typum quidem deinceps febris pertulit memoratae.

(3) Civis quidam *Troianus* morbo cancri graviter molestatus in tibia, cum se dicto fratri suppliciter devovisset, sanitatem integram consecutus devotus obtulit, quod promisit.

(f. 118v) (4) Vir quidam habitator Fogiae, *Matthaeus* nomine, cum morbo similiter valde gravi pateretur in crure nec aliquatenus curaretur, cum multa in medicis expendisset, vovit se fratri Jacobo memorato et statim ipsius meritis sanitatem diu perditam reaccepit. [1]

De fratre Petro de Trano. [2]

(1) Puer quidam de castro *Cagniani* tanta cujusdam infirmitatis molestia praegravatus, quod frequenter toto corpore livescente morti videretur affinis, clamans quoque et ejulans prae dolore diem crebro cum nocte jungebat et inflato femore prae angustia vehementi permanebat immobilis [3] quasi truncus ita, quod magis hominis mortui praeferebat speciem quam viventis. Delatus igitur ad sepulchrum fratris Petri de Trano per ipsius merita totalem meruit sanitatem.

(2) Vir quidam de Luca, *Bartholomaeus* nomine, habitans in Cagniano, cum ad colligendum gallam quercum arduam conscendisset, fracto ramo, cui insederat, super maceriam lapidum

---

[1] Sequitur in codice immediate *Puer quidam* etc.; alia manus in margine addidit: « De fratre Petro de Trano ».

[2] Barthol. Pis. l. c. De provincia Apuliae, Locus Trani, eodem ordine stilo breviore quinque dialogi miracula refert. Tossin. l. c. fol. 127r: « B. Petrus de Trano, vir sanctitate celebris, multa fecit scitu digna, inter caetera autem haec pauca subjiciam, quae ad manus meas pervenere »; refert miracula 3 et 5. Waddingus ad an. 1241 n. xx dicta Pisani eodem fere modo repetit.

[3] Codex « et mobilis ».

ita corruit, quod confractus toto corpore in duabus perticis (f. 118v) a quibusdam ad praedicti fratris tumulum est delatus; qui ibidem votum faciens tam velocem quam integram obtinere promeruit sanitatem.

(3) Mulier quaedam de Cagniano, magistri *Rainaldi* filia, unius lateris ariditate percussa nullum penitus vitae motum sentiens ipsum [non] movere potuit aut ex eo aliquid operari. Porro pater eius fratri Petro devovens repromisit, quod in ecclesia, ubi sepultum est corpus, aedificium construi faceret, quodcumque fratres utilius fieri decrevissent; quo facto confestim mulier restituta est ex integro sanitati.

(4) Puer quidam de *Cagniano,* cum die quadam in lacu, qui Baranum dicitur, se lavaret, sanguisuga quaedam natantis corpus introivit; quam dies plurimos cum in corpore deportasset, tantum [sanguinis] per os certis vicibus emittebat, quod[1] multotiens semimortuus apparebat; vovens igitur fratri Petro mox ipsius meritis sanguisugam emisit per secessum et restricto sanguine restitutus est sanitati.

(f. 119r) (5) Diaconus quidam de castro *Campli,* cum infirmitate diutina teneretur ita, quod de lecto surgere non valeret, ad tumulum dicti fratris se fecit in humeris hominum deportari; ubi tanta velocitate ipso mediante convaluit, quod statim ad propria suis pedibus est reversus. Timens autem incurrere recidivum de consilio cujusdam mulieris fecit sibi balneum praeparare; quod cum intrasset, mox infirmitatis pristinae subiit detrimentum. Tandem ductus poenitudine reportari se fecit ad fratris tumulum memorati, ubi post emissionem voti taliter est curatus, quod numquam postea dictae passionis molestiam est perpessus.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 120r):

Auditor. Dubitationi meae manifesta ratio satisfecit; tuum autem est progredi, ut coepisti, quia collatione tua mihi placita semper invocor ad auditum.

[1] Codex « qui ».

De fratre Othone, qui requiescit Polae.[1]

Narrator. (1) *Petrus* quidam de Pola civitate Istriae habens in gutture apostema desperatus a medicis fratris Othonis auxilium humiliter imploravit, cui visibiliter dictus frater apparuit et [super] faciem ejus manum ducens aiebat: « Ne timeas, quia ecce liberatus eris. » Ille vero prae gaudio socrum suam vocare coepit, ad cujus vocem dictus frater eo salutato disparuit. Aeger autem a passione praedicta in brevi totaliter est curatus.

(2) *Joannes* quidam, prior ecclesiae sanctae Mariae de Orsaro, [cum] haberet brachium desiccatum manumque contractam, ad sepulchrum dicti fratris restitutionem manus et brachii se gavisus est accepisse.

(3) Puella quaedam nobilis de civitate Polensi, nomine *Chemota,* uno crure contracta ita, quod nulla ratione poterat ambulare, fratris Othonis ad tumulum deportata cum lacrimis se prostravit ibidem et (f. 121^{r}) divina gratia largiente mox incolumis et erecta discessit.

(4) Item *Aliotus* quidam de Duobus Castris pedes habens monstruose retortos baculorum juvamine sustentatus veniens ad sepulchrum ejus, ipsius meritis plenam illico consecutus est sanitatem.

(5) *Martinus,* filius Mazae de Pola, a cingulo infra paraliticus et contractus procurante matre sua ad dicti fratris tumulum est portatus; ubi cum diebus multis misericordiam postulans jacuisset, subito die quadam, dum fratrem sanctum devotissime invocaret, erectus et totaliter liberatus abscessit.

(6) Puer quidam, *Marchi* murarii filius de Pola, cum ad aurem usque os retortum haberet, coram dicti fratris tumulo preces devotissimas offerens per ipsius merita sanitatem pristinam acquisivit.

---

[1] Barthol. Pis. l. c. De provincia Dalmaciae, Locus Polae, brevi omnia miracula heic relata eodem ordine narrat. Tossin. l. c. fol. 126^{r} miracula 2, 4, 7, 8, 9 paucis ex dialogo excerptis verbis repetit. Waddingus ad an. 1211 n. xxvi verba Pisani parum mutata affert.

(7) Puella quaedam, *Maria* nomine, oculorum lumine destituta, cum pervenisset ad tumulum fratris ejusdem, concupitum lumen accipiens Deo et fratri sanctissimo grates debitas alacriter persolvebat.

(f. 121[r]) (8) Item puer quidam omnino caecus, cum diebus pluribus coram tumulo memorati fratris sanitatis gratia perstitisset, utroque tandem oculo restitutus factum in se miraculum omnibus declaravit.

(9) Mulier quaedam, *Arimanta* nomine, uxor Alesii de Pola, cum per dies multos obmutuisset, nec ullatenus verba posset plectro linguae formare, ad sepulchrum viri Dei cum lacrimis et devotione perveniens ipsius accedente suffragio diu perditam reportavit loquelam.

Auditor. Quantum datur intelligi ex auditis, mirabilia, quae superius enarrasti, per fratres simplices aut parum certe litteratos, excepto dumtaxat sancto Antonio, perpetrata noscuntur; ideoque scire velim, si per fratres nostri ordinis litteratos horum similia facta cognoveris.

Narrator. Constat quidem simplicitatis cultores Deo ab initio placuisse, utpote cum quibus sermocinatio ejus; et quae stulta sunt mundi, elegit, ut confunderet sapientes; inimicam (f. 122[r]) namque Deo sapientiam hujus mundi Salvator noster electione simplicium confutavit, ut, sicut scriptum est, non glorietur omnis caro in conspectu ejus...[1] Verum, ne te longius exemplis aut rationibus protraham, ad fratres quosdam *nostri* temporis veniam et, quae per ipsos mira patratus est Dominus, non abscondam.

---

[1] 1 Cor. 1, 29; hic plura omisimus.

De Adam Rufo.[1]

(1) Puella quaedam, *Pasca*[2] nomine, Noceti filia, cum die quadam lac comederet, quod sibi datum fuerat (f. 123^r) a vicina, subito denigratum est lac in vase, et hoc ipsum, quod comederat, stupefacta rejecit; attonitisque luminibus aspiciens circumquaque per domum, vidit quemdam nigerrimum magni capitis ac staturae pusillae dicentem sibi: « Mortua es, et jam necesse est, ut in puteum te demergam. » Statim domum egrediens mulier voces horribiles emittebat; quo facto intumescente utero volutari coepit et a daemone graviter infestari ita, quod a duobus vel tribus hominibus vix potuit detineri. Auditis autem pater ejus, quae per fratrem Adam Rufum operabatur clementia Salvatoris, cum vicinis multis ad sepulchrum dicti fratris perduxit eamdem; ubi cum ab hora vespertina per totam noctem usque in horam VI diei sequentis cum parentibus vigilasset, per fratris merita supradicti ab infestatione daemonum totaliter est curata.

(2) *Maria* quaedam, Rapollae incola, a daemonio fatigata Barulum veniens ad sepulchrum dicti fratris accessit humiliter et devote, quae cum infirmis (f. 123^v) aliis coram tumulo constituta obmutuit in instanti; sed cum fratres ad matutinas surrexissent, infestante eam daemone horribiliter exclamavit et tamdiu semetipsam concutiens distorquebat, quod oculi ejus et membra alia deformata mortuae potius quam viventis mulieris

---

[1] Alia manus addidit « jacet Baruli ». Barthol. Pis. l. c. De provincia Apuliae, Locus Baruli, omnia 10 miracula stilo breviori eodem servato ordine narrat. Tossin. l. c. fol. 72^v refert miracula 1, 2, 5, 6, 7, 10. Wadd. ad an. 1234 n. XI: « Obiit in custodia et conventu Firmano, multis coruscans miraculis, quorum aliqua subjicio »; sequuntur miracula 1, 5, 10. In *secunda* annalium editione (t. II, pg. 371) additur: « Miracula haec omnia tribuit Marianus F. Adamo, qui apud Firmanos jacet, eumque Rufum cognominat. At Adamum Rufum non in coenobio Firmano, sed in Barolitano in Provincia S. Nicolai constituunt Bartholomaeus Pisanus, Rodulphus et Marcus, atque Adamum simpliciter dictum, ignoti scilicet cognominis, in Firmano. Ad haec autem miracula, quae retulimus et vere sunt Adami Rufi, alia adjungit Rodulphus, quae nos hic duximus addenda ».

[2] Pisanus « Pasqua ».

speciem praeferebant. Tandem vero die tertia coram multitudine populi emisso vomitu liberata nullam deinceps infirmitatis dictae pertulit passionem.

(3) *Verdiana* Perusina ab ilio et infra per annos duodecim doloribus fatigata in tantum, quod nequaquam poterat se juvare ac vicinos multotiens clamoribus exturbaret, ad sepulchrum fratris Adae triduo vigilans nocte tertia taliter est curata, quod recte ambulans usquequaque doloris soliti nullo gravamine coarctaretur.

(4) Magister *Philippus* dolorem anchae per annum et ultra perpessus tempore, quo frater dictus ad paratum sibi tumulum transferri debebat, ipsi humiliter supplicavit, ut a memorato dolore eum misericorditer liberaret; (f. 124^r) ad cujus invocationem ita convaluit in momento, quod vicini, qui eum noverant, mirarentur.

(5) *Matthaeus* judex Serviensis, cum beati Nicolai limina visitaret, antequam Barulum pervenisset, crus[1] ejus et genu ita intumuit, quod sine alterius adjutorio equum scandere non valeret. Cum autem ad civitatem applicuisset, dolore gravatus ad sepulchrum dicti fratris [ire] non praevalens uxorem suam illuc vice sui cum sociis destinavit. At illa mariti peram super tumulum collocans ad hospitium reversa est; cumque genu viri pera praedicta tetigisset, tumor cruris illico crepuit, et in brevi liberatus cum uxore et sociis veniens ad sepulchrum coram multis adstantibus factum in se miraculum ad Dei et fratris sanctissimi gloriam enarravit.

(6) *Parisius* de Sancta Sophia medietate corporis paralisi resolutus os habebat distortum ita, quod manus ejus et brachium inutilia dependerent, nec sine alterius adjutorio aliquatenus surgere aut sine baculo poterat ambulare; ad sepulchrum fratris Adae veniens oratione praemissa taliter est curatus, quod (f. 124^v) directo ore locutus est expedite et coram vicinis adstantibus super caput manum cum brachio elevavit et sine baculo ambulavit protinus, quo volebat.

[1] Codex « crux ».

(7) *Margarita*, uxor magistri Petri medici, cum in partus doloribus laboraret ac prae angustia vehementi morti videretur affinis, vir ejus anulum, quo corpus Adae tetigerat, filiae tradidit, quem matris collo suspensum ipsa ligavit, et confestim emisso foetu a doloribus mater extitit liberata.

(8) *Gemma*, uxor Maraldi caldararii, annis XVIII[1] infirmitate, quam infectam nominant, cruciata, fluxu quoque sanguinis per menses quatuor fatigata, nullo medicorum potuit juvamine liberari; sed cum in ecclesia, ubi corpus dicti fratris quiescit, tribus diebus ac noctibus vigilasset, ab utraque simul aegritudine liberata Deo et servo ejus debita gratiarum munera loco cedens exsolvit.

(9) Domina *Beneventana*, uxor Salpensis quondam comestabuli Asalonis, unius auris et sinistri (f. 125^{r}) brachii officiis destituta ad sepulchrum dicti fratris accedens mox recepit auditum et ab infirmitate brachii Dei gratia et fratris meritis multis testantibus totaliter est curata.

(10) *Gisus* de Atrio Pennensi[2] per annos V oculorum lumine totaliter viduatus coram fratris Adae tumulo veniens per ejus merita confestim videre promeruit lumen caeli.

De fratre Guilielmo de Cordella.[3]

(1) Frater *Gentilis de Diruta*[4] deposuit se vidisse, quod, cum die quadam frater Guilielmus de Cordella in civitate Tuscanella praedicaret populo in platea, caecus quidem ad eum venit signum sibi super oculos fieri postulans sanctae crucis; quem cum coram populo dictus frater humiliter consignasset, confestim viso lumine restitutus Dei laudes voce altissima proclamabat.

---

[1] Pisanus « XXVIII ».

[2] Codex « pemensi ».

[3] Barthol. Pis. l. c. De provincia Romana, Locus Tuscanellae, Tossin. l. c. fol. 115^{r}, ac Waddingus ad an. 1241 n. XVI, utrumque miraculum verbis propriis referunt (Cf. *Anal. Franc.* t. I, pg. 116).

[4] Wadd. « de Rupta ».

(2) Item asseruit idem frater, quod eadem die accessit ad eum vir quidam sex annorum spatio humeris complicatus ita, quod rectus incedere ullatenus non valebat; cui cum dictus frater signum crucis imposuisset, ut rogavit, coram omnibus, qui aderant, est erectus, (f. 125ʳ) et dans gloriam Deo cum gaudio remeavit in sua.

Haec, quae sequuntur, sunt quaedam visiones seu apparitiones factae diversis fratribus Deum orantibus et contemplantibus.[1]

De Visionibus Fratrum.

Auditor. Multa satis et miranda valde carismata gratiarum per fratrum suffragia devotis exhibita, sicut spoponderas, enarrasti; sed cum plures in ordine fratres constet contemplationi sanctae deditos extitisse, de divinis revelationibus eisdem patefactis audire desidero, si quae nosti.

Narrator. Licet multa de ejusmodi, quae requiris, audiverim, et his plura non ambigam me latere, quae fratribus nostris contemplationis studio pollentibus saepius contigerunt, quia tamen plerumque magna solet in talibus ludificatio daemonum exerceri, praetermissis multis et variis pauca quaedam haec, quae certissima fratrum mihi narratione comperta, referam, ut petisti.

In castro namque, quod *Pesquitium* dicitur, cum fratres nostri ordinis ecclesiam fabricarent, contigit duos e fratribus tam operi quam laborantibus assistentes visione divina coelitus illustrari. Nam cum nocte (f. 126ʳ) quadam se sopori dedissent, expergefactus alter eorum acclamavit alterum, ut consurgeret, et ut horas suas diceret, invitavit. Surgens autem frater a somno et incipiens suas horas audivit strepitum quasi lapidum crepitantium resonantem quaesivitque a fratre altero, quid hoc esset; qui respondit: « Eamus et videamus simul, quidnam sit, quod audisti. » Exeuntes igitur ambo pariter viderunt multitudinem hominum copiosam lapides humeris deferentem, qui omnes ve-

[1] Alia manus in margine superiore haec verba addidit.

stimentis albis induti cum silentio incedentes, tantam lapidum quantitatem deportaverant super locum, quod laborantibus in ecclesia supradicta VIII dierum spatio suffecerunt lapides.[1]

Auditor. Putasne, frater, vere homines an angeli potius extiterunt, qui aedificantibus fratribus hoc subsidium praestiterunt?

Narrator. Angelos quidem et non homines ipsos arbitror extitisse, qui juxta solitum sibi ministerium Dei miserentis effectum exhibere parati sunt consilio pariter et auxilio hominum destitutis; (f. 126^v) quod profecto per habitum, quem gerebant, convenienter innuitur; qui nimirum propter angelicam puritatem et munditiam albis induti vestibus describuntur. Unde scriptum est: « Exercitus, qui sunt in coelo, sequebantur verbum Dei in equis albis vestiti bysso alba et munda. »[2] Quod quoque sub silentio significatur, [quo] haec ipsa, quae praediximus, operari dicuntur, ut per hoc nobis innuant, quod impensa proximis fraternae subministrationis opera nequaquam ad laudem humani favoris agere studeamus; juxta quod Salvator admonuit: « Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te. »[3] Ita ergo angelos, licet oculis materialibus invisibiles, nobis saepe arbitror auxilium sive in faciendis utilibus, ut praedixi, vel etiam in cavendis adversis ministrare de caelo; quia certe numquam tuta consistere posset humana fragilitas tot vallata miseriis et insidiis adversantium occupata, nisi angelico suffragio et praesidio pariter muniretur. Quod sane prophetae puer apte per (f. 127^r) significationem exprimit, qui persequentes dominum suum Syros aspiciens circumdedisse undique civitatem stupefactus aiebat: « Heu, heu, heu, Domine mi, quid faciemus? » At ille angelici suffragii non ignarus: « Noli, inquit, timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum eis. » Oravitque pro-

[1] Idem aliis verbis refert fr. THOMAS DE CELANO in *Tractatu de miraculis*, n. 60 (cf. *Anal. Bollandiana*, t. XVIII, pag. 139), quod repetunt *Chronica XXIV Ministrorum generalium* (l. c. pg. 199); utroque loco dicitur: « Prescriptli » (« Praescriptii »); est conventus Peschici in provincia S. Angeli (cf. EUBEL, *Provinciale Ordinis Fratrum Minorum*, pg. 53).

[2] Apoc. 19, 14.

[3] Matth. 6, 2.

pheta Dominum, ut oculos pueri aperiret, quatenus militiae coelestis exercitum, qui sibi in auxilium venerat, cernere potuisset; et vidit, et ecce mons plenus equorum et curruum igneorum in circuitu Elisaei;[1] qui enim hostes visibiles puer tremebundus aspexerat, invisibiles angelorum acies ad auxilium bellantium praeparatos, ne penitus desperaret, ut conspiceret advenisse, propheta precibus impetravit.

Auditor. Magna divini consilii providentia actum fore conjicio, quod spiritualia nequitiae nobis adversantia oculis corporalibus aspicere non valemus; quia multos saepe in desperationis baratrum timor mergeret, si persequentium hostium feritatem et multitudinem laqueorum manifeste viderent.

(f. 127r) *Narrator.* Vere, sicut asseris, divina benignitas membris suis juxta cujuslibet qualitatem misericorditer prospicit, dum quibusdam quasi infirmis parcens contrariorum sibi saevitiam et nocendi efficaciam occulit;[2] alios vero tentationum exercitatione solidatos quasi milites fortiores conflictu multotiens corporali et congressione visibili cum antiquo hoste ampliori merito coronandos exponit.

Nam et frater quidam, CLEMENS nomine, natione Tuscus, vir mirae religionis et vitae, cum in eremitorio, quod Garderia dicitur, moraretur et in oratione creber existeret, hostis antiquus virtutis ipsius aemulus in diversis animalium speciebus cum eo frequenter pugnam committere et ipsum a proposito salutis inflectere conabatur. Quadam vero nocte, cum eumdem congressione diutina fatigasset, et jam quasi lassus intrasset tugurium, ut dormiret, collocavit se juxta ignem, ut quiesceret more suo. Cumque dormitare coepisset, ecce diabolus titione igneo tetigit manum ejus. Expergefactus autem frater et aspiciens assistentem (f. 128r) accepto titione nisus est repercutere ferientem, sed statim inimicus ab oculis ejus evanuit; ignis tamen exustio die sequenti in manu ejus apparuit. Altera quoque vice, cum in partibus Hispaniae constitutus idem frater ad oran-

[1] I Reg. 6, 15 sqq.
[2] Codex « obtulit ».

dum tempore noctis exiisset et super trabem quamdam genua flecteret incessanter, ecce diabolus adstans ori ejus percutiebat eum in genuflexione qualibet in maxilla; quod cum diu sustinuisset, extendit demum manum suam, ut caperet se caedentem; ille vero fugiens manum fratris taliter tetigit ac percussit, quod in ea vesicae quinque turgentes exortae sunt ita, quod diebus multis cum eadem nihil poterat operari.[1]

Auditor. Mira spirituum malignorum erga perfectos maxime livoris iniquitas, quos tam variis infestationum artibus atque modis lacessere non desistunt, magna quoque sollicitudo custodiae spiritalis resistentibus necessaria comprobatur, qua tentationum illorum machinas frangere sive etiam fugere valeant cum salute.

(f. 128r) *Narrator.* Multae quidem, nec nisi perfectissimis cognitae, sunt latentis insidiae inimici; nec absque custodia diligenti non humanae tantum sed angelicae sollicitudinis ullatenus possunt deprehensae vitari. Quis enim enumerare sufficiat, quot ponens laqueos insidiando circumvolet, quantis letiferae persuasionis mediis blandiendo deducat, quibus insuper promissionibus decipiendo incautos illiciat, qualibusve minis, ut a studiosis operibus desistamus, exterreat, quantis quoque feritatis audaciis opprimendo bona saepe corporalia, plerumque vero spiritalia rapiat, quibus demum desperationis insultibus arcem mentis inclinet? Sed nimirum haec omnia malignitatis commenta viris sanctis eo minus pertimescenda sunt, quo nisi volenti et consentienti animo dominari sive etiam nocere non possunt. Ut tamen talia tamque diversa machinamenta diaboli homo declinet, adjutorio liberantis eget, ut, quo minus sibi de se ipso fortitudinis adesse cognoverit, ad eum, qui dat lasso virtutem, recurrendo percipiat, unde (f. 129r) malignorum artibus circumspecte resistat. Tentationum quoque varietas plus certe strenuitatis indicium viro justo, quam inimico virtutis insigne, quia, si uno tantum malignitatis jaculo quempiam posset deji-

[1] Iisdem fere verbis utitur Barthol. Pis. l. c. De provincia Tusciae, Locus Alvernae; cf. Wadd. ad an. 1241 n. x.

cere, sine causa tot ipsius studeret vincendi artes et machinas invenire. Nunc vero, [quia] in uno quolibet tentandi genere contradici sibi multotiens conspicit ac resisti, ad varietatem fraudum[1] se vertendo demonstrat, quam nisi permissus quempiam tentatione qualibet non devincat. Hinc Jacobus ait: « Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis. »[2] Justum namque [in] tentationem incidere, plus periculi causam solet habere quam gaudii; sed cum variatio tentamenti subjicitur, spes certa victoriae cum proventu futuri gaudii denotatur. Ut autem ista, quae de multitudine tentationum varia, simul etiam et adjutorio gratiae diximus, celerius elucescant, exemplo brevi recollige, quod fratri cuidam nostri ordinis audivisse me memini contigisse.

Erat quippe frater quidam Papilonensis genere, (f. 129r) nomine *Symon*, qui contemplationis sanctae deditus negotiis stellam quamdam praefulgidam dextra sui capitis habere sibi quotidie videbatur. Cumque sine cessatione sive quiescens sive laborans labia duceret quasi orans, manifeste vidit aviculas nigras, quasi merulas, circa vultum suum quamtotiens volitantes, post quas tentationes variae succedentes eum mirabiliter affligebant; ipso tamen in oratione attentius perdurante supervenientes aviculae nimis albae nigras aviculas simul cum tentationibus sensibiliter effugabant. Id ipsum quoque in fratribus aliis pluribus asseruit se vidisse, juxta quod sibi Dominus revelare dignatus est.

Auditor. Claret certe per haec ipsa, quae narras, quanta circa nos angelorum caritas et custodiae sollicitudo pervigilet, qui non solum nobis bona merita sua intercessione conquirunt ac quaesita custodiunt, verum etiam potestatis adversae vires comprimunt, ne praevaleant, et potenter expugnant.

(Sequitur dialogus; pergit narrator fol. 131r):

[1] Codex « flaudium ».
[2] Jac. 1, 2.

De hac ergo sollicitudine, qua pro nobis invigilant, visionem quamdam fratri cuidam revelatam, sicut desideras, ecce retexam. Frater quidam de Assisio, PETRUS nomine, cum apud sanctum Leonardum in loco fratrum, qui Subpentoma dicitur, moraretur, nocte quadam in oratione persistens vidit stellam claritatis mirae radiantem audivitque vocem tertio ipsum nomine proprio sciscitantem; qui cum respondisset: « Ecce adsum, » « ne timeas, inquit vox praedicta, veni mecum; surge et ostendam tibi, quae antea non vidisti. » Adhuc illo loquente juvenis ecce quidam apparuit sericis vestibus decoratus, surgensque continuo dictus frater, sive in corpore sive extra corpus nesciens, est secutus. Cum autem paululum processisset, vidit ante se puteum, de quo foetor intolerabilis exhalabat, et ex rupibus aquae flammeae descendebant, quibus multi videbantur immergi. Quidam enim vexo capite, quidam (f. 132^{r}) a latere, quidam pectore, quidam vero posterioribus mittebantur in stagnum, fumusque teterrimus cum stridore maximo et clamore de puteo videbatur exire. Cum ductorem suum, ne eum propius duceret, exorasset, per viam alteram divertentes ad loca amoenissima devenerunt, in quibus omnes, qui aderant, cordis jubilo et altisonis vocibus concrepantes laudes Domino mira vocum concordia persolvebant. In[ter] quos etiam fratres multos nostri ordinis dispósitos vidit in medio vestibus albis indutos, quorum carnes candidiores ceteris apparebant; cumque quosdam ex vivis fratribus, quosdam vero ex mortuis ibidem existere cognovisset, desíderabat a corpore separari, [ut] cum fratribus remanere valeret, cui ductor ipsius ait: « Surge, eamus hinc. » Exeuntes autem processerunt vicum unum; et continuo angelus dixit ei: « Nosti, quare huc venire et videre talia permissus es? » Qui respondit: « Nescio. » Cui angelus: « Vade, inquit, et confitere peccatum tale, quod in saeculo commisisti. » Et hoc dicto (f. 132^{v}) discessit angelus ab eo; at frater dictus in se reversus vidit se in ecclesia constitutum, et prae timore peccati vel potius revelationis sibi factae gaudio confortatus amarissime flere coepit; ad cujus vocem expergefacti fratres

ceteri festinantius accurrerunt et enarrata per ordinem visione multa consolatione in Domino sunt perfusi.[1]

Auditor. Non solum sedulitatis angelicae circa nos caritas ex hoc facto colligitur, verum etiam confessionis necessitas pariter demonstratur.

(Sequitur tractatus de necessitate confessionis; pergit narrator fol. 133v):

De hoc ergo confessionis debito visionem quamdam, si placet, enuntio, quam mulieri cuidam per fratrem quemdam nostri ordinis referentibus fide dignis revelatam audivi.

Frater namque GISMUNDUS apud silvam de Melfia in loco quodam deserto a fratribus tumulatus mulieri cuidam de provincia supradicta in somnis apparuit dicens illi: « Surge et vade ad monasterium sancti Stephani de Ripa et dic monacho, Tristanguo (134r) nomine, ut corpus meum de silva extrahat, qua nunc jacet. » Cumque mulier, quod ipse jusserat, facere non curasset, nocte altera veniens ait ei: « Si non iveris ad monachum, ut dixi, taliter faciam te aptari, quod de loco ad locum jam non poteris te movere. » Dissimulante autem illa, quod mandaverat, adimplere, ecce veniens nocte tertia cum quibusdam fecit eam fortiter flagellari. Edocta ergo verberibus mulier verba tulit ad monachum, quae mandavit. Quibus auditis surgens monachus festinanter et ad fratres veniens pro munere postulavit, ut corpus praedicti fratris sibi transferre permitterent in locum alium condecentem. Fratres autem humilitatis causa renuentes assentire monacho nullatenus voluerunt, ne videlicet praesumptioni sibi possit impingi, quasi fratris defuncti fimbrias magnificare curarent. Interim autem vice quarta sicut prius frater Gismundus apparuit mulieri, videbaturque cum eo fratrum maxima mul-

[1] Brevi idem refert BARTHOL. PIS. l. c. fr. IX. p. II. (ed. I. fol. CVIIv); verba Pisani repetit *Speculum vitae beati Francisci et Sociorum ejus* (ed. 1504) fol. 233r. — WADD. ad an. 1249 n. XI haec verba habet: « In provincia S. Francisci in Umbria beatus frater Petrus de Assisio, qui invitatus ad gloriam per angelum admonetur, ut quoddam peccatum in saeculo commissum confiteretur ».

titudo totum aerem replevisse. Interrogante autem ea, quinam essent, (f. 134v) respondit: « Hi sunt fratres mei, qui nunc Dei misericordia liberati paradisum introibunt. » Respiciens autem mulier ex obliquo vidit lacum plenum sanguine et in ipso multitudinem hominum cruciari, inter quos vidit Tristangnum monachum ad gulam usque admersum, unde condolens dixit fratri: « Cur non adjuvas amicum tuum? » Qui respondit: « Non possum, quia peccatum quoddam negligenter omisit confiteri, pro quo sine dubio in hunc locum veniet tormentorum, nisi confessionis virtute deleat, quod commisit. » Cumque peccati nomen et genus pariter et mulier requisisset ab eo, respondit: « Dic fratri Tristangno, ut confiteatur perjurium, quod commisit pro muliere quadam, dum adhuc esset in habitu saeculari, tali tempore, tali loco. » Veniens igitur mulier ad monachum, dixit ei sic et sic: « Vidi te cum aliis in lacu sanguinis suffocari pro peccato perjurii, quod tali tempore pro muliere tali contra Dominum commisisti; dixitque mihi frater Gismundus, quod, nisi peccatum illud confessione deleas, paratam tibi poenam, quam vidi oculis, (f. 135r) non evades. » Audiens hoc monachus mox compunctus verum esse recolit, quod mulier nuntiabat; unde peccatum illud non solum sacerdoti, verum etiam coram populo ad Dei gloriam confessus est, et ut pariter innotesceret plebi fratris sanctitas memorati. Tractantibus ergo fratribus de translatione corporis dicti fratris et cogitantibus illud coram altari decentius sepelire, audita est vox de coelo dicens: « Quid inutiliter cogitatis? Non vult frater sepeliri, ubi foveam praeparastis, sed in ecclesia sancti Stephani de Ripa requiescere delectatur. » Quod cum fratres audissent, confestim pro monacho transmittentes, sicut petierat, translationem corporis concesserunt. Festinans ergo monachus amictum quemdam diligentius attulit praeparatum, in quo corpus fratris involveret ac portaret. Interim autem saepedictus frater apparuit mulieri dicens illi: « Vade [et dic] fratri Tristangno, quod corpus meum nequaquam panno, quem paravit, involvat, sed pergens ad silvam frondes lauri ac mirti colligat, quibus humiliter (f. 135v) involutum transferat corpus meum. » Quod cum monachus

juxta verbum mulieris effectui mancipare curaret, frater quidam, fratris Gismundi socius, interim dentem unum et os digiti latenter abstulit et abscondit; unde frater Gismundus iterato apparuit mulieri dicens: « Vade et dic monacho, quod corpus meum integrum non portavit, deficit enim os unum digiti et dens unus; » quod cum monachus fratribus nuntiasset, admirantibus cunctis guardianus mandavit per obedientiam fratribus universis, ut, quicumque tulisset aliquid, restitueret sine mora. Timens igitur frater obedientiae contraire, quod pro devotione ac reverentia fratris acceperat, statim monacho resignavit. Quod accipiens monachus cum ingenti gaudio ad monasterium rediit et cum reliquo corpore, quod receperat, honorificentia debita sepelivit. [1]

Auditor. Bene valde [prodest] fidelibus, ut adverto, amicorum Dei familiaritatem in praesenti caritatis sibi officiis comparare, qui non solum in corpore constituti (f. 136ʳ) beneficia multa dilectis suis exhibent, sed defuncti etiam apud Deum in necessitatibus eorum utiliter curam gerunt.

Narrator. Cum Salvator evangelio teste filios lucis admoneat dicens: « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula, » [2] manifeste declarat, quam lucrosum sit amicitias servorum Dei sedulitatis obsequiis assequi, quibus mediantibus aeternae mansionis ingressum pronuntiat impetrari. Constat autem, quia, si et illa, quae aeternaliter permansura, [procurare possunt, magis alia] indigentibus miserante Deo compartiri queunt, illis potissime, qui operibus misericordiae dediti in hac vita propitiationem sibi fieri meruerunt, dicente Domino: « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur ». [3] Quod ut ita exemplo sen-

---

[1] Brevi excerpsit BARTHOL. PIS. l. c. De provincia Apuliae, Locus Silvae de Melfia (« dic monacho nomine restangno »); TOSSIN. l. c. fol. 104ʳ: « B. Gismundus sanctitate et miraculis insignis situs est in antiquiori loco Sylvae Melfiae, cuius corpus translatum est in ecclesiam S. Stephani, inventum divinitus revelatione facta cuidam mulieri. » WADDINGUS ad an. 1211 n. XIX idem factum suo stilo refert (« fratri Tristanno, vel juxta Pisanum Restanno ») in margine citans « Crescent. ».

[2] Luc. 16, 9.

[3] Matth. 5, 7.

sibili fore cognoscas, quiddam refero, quod beato Francisco mediante militi cuidam contigit, ut audivi.

In castro namque Campaniae, quod Zanchatum dicitur, miles quidam, *Girardus* nomine, (f. 136v) per menses quatuor oculorum extitit officio penitus destitutus. Accidit autem, ut duo fratres per castrum illud transitum facientes ad domum militis supradicti diverterent et ab ejus familia multam hospitalitatis[1] gratiam invenirent. Recedentes vero fratres a domo ejus ad locum quemdam fratrum v miliaribus inde distantem eadem die venerunt. Nocte igitur insequente beatus Franciscus uni eorum per visionem apparuit dicens illi: « Surge, frater, et revertere ad domum militis, in qua hospitalitatis gratiam accepisti, dicasque illi, quod pro peccatis suis, quae confiteri neglexit, poenam patitur caecitatis, quodque deterius est, aeterni cruciatus commanet eum poena, nisi poenitentiam egerit de commissis. » Expergefactus autem frater et enarrata socio per ordinem visione facto mane sine morae dispendio cum eodem ad domum militis est reversus; cumque adventu eorum cognito dictus miles de causa itineris requisisset, frater, cui sanctus apparuit, sic respondit: « Nescientes quidem factum nuper transivimus locum istum, sed beatus Franciscus nocte praeterita mihi comparuit et (f. 137r) causam poenae, propter quam caecitatem pateris, revelavit; talia enim et talia peccata commisisti, quae per negligentiam distulisti hactenus confiteri. » Quibus auditis confundi coepit non mediocriter et compungi, flensque largiter coram fratre peccata sua humiliter est confessus. Confessione autem facta necnon et satisfactione recepta vovit Deo, quod, si eum sancti Francisci meritis liberare clementius dignaretur, sepulchrum ejus cum muneribus et honorificentia debita visitaret. Voto igitur sic emisso coram pluribus, qui adstabant, oculorum lumen, quod per menses quatuor perdiderat, illico per ejusdem merita reaccepit.[2]

---

[1] Codex « humilitatis ».

[2] Suo stilo idem refert fr. Thomas de Celano in *Tractatu de miraculis*, n. 117, cujus verba parum mutata repetit S. Bonaventura, *Legenda major S. Francisci*, Miracula, § vii, n. 7.

Auditor. Jure quidem veneratione multa miles ille memoriam sancti patris excolere tenebatur, cui dignatione tanta utriusque hominis visum contulit ad salutem.

Narrator. Cum psalmista teste cognoverimus caros Dei honorificentia plurima veneratos,[1] licet nobis beneficia nulla praeberent, eo tamen ipso, quod amicos Dei fore cognovimus, reverentiae et devotionis eis impendere cerimonias ratio suggerit, (f. 137^{r}) et auctoritas evangelica pariter hoc dicit: « Qui vos recipit, inquit, me recipit. »[2] Quid ergo mirum, si a mortalibus et eorum suffragiis indigentibus honore dignos existimas, quos Deus ipse mirificat? Ipsi quoque sancti nihilominus sibi invicem munia venerationis impendunt; quod ut verum esse non dubites, factum quoddam admiratione dignissimum, si patienter audias, enarrabo, quo sanctos ad invicem, ut praedixi, deferre sibi reverentiam comprobabis.

Erat namque frater quidam de Reati partibus, RAINALDUS nomine, vir mirae perfectionis et vitae, qui, cum die quodam juxta civitatem Reatinam cum socio pergeret, obvium habuit caecum unum; cumque ductore praeambulo indicante caecus agnosceret fratres comminus advenisse, salutavit eos genu flexo super terram ac signum crucis humiliter super oculos sibi fieri postulavit. Frater vero Bernardus comes ejus caeci fidem et fratris pariter attendens sanctitatem dicto fratri Rainaldo (f. 138^{r}) mandavit per obedientiam salutarem, ut caeco faceret, quod petebat. Statim autem super caeci oculis signo facto coram ipsis lumen accepit et fugientium fratrum vestigia insecutus terram deosculans proclamabat: « Isti sunt vere sancti et amici Dei, qui, cum caecus existerem, mihi oculos reddiderunt. » Modico itaque tempore decurrente interim cum dictus frater infirmatus morti conterminus appareret, fratres plures de provincia ipsum intime diligentes ad custodiendum eum circa transitum convenerunt, cumque jam caelo videretur affinis, coepit corpus ejus sudore perfundi, et apparuerunt in facie ejus et habitu quasi

---

[1] Ps. 138, 17.
[2] Matth. 10, 40.

flores ad instar pruinae desuper concrescentis. De quo fratres, qui aderant, plurimum admirantes sudorem hujusmodi saepius extergebant, sed eodem iterum recrescente usque post obitum in ipsius corpore perduravit, et cum eo positus est in sepulchro. Qui cum per triennium ibidem integrum quievisset, contigit fratrem alium perfectionis magnae in eodem loco vita defungi, in cujus transitu tanto (f. 138ᵛ) domus fratrum odore respersa est, ut non solum fratres interius existentes, verum etiam populi de remotis ejus fragrantiam persentirent. Aperto igitur dicti fratris Rainaldi tumulo fratris alterius corpus cum eodem [ponere] statuentes, invenerunt corpus ejus triennio jam sepultum ita cancellatis manibus inconsumptum, ac si die ipsa fuisset humatum, cumque pollinctores, ut locum darent corpori tumulando, movere ipsum enixius attentassent, minime potuerunt; quod cum quidam de parantibus sepulturam fratribus nuntiasset, decreverunt ponere mortuum super mortuum in sepulchro. Venientibus igitur fratribus cum funere ad sepulchrum fratris Rainaldi, quod sub terra manserat annis tribus, descendit inferius tamquam vivum dansque locum fratri versus partem occidentalem in fovea se erexit et, quamdiu dici posset oratio dominica, sic permansit itemque videntibus cunctis fratribus quam saecularibus, qui adstabant, versus partem orientalem se ex latere declinavit ac tamdiu ita perstitit, quoadusque corpus fratris alterius (f. 139ʳ) in eadem secum fovea clauderetur. Quod videntes populi cum fratribus, qui adstabant, miscentes cantica lacrimis laudaverunt omnipotentiam Conditoris. [1]

Auditor. Mira valde sunt ista, quae audio, et ex facti magnitudine magnum pariter christianae spei erigunt fulcimentum, cum videlicet corpus hominis tot annorum spatio jam sepultum futurae gloriam resurrectionis insinuat, et ad statum primae sortis efficaciter assequendum evidentia signa tam patenter invitant.

---

[1] Idem ex ipso dialogo referunt *Chronica XXIV Ministrorum generalium* (*Anal. Franc.* t. III, pag. 263). Cf. BARTHOL. PIS. l. c. De provincia Romana, Locus Montis Compatri, qui idem brevius exhibet. Eadem modo suo referunt TOSSIN. l. c. fol. 128r et WADDINGUS ad an. 1241 n. XIV.

Narrator. Licet enervis fidei proprium et adulterae generationis indicium sit sensibilia signa requirere et eisdem abundantius quam scripturae testimoniis assentire, auctor tamen fidei, ne quid omitteret de contingentibus ad salutem, signum Jonae prophetae illa quaerentibus objicit; et innumera sparsim per evangelicae latitudinis campos virtutum gesta multiplicans quid aliud [facit, nisi quod] ad invisibilia credenda fidei nostrae consensum allicit et in regni sui filiis revelandam gloriam cordibus inserit electorum ? (f. 139ᵛ] Saepe vero, ne fidei meritum vacuari sinat, juxta quod scriptum est, in manibus suis lucem futurae scilicet claritatis abscondit; itemque ne expectationis desiderio fatigata spes torpeat, praecipit ei, ut signo aliquo manifesto rursus adveniat, ac per hoc amico suo annuntiat de eadem, quod futura possessio ejus sit, et quod ad eam statuto tempore possit ascendere.[1]

Hinc est enim, quod frater quidam sacrae contemplationi deditus, ROLLANDINUS nomine, de Florentia, cum die quadam intrasset ecclesiam ad orandum, subito dum orationis prolixitas tenderetur, apparuit quidam solis radius super altare descendens, et ecce vidit puerum in radio memorato super altari stantem mira pulchritudine decoratum, qui coronam auream manu gestans alteram quoque illius similem gemmis insertam capite deportabat; vocavitque fratrem ex nomine dicens: « Frater Rollandine, perseverare stude finaliter in negotio, quod coepisti, quia corona haec, quam manu teneo, (f. 140ʳ) parata est tibi. » Statimque visione dicta ab ejus oculis disparente stupefactus frater exiens ab ecclesia sacerdotem unum de fratribus adiit et eidem cum contritione multa supplicavit dicens: « Adjuva me, pater, quia timeo, ne permiserit Dominus illudi mihi; nam sic et sic vidi et, quae praedicta sunt, promisit mihi. » Sacerdos intellecta visione fratrem studuit ad boni perseverantiam in Domino confortare, et de promissione facta non altum sapere, sed timere.[2]

[1] Job 36, 32 et 33 : « In manibus abscondit lucem, et praecipit ei, ut rursus adveniat. Annuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit, et ad eam possit ascendere. »

[2] BARTHOL. PIS. l. c. De provincia Tusciae, Locus de Florentia, fere totum affert; TOSSIN. l. c. fol. 128ᶜ pauca excerpsit; WADDINGUS idem aliis verbis refert

Auditor. Cum tantae, sicut refers, familiaritatis gratiam et futurae gloriae praeparatam fratri coronam Dominus per angelum, sicut extimo, revelare dignatus sit, miror, quare de visione facta pertimuit, cum potius exultare in Domino et gratias agere debuisset.

Narrator. Si juxta Pauli sententiam ipse satan transfigurat se in angelum lucis,[1] ut incautos certe secum pertrahat in ruinam, non mirandum valde, si frater timuit, qui forsitan saepe fraudes ejus expertus nequaquam ipsius astutias ignoravit. Norunt quippe flexuosis ejus insidiis (f. 140^{r}) assueti promittenti[2] neque credere, nec cedere comminanti, sed eadem mentis constantia blandientem sustinent et terrentem deridert. Alioquin enim si perfecti viri omni spiritui cito crederent aut spiritus, si ex Deo sunt, non probarent, multos saepe in errorem praesumptionis abduceret adulatrix lingua serpentis, nonnullos vero quasi stellas mente licet coelestibus inhaerentes desperationis ad ima detraheret virulenti cauda draconis. Interdum vero, si ad haec ipsa discernenda, quae diximus, ingenium hominis Deus impar fore conspexerit, magisterio saepe docet angelico, quid in talibus agere debeamus.

Nam cum frater quidam, ANDREAS nomine, apud Adriam in Pennensi dioecesi moraretur, contemplationis sanctae et devotionis studiis operam satagebat inferre. Qui cum nocte quadam more solito meditationis suae deliciis potiretur, audivit vocem dicentem sibi: « Ut quid te miser Andreas vigiliis et jejuniis et afflictionibus aliis sine causa confundis? vere scias te damnationi perpetuae (f. 141^{r}) mancipandum, nec umquam tantum laborare poteris, quod salveris. » Turbatus igitur ex auditu et ex intimis lacrimas cum singultu vehementi producens coepit

additque: « Rodulphum non sequor, qui haec Florentiae contigisse narrat; deferendum magis Crescentio coaevo et Ministro Generali, qui locum scire melius potuit et debuit ». ROD. TOSSIN. enim suae relationi interserit « oranti in ecclesia *Florentiae* »; secundum WADDINGUM vero accidit « in *Monte Ilciense* Custodiae Clusinae » (in margine citat « Marianus. Crescentius in dialogo »); dialogus ipse et PISANUS nullum locum indicant; PISANUS incipit: « De Florentia fuit vir quidam sanctus frater nomine Rolandinus; sed ubi sit sepultus, non reperi ».

[1] 2 Cor. 11, 14.

[2] Codex « permittenti ».

cogitare diutius, quid hoc esset. Dumque inter spem metumque constrictus cogitatione sollicita fluctuaret, vox de caelo facta per[so]nuit dicens illi: « Ne timeas, Andrea, nec vox prima te terreat, quam audisti! verax enim esse non poterit, qui mendacii ab initio pater fuit. Confortare igitur in Domino, cui adhaesisti, et in bono, quod coeperas, persevera, quia salus tua, si permanseris, in proximo est ventura; quinta namque die primae hebdomadae quadragesimae jam futurae de hac valle miseriae vocaberis ad coronam. » Adveniente tempore praefinito convocavit fratres, qui aderant, rogans eos, ut assisterent decedenti, confidenter eis annuntians, [quod] venerat [tempus] mortis suae; cum visionem praedictam fratribus retulisset, ostendit eis pariter eam scriptam, si[cut] in libro digesserat manu (f. 141^{r}) sua. Facta igitur confessione generali coepit officium commendationis defunctorum fidelium recitare fratribus ceteris prosequentibus cum eodem; quo peracto naturae solvens debitum coram eis ad coelestia regna feliciter transmigravit.[1]

Auditor. Sicut exemplo duplici jam monstrasti, perseverantia virtutis magno laudis praemio coronanda est, quae supernae vocationis bravium sola complectitur effectu.

Narrator. Vere, sicut asseris, multa perseverantiae laus debetur, utpote qua praesente, quidquid adversitatis ingruerit, nulla potest instantia praevalere virtuti; et eadem absente, quantacumque profectus altitudine boni operis structura surrexerit, ruinae patitur detrimentum. Non enim omnis, qui certaverit, sed [qui] legitime certaverit, coronabitur; nec currentes omnes, sed unus tantum indefesse perveniens bravium accipit pro mercede, ut advertas, quam nihil prosit ad perfectionem victoriae spiritualis arma militiae christianae ferventius (f. 142^{r}) assumpsisse, nisi etiam[2] pro justitia aut obedientia quisque studeat ad mortem usque agonizando salubriter perdurare. Quamquam tamen saepe Dominus, cum quosdam conspicit imbecilles

[1] BARTHOL. PIS. l. c. De provincia Pennensi, Locus Adriae, fere totum repetit; cf. WADD. ad an. 1241 n. XIII.

[2] Codex « enim ».

prae gravitate proelii et timoris inertia arma projicere ac seipsos ultro hostibus mancipare, abundantia pietatis et gratiae fugientes revocat et quodammodo secum stare compellit, ut ita dixerim, vel invitos.

Contigit namque fratrem quemdam, JOANNEM nomine, de Fulgineo, apud locum sancti Terentiani juxta montem Sciraptim[1] magna diutinae tentationis angustia fatigari ita, quod prae urgente stimulo tentationis cogitaret modis omnibus ad desideria saecularia retroire. Cumque die quadam tentationis instantia superatus arripuisset iter, ut Fulgineum applicaret, pervenit ad castrum Maliani, quod juxta flumen dictum[2] Tiberis imminet valli magnae. Constitutus igitur super collem, quo ad vallem tenditur memoratam, (f. 142v) respexit, et ecce vallis tota quasi lacus quidam plenus sanguine videbatur; super quo stupefactus frater vehementer extimuit, nec omnino ultra transire praesumens projecit se illico super terram. Fratres vero loci illius exitum perpendentes orationi protinus se dederunt mittentes duos, qui erroneum revocarent, si quo modo Dominus misericorditer ejus animum tetigisset. Insequentes igitur praecedentis vestigia festinanter viderunt eum super dicti collis verticem solitarium consedisse. Accurrentes autem ad eum injectis manibus profugum detinebant et ad locum, de quo exierat, eumdem cum gaudio reduxerunt; qui confestim poenitudine ductus culpam suam humiliter confessus est et, qualiter eum Dominus exterruerat, per ordinem fratribus nuntiavit.[3]

Auditor. Patet certe, quanta benignitas, quanta caritas in fratribus extitit primitivis, qui non solum consolari spiritu tribulatos, verum etiam tentationum pondere desperatos orationis instantia revocare, revertentes quoque in spiritu (f. 143r) lenitatis suscipere studuerunt.

---

[1] PISANUS « Syraptim ».
[2] Codex « sicut ».
[3] BARTHOLOM. PISANUS l. c. fr. IX, p. II (ed. I. fol. CIIr) brevi idem refert, cujus verba vix mutata repetit *Speculum vitae,* fol. 220r. WADDINGUS ad an. 1220 n. XXXIX, idem aliis verbis narrat; incipit « Idem Crescentius auctor est fratrem Joannem ».

(Sequitur expositio de misericordia erga lapsos; pergit narrator fol. 144^r):

De hac ergo, quam praediximus, caritate fratrum et misericordia circa lapsos audi quoddam, quod beato Francisco adhuc superstite fratri cuidam legitur contigisse.

Erat nempe in ministratione Pennensi frater quidam, PETRUS nomine, de castro sancti Heritii oriundus, qui multo admodum desiderio ferebatur paterna limina visitandi; sed cum saepe licentiam hoc agendi expeteret a ministro, nec ullatenus, quod optabat, obtinere valeret, ait: « Vadam omnino, vadam et videbo, quis me amplius a proposito retardabit. » Statim autem iter arripiens exivit locum, fratresque blanditiis insequentes recedentem de itinere conati sunt [revocare]; sed cum nihil omnino agere potuissent, orationi protinus se dederunt mittentes fratres duos post vestigia fugientis, ut vel eum forte reducerent aut, quid etiam vadenti contingeret, nuntiarent. Veniens igitur frater dictus ad exitum vinearum vehementer (f. 145^r) somno corripitur, nec ulterius transire permissus in terram cecidit et dormivit. Ecce autem beatus Franciscus adhuc in carne vivens apparuit dormienti dixitque ei: « Quare tu jugum obedientiae confregisti? Revertere ad fratres tuos. » Dissimulante autem eo nec redire volente virga, quam manu gerebat, renuentem fortiter verberavit; at ille dolore verberum fortiter excitatus, quem corpore sentiebat, ad fratres illico est reversus et fraterna compassione receptus, quod sibi per visionem contigerat, rite enarravit. [1]

Auditor. Ex inflicti doloris aculeo datur advertere, quanti periculi res existat obedientiae limites praeterire.

---

[1] *Chronica XXIV Ministrorum generalium* idem iisdem fere verbis referunt (« Refert etiam praefatus Generalis in praedicto dialogo »), cf. *Anal. Franc.*, t. III, pg. 267. PISANUS l. c. fr. IX, p. II (ed. I. fol. CII^v) idem breviter excerpsit, cujus verba repetit *Speculum vitae*, fol. 220^r (uterque et WADD. « Castro sancti *Henrici* »). WADDINGUS ad an. 1220 n. XXXVIII: « Similem ferme casum scribit in suo Dialogo Crescentius de quodam fratre Petro », illumque verbis aliis refert.

Narrator. Ex abundanti valde est per exempla scripturae inobedientiae poenas inflictas ostendere, quam paene nusquam Dominus in praesenti etiam permisit impune penitus [transire];[1] ex facti hujusmodi similitudine colligant obedientiae filii rationem, quam (f. 145^{v}) necessarium nobis est quamque divinae consonum dispositioni praeceptis obtemperare majorum, qui juxta Paulum pro nobis invigilant rationem Domino reddituri.[2] Quae quidem obeditionis causa tam necessaria licet minime cogitantibus occurrisset, ipsa tamen institutio creaturae certis legibus limitata[3] nos edocet superioribus obsequendum. Est enim juxta Sancti sententiam obedientiae virtus naturae bene conditae connativa, qua creatura quaelibet voluntati et nutibus sui paret auctoris; qua nimirum rationali animo fideliter praesidente, dum superiori suo debitum usquequaque pro modo conditionis exsolvitur, in creaturis inferioribus nihilominus subiectum, cum expedit, reperitur.

Cujus rei signum ut facti veri similitudine comprehendas, facta duo mira valde retexam, quae revera testibus fide dignissimis intellexi.

Fuit in Hispaniae partibus frater quidam, nomine BENINCASA, natione Tudertinus, qui, cum per obedientiam saluta[rem] necessaria fratribus procuraret,[4] ova quaedam perquisita detulit in canistro; cumque (f. 146^{r}) montis cujusdam verticem iter faciens pertransisset, fatigatus ascensu collis super ripam montis forte resedit, quae valli profundissimae imminebat. Vas ergo cum ovis incaute positum tanto fortius coepit ruere in declivum, quo rotundius erat et labile, nec nullum penitus obstaculum inveniret. Dolens autem frater per incuriam et negligentiam sui eleemosynam deperire praecepit vasi per obedientiam, ut cursum figeret nec ulterius procederet in profundum. Quo dicto confestim calathus, quasi vim praecepti fratris attenderet, montis

[1] Codex « impune penitus », sequitur lacuna pro 2 vel 3 verbis, deinde « is magis comparatione clarescit ex facti hujusmodi » ut supra.

[2] Hebr. 13, 17.

[3] Codex « ceteris legibus liminata ».

[4] Codex « procrearet ».

restitit in declivo, quoadusque frater veniens ova omnia cum vase integra collegisset.[1]

Item frater alius de Assisio, THEOBALDUS nomine, cum in loco sancti Laurentii juxta civitatem Ortensem trans Tiberim moraretur, injuncta sibi obedientia a fratre, qui praeerat, ut confestim ad praedictam civitatem pro quibusdam necessariis properaret, ad Tiberim veniens mandatum patris satagebat exsequi festinanter; (f. 146^{v}) cumque naviculam minime reperisset, memor obedientiae sed periculi immemor elevata tunica super aquas pedibus propriis ambulavit et clamantibus et mirantibus hominibus pariter et mulieribus circa flumen adstantibus, ne transiret; cumque mirae altitudinis aqua foret, ubi transivit frater dictus, vix usque ad poplites aqua fluminis est perfusus. Alio quoque tempore, cum frater idem pro quaerendis piscibus missus foret, nec aliquos invenire potuisset, quos prece vel pretio reportaret, inclinans se manum misit in fluvium confidenter scrutatusque duabus vicibus sub arena utraque vice piscem unum longitudinis palmi unius extraxit et domum fratribus reportavit.[2]

Auditor. Multa divini praesidii confidentia cor istius fratris obtinuit, qui pro bono obedientiae tantae profunditatis fluvium non timuit transmeare.

(Sequitur dialogus; pergit auditor fol. 147^{v}):

Auditor. Ex eo valde magnitudo fidei dicti fratris apparuit, quod manu propria sub arena fluminis pisces reperit, quos fratribus indigentibus apportavit.

Narrator. Magnam plane, sicut asseris, extitisse arbitror fidem fratris; utrum tamen ejus fides, an fratrum certe necessitas

[1] BARTHOL. PIS. l. c. De provincia sancti Jacobi, idem brevi refert. TOSSIN. l. c. fol. 84^{v} solum haec habet: « B. Bencasa Tudertinus floruit in provincia S. Jacobi »; cf. de ipso WADD. ad an. 1216 n. II.

[2] Idem verbis parum mutatis apud BARTHOL. PIS. l. c. De provincia Romana, Locus de Hortensa. TOSSIN. l. c. fol. 129^{v} prius miraculum paucis omissis repetit. WADDINGUS ad an. 1210 n. XLI utrumque suo stilo enarrat.

hoc meruit, quis audeat definire? Saepe enim ministerio unius agitur, quod alterius meritis impetratur. Sic namque pugnante cum Amalec Israele non industriae aut virtuti ejus belli victoria contribuitur, sed signanter adjicitur: « Cum levaret manus Moyses, vincebat Israel.[1] Si autem paululum remisisset, superabat (f. 148v) Amalec; » ac si aperte dicat: quod pugnantes contra se Amalecitas Israel superat, hoc nequaquam suis viribus, sed oratione prophetica impetrabat. Sic quoque minister Elisaei primitiarum panes paucos coram populo posuit, quos oratio prophetalis ad sufficientiam multitudinis ampliavit. Potuit igitur utrum[que] fieri, ut et fratris fides pisces manu sub arena concluderet, aut orantium domi fratrum multa necessitas apud Deum hanc provisionis gratiam obtineret. Ut enim magnam suorum pauperum Deo curam inesse non dubites, punitae juste cujusdam mulieris avaritiam erga fratres edicam facto quodam miserabili, quod in partibus circa Romam mari finitimis memini contigisse.

In castro namque Piperni, cum tempore famis mulier quaedam, *Romana* vocabulo, petentibus fratribus eleemosynam ab eadem de pane, quem eodem die coxerat, partem aliquam concedere noluisset, nihil omnino se habere respondit, quod pauperibus erogare valeret. Recedentibus igitur fratribus more suo assumptum (f. 148r) panem misit mulier nato suo in cultura vineae laboranti. Quem cum juvenis incidisset, ut comederet post laborem, praedictus panis mixtus sanguine est repertus. Domum itaque rediens a labore matrem alacriter arguit et eidem panem protulit, quem cruore mixtum transmiserat laboranti. Volens autem mulier feniculos emere de hoc pane, sed cum totus appareret, ut diximus, cruentatus, quod perperam egerat, coram omnibus humiliter est confessa proponens firmiter animo juxta possibilitatem suam pro Christo petentibus fratribus numquam aliquid denegare.[2]

---

[1] Exod. 17, 11.

[2] BARTHOL. PIS. l. c. fr. XI, p. II, De provincia Romana, Locus Piperni (ed. I. fol. CXXIIr), idem breviter refert; cf. WADD. ad an. 1292 num. XXXIV (addit « et statim color ille sanguineus recessit »).

Narrator. Ecce, frater, dum votis tuis caritative morem gerere studui, verborum multitudine, sicut assolet, incurrente modum collationis excessi; eo tamen arbitror mihi facilius indulgendum, quo te saepius auditorum causas enixius percontante coactus sum a proposito narrationis nostrae cursu divertere, et rationum semitas usquequaque per condensos frutices scripturarum quasi latitantem bestiam (f. 149ʳ) investigans eruere juxta vires ingenii attentavi. Sicut enim canis venationi deditus non semper continuatis passibus cursum dirigit in directum, sed aut pedum vestigia bestiae praecedentis incedens aut profusi certe cruoris intuitu provocatus, nonnumquam vero solius odoris auras sagaci nare percipiens nunc in via, nunc per devia, nunc sinistra, nunc dextera, nunc ante, nunc retro concupitam sibi praedam anhelis cursibus perscrutatur; sic nimirum necesse [est]. rationum abdita pe[netrando] nunc vera, nunc falsa, nunc similia, nunc contraria, quandoque vero antecedentia et consequentia, demum autem contingentia meditari, ut vestitam quasi nube intelligentiae tardioris lucem veritatis educere aut quasi pannis infantiae obvolutam infirmioris ingenii ruditatem rationum spiculis dissolvendo valeat illustrare. Nec tamen extimo magnum aliquid aut profundum in processu operis mea tibi diligentia vel industria declaratum, sed plerumque sententias seniorum et opinionum (f. 149ʳ) rivulos consectatus quaerenti tibi conatus sum juxta capacitatem ingenii respondere, quod, sicut dixi, sanctorum certe sententiis aut doctorum dictis, nisi fallar, memini me legisse. Et hunc ergo sermonum mihi finem constituam, ut, quicumque minus in aliquo me dixisse cognoverit de praedictis, errantem potius corrigat. Sic quoque terminum narrationi nostrae duxi praesentibus statuendum, ut nequaquam plura scientibus aut majora de gestis fratrum narraturis invideam, sed addendi potius fratrum [1] gloriae occasionem aliquam meo studio gaudeam praestitisse. Hoc tamen solo lectorem horum cupio fore commonitum, quod, sicut a principio narrationis dixi, sancti patris Francisci titulos acutiori in-

[1] Codex « addendum potius fratrum ».

genio et stilo digniori committens ex auditis et lectis aliorum fratrum gestis multa scienter ac prudenter omisi, ne propter identitatem [1] aut similium inconculcationem, sicut et multitudinem narrandorum aures legentium aliquatenus aggravarem.

(f. 150r) Si cui ergo de transactis, quae ad meam minime pervenere notitiam, aut futuris etiam fratrum titulis ad aedificationem fidei aliqua scribere videbitur opportunum, invenisse congratulor meorum defectuum suppletorem, et divinae laudationis comitem amplexatus ad fratrum quoque nostri ordinis gloriam ampliandam non indigne feram me quemcumque reperisse consortem.

EXPLICIT. DEO GRATIAS. AMEN.

[1] Codex « idem putatis ».

IMPRIMATUR:
Fr. ALBERTUS LEPIDI O. P. S. P. A. *Magister.*
JOSEPH CEPPETELLI, Archiepiscopus Myrensis, *Vicesger.*

INDEX PERSONARUM ET LOCORUM

(Hoc indice continentur fratres et loci fratrum, quos nominat dialogus).

	pag.
Adam Rufus, miracula	96-98
Aegidius, socius B. Benevenuti	49
Ambrosius Massanensis, vita et miracula	51-72
Andreas, visio	112
Antonius S., vita et miracula	4-26
Benevenutus B., vita et miracula	26-51
Benincasa, miraculum	116
Bernardus, comes fr. Rainaldi	109
Bernardus de Massa, miracula	88
Clemens, visio	101
Concordius, sanatur	76
Conservus, testimonium deponit	80
Crescentius, min. gen., facit colligi dialogum	1
Damianus de Tuderto, testimonium deponit	91
Dominicus apud Sanctum Marinum, miracula	87
Franciscus S., corpus transfertur	7
» legenda	3
» miracula	89, 108
» mittit B. Benevenutum ad leprosos	27
» punit fr. Petrum	115
» tumulus visitatur	78
Gentilis de Diruta, testimonium deponit	98, 99
Gismundus, visio	105
Gratianus de Auximo, miracula	73-75
Guilielmus de Cordella, miracula	98, 99
Hermannus Fulginas, miracula	84, 85
Jacobus de Assisio, miracula	91, 92
Joannes de Fulgineo, visio	114
Leonardus de Fulgineo, miracula	90

pag.

Locus **Auximi** 74
» apud **Cellam** 9
» **Corneti** 30
» **Garderia** 101
» **S. Laurentii** prope Orte 117
» **S. Leonardi** in Subpentoma 104
» apud silvam de **Melfia** 105
» **Monopolis** 21
» **Montis Pauli** 6
» **Pesquitii** 99
» **S. Terentiani** 114
» **Urbisveteris** 53
Lucas, lector in Apulia 44
Martinus, miracula 86, 87
Matthaeus Narniensis, miracula 76-78
Nicolaus de Trajecto, guardianus in Corneto 30, 46, 50
Otho de Pola, miracula 94, 95
Paulus de Marchia, miracula 82, 83
Petrus de Assisio, visio 104
Petrus de castro S. Heritii, punitur 115
Petrus de Monte Ulmonis, miracula 88, 89
Petrus de Trano, miracula 92, 93
Rainaldus, miracula 109, 110
Rogerius B. Tudertinus, miracula 79-81
Rollandinus de Florentia, visio 111
Symon de Narnio, testimonium deponit 80
Symon Papilonensis, visio 103
Tentalbene, miracula 91
Theobaldus de Assisio, miracula 117
Theodoricus, sanatur 17
Tobias, comes fr. Ambrosii Mass. 53

Nihil obstat ex parte Ordinis.

Fr. David Fleming, *Vic. Generalis O. F. M.*

Romae, ad S. Antonium, die 25 dec. 1902.

Stanford University Libraries
3 6105 124 420 519

OPERA

QUAE PROCURARI POSSUNT A COLLEGIO SANCTI ANTONII

(Roma — via Merulana, 124)

Fragmenta Franciscana. Collegit et edidit fr. LEONARDUS LEMMENS, O. F. M.

I. *Dialogus de vitis sanctorum fratrum minorum.* Scriptum circa 1245 nunc primum edidit fr. LEONARDUS LEMMENS. Romae, typis Sallustianis, 1902. Pag. XXIV-124 in-8° L. 5.

II. *B. Bernardini Aquilani Chronica fratrum minorum observantiae.* Ex Codice autographo primum edidit fr. LEONARDUS LEMMENS. Romae, typis Sallustianis, 1902. Pag. XL-130 in 8°; accedunt duae tabulae phototypicae L. 5

Documenta antiqua Franciscana. Edidit fr. LEONARDUS LEMMENS, O. F. M.

I. *Scripta Fratris Leonis, Socii S. P. Francisci.* Ad Claras Aquas, 1901. Pag. 107 in-12° . . . . L. 1 —

II. *Speculum Perfectionis* (*Redactio* I). Ad Claras Aquas, 1901. Pag. 107 in-12° . . . . L. 1 —

III. *Extractiones ex legenda antiqua.* Ad Claras Aquas, 1902. Pag. 75 in-12° . . . . L. 0,75

Excerpta Celanensia. *Vitae tres S. P. Francisci, saeculo* XIII *compositae.* Primum edidit fr. LEONARDUS LEMMENS, O. F. M. Ad Claras Aquas, 1901. Pag. 100 in 16° . . . . L. 0,50
